

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА**

ПРИЈЕДЛОГ

**СТРАТЕГИЈА
РАЗВОЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
ЗА ПЕРИОД 2021-2027. ГОДИНА**

април 2021. године

Садржај

1. Увод.....	5
2. Извод из аналитичког дијела.....	6
2.1. Квантитативна анализа малих и средњих предузећа у Републици Српској.....	6
2.1.1. Дефиниција малих и средњих предузећа	6
2.1.2. Макроекономски амбијент Републике Српске.....	6
2.1.3. Структура малих и средњих предузећа	9
2.1.4. Територијална заступљеност МСП.....	9
2.1.5. Запосленост у МСП.....	10
2.1.6. Структура и показатељи пословања МСП – правних лица	12
2.1.7. Пословање привредних субјеката у 2020. години	16
2.2. Квалитативна анализа пословања малих и средњих предузећа	21
2.2.1. Предузетничко учење и предузетништво жена (SBA димензија 1)	21
2.2.2. Пружање друге шансе МСП (SBA димензија 2)	23
2.2.3. Институционални и регулаторни оквир за доношење МСП политика – Смањење баријера за пословање (SBA димензија 3)	24
2.2.4. Услуге подршке за МСП и фирме у настајању (SBA димензија 5a)	27
Дигитализација услуга за МСП	28
2.2.5. Приступ МСП финансијским услугама и изворима финансирања у Републици Српској (SBA димензија 6).....	31
2.2.6. Стандарди и техничка регулатива (SBA димензија 7)	36
2.2.7. Предузетничке вјештине (SBA димензија 8a)	41
2.2.8. Иновације у МСП (SBA димензија 8b)	42
2.2.9. Енергетска ефикасност и МСП у зеленој економији (SBA димензија 9)	47
2.2.10. Интернационализација МСП (SBA димензија 10)	49
2.2.11. Развој предузетничке инфраструктуре	51
2.3. Приказ резултата путем оквира системске конкурентности	54
2.4. Синтеза анализе путем SWOT анализе	57
3. Стратешки дио	61
3.1. Визија развоја МСП-а и предузетништва	61
3.2. Стратешки циљеви	62
3.3. Европски Акт о малом бизнису као референтни оквир за дефинисање политика и мјера за подршку развоју МСП.....	66
3.4. Приоритети и мјере са индикаторима.....	68
3.4.1. Преглед приоритета и припадајућих мјера са индикаторима	68
4. Програмски дио.....	72
4.2. Преглед мјера са индикаторима	73
5. Усклађеност са релевантним стратешким документима.....	96
7. Имплементациони дио.....	102
7.1. Координација спровођења	102
7.2. Финансирање спровођења	103

7.3. Мониторинг, евалуација и извјештавање о напретку и спровођењу Стратегије развоја МСП Републике Српске	103
---	------------

Листа скраћеница

АПИФ – Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге
БДП – Бруто домаћи производ
БиХ – Босна и Херцеговина
B2B (*Business-to-business*) – Послови између предузећа
ВШУ – Високошколска установа
GIZ (*Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH*) – Њемачко друштво за међународну сарадњу
ГФ РС – Гарантни фонд Републике Српске
ЕС (*European Commission*) – Европска комисија
EBRD (*European Bank for Reconstruction and Development*) – Европска банка за обнову и развој
ETF (*European Training Foundation*) – Европска фондација за обуку
EUNORS (*Enterprise Europe Network Republika Srpska*) – Европска мрежа предузетништва Републике Српске
EEN (*Enterprise Europe Network*) – Европска мрежа предузетништва
ЕНЕ – Енергетска ефикасност
ЕТЗ – Европско техничко законодавство
ЕУ – Европска унија
ЗПК – Занатско-предузетничка комора Републике Српске
ИРБ РС – Инвестиционо-развојна банка Републике Српске
ИЦБЛ – Иновациони центар Бања Лука
ИК – Инфраструктура квалитета
ЈЛС – Јединица локалне самоуправе
МЕИМС – Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу
МКО – Микрокредитна организација
МНРВОИД – Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво Републике Српске
МПП – Министарство привреде и предузетништва Републике Српске
МСП – Мала и средња предузећа
МФ – Министарство финансија Републике Српске
OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) – Организација за економску сарадњу и развој
ОИЕ – Одрживи извори енергије
ПКРС – Привредна комора Републике Српске
РАРС – Развојна агенција Републике Српске
РС – Република Српска
SBA (*Small Business Act*) – Акт о малом бизнису
SWOT (*Strenghts – Weaknesses – Oppurtunities – Threats*) – Анализа снага, слабости, прилика и пријетњи
ТОУ – Тијело за оцјену усаглашености
УУП РС – Унија удружења послодаваца Републике Српске
ФБиХ – Федерација Босне и Херцеговине
ЦДТ ПКРС – Центар за дигиталну трансформацију Привредне коморе Републике Српске

1. Увод

Развој малих и средњих предузећа и предузетништва у Републици Српској је, према Закону о развоју малих и средњих предузећа, у надлежности Министарства привреде и предузетништва (у даљем тексту: МПП). У претходних двадесет година константно је јачала подршка овом сектору, кроз формирање поменутог законског оквира и стратешких докумената, као и кроз снажне институције за подршку како на републичком тако и на локалном нивоу.

Имајући у виду да је претходни стратешки документ важио до 2020. године, МПП је у 2020. години приступило изради новог документа и формирало радну групу, коју чине представници свих институција и организација чије дјеловање је важно за област привреде. Имајући у виду пандемију изазвану вирусом корона и чињеницу да су све активности МПП и осталих организација које су учествовале у изради овог документа биле усмјерене на подршку привреди и становништву с циљем умањења посљедица пандемије, нови стратешки документ је завршен у првом кварталу 2021. године.

Значај доношења овог документа је од посебне важности јер обухвата много области у којима је потребно дефинисати нове инструменте подршке за мала и средња предузећа, затим наставити све битне активности из претходног периода, узети у обзир захтјеве у вези са европским интеграцијама, те очувати надлежност Републике Српске.

Стратегија је нови документ који представља наставак политика подршке овој области још од 2002. године, када је урађен први програм подршке. Документ је усклађен са европским Актом за мала и средња предузећа, који даје препоруке за регулисање свих битних активности за ову област које ће олакшати и унаприједити њихово пословање.

Према Закону о развоју малих и средњих предузећа („Службени гласник Републике Српске“, бр. 50/13 и 84/19), Стратегија треба да дефинише основне стратешке циљеве, носиоце и средства за развој малих и средњих предузећа. Према поменутом Закону, носилац израде, спровођења и координације праћења реализације овог документа је МПП. Важну улогу у имплементацији ће свакако имати Развојна агенција Републике Српске, затим остала министарства и управне организације, чије надлежности се директно или индиректно односе на подршку овом сектору, Привредна комора Републике Српске, Занатско-предузетничка комора Републике Српске, локалне развојне агенције, академска заједница и други битни носиоци активности.

Документ је урађен уз подршку пројекта „Акт за мала и средња предузећа – оквир за стратегије и политике у БиХ (SBA у БиХ)“, који спроводи агенција Еда Бања Лука, а финансира Шведска, те уз значајне доприносе чланова Радне групе за израду Стратегије, као и институција и организација у Републици Српској које су дале своја мишљења на документ.

Стратегија је урађена у вријеме пандемије вируса корона, чије посљедице није било могуће у потпуности сагледати прије усвајања Стратегије. У документу су коришћени одређени статистички подаци за 2020. годину који су били доступни у моменту израде

документа, док остали статистички и финансијски показатељи за 2020. годину нису били доступни, па ће се Стратегија ажурирати у складу са предвиђеним роковима. Међутим, неопходно је упутити овај документ у процедуру усвајања ради континуитета у подршци и очувања надлежности у овој области.

2. Извод из аналитичког дијела

2.1. Квантитативна анализа малих и средњих предузећа у Републици Српској

2.1.1. Дефиниција малих и средњих предузећа

Према Закону о развоју малих и средњих предузећа („Службени гласник Републике Српске“, бр. 50/13 и 84/19) статус малих и средњих предузећа (у даљем тексту: МСП) имају привредна друштва, друга правна лица и самостални предузетници (у даљем тексту: привредни субјекти) који испуњавају следеће критеријуме:

- а) просјечно годишње запошљавају мање од 250 радника,
- б) независни су у пословању,
- в) остварују укупни годишњи приход до 97.790.000 КМ или имају вриједност пословне имовине до 84.099.400 КМ.

За потребе ове анализе, подјела предузећа је извршена према критеријуму броја запослених (микро предузећа – мање од 10 радника, мала предузећа која запошљавају мање од 50 радника, средња предузећа – више од 49 и мање од 250 радника). Имајући у виду дефиницију МСП, у овом документу су под појмом МСП обухваћена и правна лица и самостални предузетници.

2.1.2. Макроекономски амбијент Републике Српске

Бруто домаћи производ Републике Српске

Номинални бруто домаћи производ (БДП) Републике Српске је у 2019. години износио 11,2 милијарди КМ и у односу на 2018. годину повећан је за 5,35% (уз реалну стопу раста од 2,5%). Забиљежен је континуиран раст номиналног БДП у посљедњих пет година, док је реална стопа раста БДП у 2019. години нешто нижа у односу на претходне три године и износи 2,5%. Забиљежен је и континуирани раст БДП по глави становника, који је у 2019. години износио 9.848 КМ.

Табела 1. Бруто домаћи производ у Републици Српској за период 2015–2019. година

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Номинални БДП (у милионима КМ)	9.205	9.631	10.077	10.680	11.251
Реална стопа раста БДП (у %)	2,8	3,5	3,1	3,9	2,5
Број становника (процјена у 000)	1.162	1.157	1.153	1.148	1.142
БДП по становнику (у КМ)	7.921	8.320	8.740	9.304	9.848
БДП по становнику (у €)	4.050	4.254	4.469	4.757	5.035

Извор података: Републички завод за статистику Републике Српске.

Обим индустријске производње

Обим индустријске производње у Републици Српској у 2020. години смањен је за 6,7% у односу на претходну годину. Посматрано по подручјима, обим прерађивачке индустрије је смањен у периоду I–XII 2020. године у односу на исти период претходне године (-9,9%). Обим производње у подручју вађење руде и камена и производње и снабдијевања електричном енергијом, гасом и водом показује промјене у протеклом периоду и смањење у 2020. години.

Табела 2. Обим индустријске производње у периоду 2015–2020. година (у %)

	I-XII 2015/ I-XII 2014	I-XII 2016/ I-XII 2015	I-XII 2017/ I-XII 2016	I-XII 2018/ I-XII 2017	I-XII 2019/ I-XII 2018	I-XII 2020/ I-XII 2019
Вађење руда и камена	10,5	0,7	-2,6	4,1	-4,4	-0,4
Прерађивачка индустрија	3,2	3,5	6,2	-2,8	-12,4	-9,9
Производња и снабдијевање ел. енергијом, гасом и климатизација	-1	25,3	-7,5	19,8	-12,8	-3,9
ИНДУСТРИЈА УКУПНО	3	8,1	1,2	3,6	-11,4	-6,7

Извор података: Републички завод за статистику Републике Српске.

Робна размјена са иностранством

Укупан обим спољнотрговинске размјене у периоду 2015–2019. године је континуирано растао. Повећање обима спољнотрговинске размјене је настало углавном услед повећања извоза који је у 2019. у односу на 2015. годину повећан за 38,12%, док је увоз за исти период повећан за 9,45%. Повећање извоза доводи до повећања покривености увоза извозом, који је у 2019. години износио 75,50% (у 2015. години 59,83%).

Табела 3. Спољнотрговинска размјена Републике Српске за 2015–2019. година (у 000 КМ)

Година	Извоз	Увоз	Обим	Салдо	Покривеност увоза извозом
2015.	2.613.924	4.369.179	6.983.103	-1.755.255	59,83%
2016.	2.869.101	4.426.945	7.296.046	-1.557.844	64,81%
2017.	3.476.093	4.899.081	8.375.174	-1.422.988	70,95%
2018.	3.741.823	5.222.270	8.964.093	-1.480.447	71,65%
2019.	3.610.386	4.782.190	8.392.576	-1.171.804	75,50%

Извор података: Републички завод за статистику Републике Српске.

У погледу географске дистрибуције робне размјене Републике Српске са иностранством, у посматраном периоду привредни субјекти су највише извозили у Италију у укупној вриједности од 569 милиона КМ или 15,8%, те у Србију 494 милиона КМ или 13,7% од укупног оствареног извоза у 2019. години. Затим слиједи извоз у Хрватску, Словенију, Њемачку и Аустрију. Прерађивачка индустрија чини 85,8% учешћа у извозу у 2019.

години, затим слиједи производња и снабдијевање електричном енергијом (7,3%), те пољопривреда, шумарство и риболов (3,8%).

У истом периоду највише се увозило из Србије, и то у вриједности од 889 милиона КМ, односно 18,6% од укупно оствареног увоза у 2019. години.

Тржиште рада у Републици Српској

Просјечан број регистрованих запослених лица у 2019. години у Републици Српској је био 275.418, док је просјечан број незапослених у истој години био 89.896 лица. Подаци о кретању броја регистрованих запослених и незапослених лица показују повећање броја запослених лица и смањење броја незапослених лица у посматраном периоду 2015–2019. година.

У наведеном периоду забиљежено је и континуирано смањење административне (24,6% у 2019. години) и анкетне стопе незапослености (11,7% у 2019. години).

Према подацима Анкете о радној снази за II тромјесечје 2020. године, анкетна стопа незапослености износи 14,2%.

Финансијски сектор

На финансијском тржишту Републике Српске и даље доминира банкарски сектор са учешћем од 88,8% у укупној активи, док остали дијелови финансијског сектора биљеже значајно мање учешће – друштва за осигурање 5,4%, микрокредитне организације 4% и инвестициони фондови 1,8%.¹

Банкарски сектор Републике Српске чини осам банака са сједиштем у Републици Српској. У првој половини 2020. године, и поред пандемије вируса корона, банкарски сектор задржао је адекватну стабилност и ликвидност. Стопа адекватности регулаторног капитала и стопа финансијске полуге код свих банака су изнад законом прописаног минимума.

Микрокредитни сектор Републике Српске, као дио банкарског система Републике Српске, чини 14 микрокредитних организација (МКО) са сједиштем у Републици Српској. МКО су недепозитне финансијске организације чија је основна дјелатност давање микрокредита, а МКО углавном подмирују потребе тржишне нише микропредузетника којима су због обима њиховог пословања банкарске услуге теже доступне, најчешће уз нижи степен обезбјеђења, али и више каматне стопе.

Поред банака и МКО са сједиштем у Републици Српској, на тржишту Републике Српске послују и 52 организациона дијела седам банака са сједиштем у Федерацији БиХ и 127 организационих дијелова МКО чије је сједиште у Федерацији БиХ, уз три пословне јединице давалаца лизинга са сједиштем у Федерацији БиХ које пружају услуге финансијског и оперативног лизинга.

¹ Имајући у виду законске рокове у којима надзорни органи финансијског система Републике Српске (Агенција за банкарство Републике Српске, Агенција за осигурање Републике Српске и Комисија за хартије од вриједности Републике Српске) објављују извјештаје о стању у сегменту финансијског система чији надзор је у њиховој надлежности, структура финансијског система Републике Српске дата је на дан 30. 6. 2020. године. Напомињемо да је Агенција за банкарство Републике Српске објавила податке о стању у банкарском систему на дан 30. 9. 2020. године.

У наредном периоду већој финансијској инклузији МСП требало би да допринесе и примјена Закона о факторингу², који је усвојен крајем 2020. године.

2.1.3. Структура малих и средњих предузећа

У Републици Српској је, према подацима Пореске управе Републике Српске, на крају 2019. године пословало 39.530 привредних субјеката, од чега 17.585 МСП, 91 велико предузеће и 21.854 предузетника (од чега три велика предузетника).

У структури МСП у 2019. години правна лица учествују са 44,6%, а самостални предузетници са 55,4% од укупног броја МСП.

Када се посматрају МСП према величини, уочава се благо смањење учешћа микро предузећа и повећање учешћа малих и средњих предузећа у структури МСП, што је видљиво из наредне табеле.

Табела 4. Структура МСП у Републици Српској према величини за период 2015–2019. година

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Микро (до девет запослених)	36.334	37.062	37.737	37.332	36.729
% учешћа микро предузећа у МСП	94,25%	94,24%	93,79%	93,40%	93,13%
Мала (10–49 запослених)	1.822	1.876	2.056	2.176	2.231
% учешћа малих предузећа у МСП	4,73%	4,77%	5,11%	5,44%	5,66%
Средња (50–249 запослених)	395	390	442	462	476
% учешћа средњих предузећа у МСП	1,02%	0,99%	1,10%	1,16%	1,21%
Укупно МСП	38.551	39.328	40.235	39.970	39.436

Извор података: Годишњи извјештаји за МСП, МПП, РАРС (према подацима Пореске управе Републике Српске).

У 2019. години према облику организовања у структури МСП правних лица 90,15% чине друштва са ограниченом одговорношћу, 3,13% акционарска друштва и 6,71% остали облици организовања правних лица.

Привредни субјекти у којима су власници искључиво мушкарци чине 62,66% укупног броја субјеката у 2019. години, док су искључиво жене власнице у 26,85% привредних субјеката. Осталих 10,49% привредних субјеката чине привредни субјекти у заједничком власништву.

2.1.4. Територијална заступљеност МСП

Од укупног броја МСП који су у 2019. години пословали у Републици Српској, њих 44,55% пословало је у привредном подручју Бање Луке. Када посматрамо промјену броја МСП по привредним подручјима у 2019. години у односу на 2015. годину, учешће броја МСП повећало се у привредним подручјима Бање Луке и Требиња, док се у осталим привредним подручјима (Бијељина, Добој, Источно Сарајево и Приједор) смањило учешће броја МСП у укупном броју МСП Републике Српске. Раст броја МСП у протеклом периоду 2015–2019. године забиљежен је у привредним подручјима Бање Луке,

² „Службени гласник Републике Српске“, број 123/20.

Требиња и Бијељине, док је раст броја МСП у 2019. години забиљежен у привредним подручјима Требиња и Бање Луке. У односу на друга привредна подручја, највеће смањење броја МСП у 2019. у односу на претходну годину (-4,8%) забиљежено је у привредном подручју Добоја.

Табела 5. Територијална заступљеност МСП по привредним подручјима Републике Српске

Привредно подручје (припадајуће општине/градови) ³	Број МСП				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Бања Лука (Бања Лука, Градишка, Језеро, Кнежево, Котор Варош, Србац, Лакташи, Челинац, Мркоњић Град, Петровац, Прњавор, Рибник, Источни Дрвар, Купрес, Шипово)	16.640	17.072	17.568	17.630	17.569
Бањалука (%)	43,16	43,41	43,66	44,11	44,55
Бијељина (Бијељина, Братунац, Власеница, Зворник, Лопаре, Милићи, Осмаци, Сребреница, Угљевик, Шековићи)	6.554	6.510	6.640	6.731	6.615
Бијељина (%)	17	16,55	16,50	16,84	16,77
Добој (Вукосавље, Дервента, Добој, Модрича, Петрово, Брод, Теслић, Шамац, Пелагићево, Доњи Жабар, Станари)	5.465	5.715	5.715	5.344	5.087
Добој (%)	14,18	14,53	14,20	13,37	12,90
Источно Сарајево (Вишеград, Пале, Рогатица, Рудо, Соколац, Источна Илица, Источни Стари Град, Источно Ново Сарајево, Хан Пијесак, Трново)	4.236	3.580	3.789	3.815	3.707
Источно Сарајево (%)	10,99	9,10	9,42	9,54	9,40
Приједор (Приједор, Нови Град, Козарска Дубица, Крупа на Уни, Костајница, Оштра Лука)	3.982	4.058	4.058	3.995	3.962
Приједор (%)	10,33	10,32	10,09	9,99	10,05
Требиње (Берковићи, Билећа, Гацко, Љубиње, Невесиње, Источни Мостар, Требиње, Фоча, Калиновик, Ново Горажде, Чајниче)	1.674	2.393	2.465	2.456	2.496
Требиње (%)	4,34	6,08	6,13	6,14	6,33
УКУПНО РЕПУБЛИКА СРПСКА	38.551	39.328	40.235	39.971	39.436
Укупно РС (%)	100	100	100	100	100

Извор података: Годишњи извјештаји за МСП, МПП, РАРС (према подацима Пореске управе Републике Српске).

2.1.5. Запосленост у МСП

Када посматрамо запосленост према величини МСП, највеће учешће у броју запослених у 2019. години су имали микро субјекти (37,83%).

³ Подручја су дефинисана у складу са Просторним планом Републике Српске.

Табела 6. Структура запослених према величини МСП, 2019. година

Величина	Број запослених				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Микро (до девет запослених)	53.937	53.354	56.215	55.724	55.256
Микро (%)	41,56	41,26	39,75	38,47	37,83
Мала (10–49 запослених)	36.128	36.836	40.419	42.615	43.271
Мала (%)	27,84	28,48	28,58	29,42	29,63
Средња (50–249 запослених)	39.710	39.133	44.793	46.509	47.524
Средња (%)	30,60	30,26	31,67	32,11	32,54
УКУПНО	129.775	129.323	141.427	144.848	146.051
Укупно (%)	100	100	100	100	100

Извор података: Годишњи извјештаји за МСП, МПП, РАРС(према подацима Пореске управе Републике Српске).

Примјећује се смањење учешћа микро предузећа у запошљавању радника (са 41,56% у 2015. години на 37,83% у 2019. години) и повећање учешћа малих (са 27,84% у 2015. години на 29,63% у 2019. години) и средњих предузећа (са 30,60% у 2015. години на 32,54% у 2019. години) у запошљавању радника.

Највећи број запослених ради у МСП из подручја прерађивачке индустрије (27,51% запослених у 2019. години), која је према броју запослених престигла трговину, у којој је у 2019. години било запослено 24,36% радника. Након прерађивачке индустрије и трговине, према броју запослених слиједе МСП из подручја хотелијерства и угоститељства (8,92%), грађевинарства (8,32%), саобраћаја и складиштења (5,92%), те стручних, научних и техничких дјелатности (5,05%).

Табела 7. Број запослених у МСП по дјелатностима, 2019. година

Сектори дјелатности	Број запослених			
	Правна лица	Предузетници	Укупно	%
Пољопривреда, шумарство и риболов	2.970	719	3.689	2,53
Вађење руде и камена	843	3	846	0,58
Прерађивачка индустрија	33.105	7.072	40.177	27,51
Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	787	2	789	0,54
Снабдијевање водом, канализација, управљање отпадом и дјелатности санације животне средине	4.479	69	4.548	3,11
Грађевинарство	10.494	1.652	12.146	8,32
Трговина на велико и мало, поправка моторних возила и мотоцикала	23.190	12.381	35.571	24,36
Саобраћај и складиштење	6.501	2.151	8.652	5,92
Дјелатности пружања смјештаја, припреме и послуживања хране, хотелијерство и угоститељство	2.311	10.712	13.023	8,92
Информације и комуникације	2.688	257	2.945	2,02
Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	2.339	99	2.438	1,67
Пословање некретнинама	404	53	457	0,31
Стручне, научне и техничке дјелатности	5.227	2.153	7.380	5,05

Административне и помоћне услужне дјелатности	1.521	302	1.823	1,25
Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	-	13	13	0,01
Образовање	1.100	460	1.560	1,07
Дјелатност здравствене заштите и социјалног рада	3.076	18	3.094	2,12
Умјетност, забава и рекреација	2.593	150	2.743	1,88
Остале услужне дјелатности	725	3.430	4.155	2,84
Дјелатност екстериторијалних орган. и органа	-	2	2	0
УКУПНО	104.353	41.698	146.051	100

Извор података: Годишњи извјештај за МСП за 2019. годину, МПП, РАРС (према подацима Пореске управе Републике Српске).

Полна структура запослених у МСП се није мијењала значајније у периоду 2015–2019. година. Жене чине око 40% запослених у МСП, а мушкарци око 60%.

2.1.6. Структура и показатељи пословања МСП – правних лица

Према подацима Агенције за посредничке, информатичке и финансијске услуге (АПИФ) о броју предатих завршних рачуна правних лица у 2019. години, у Републици Српској је пословало 10.200 правних лица, што је 8,2% више у односу на број правних лица из 2015. године. Број правних лица у протеклом периоду је континуирано растао из године у годину.

Од укупног броја правних лица у 2019. години, њих 10.098 је из категорије МСП, те 102 велика правна лица. У периоду 2015–2019. година забиљежен је раст броја свих величина предузећа, великих (25,9% више у 2019. у односу на 2015. годину), средњих (повећање од 8,4%), малих (повећање од 14,9%) и микро предузећа (повећање од 6,5%).

Број запослених у МСП континуирано се повећава у периоду 2015–2019. година, те је у 2019. години тај број за 14,9% већи у односу на 2015. годину. Укупни приходи МСП већи су за 23,6% у 2019. години у односу на 2015. годину, што указује на повећање ефикасности предузећа, исказано такође и у повећању прихода по запосленом за 7,6% у 2019. години у односу на 2015. годину.

У посматраном периоду (2015–2019. година) повећана је и продуктивност предузећа исказана у континуираном повећању укупне бруто додане вриједности⁴, бруто додане вриједности по запосленом и стабилној стопи добити од 2015. године, која је у 2019. години увећана и износи 9%.

И поред повећања прихода од извоза у посматраном периоду, учешће извоза у приходу МСП је готово непромијењено (14% у 2019. и 13% у 2015. години).

⁴ Бруто додана вриједност = добит + сума бруто плата + амортизација.

Табела 8. МСП у бројевима за период 2015–2019. година

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Број МСП	9.428	9.605	9.850	10.007	10.098
Број запослених	91.851	96.723	96.045	98.974	105.508
Укупни приходи, у милионима КМ	12.298	13.130	14.298	15.271	15.201
Приходи од извоза, у милионима КМ	1.560	1.876	2.065	2.230	2.149
Приход по запосленом, у КМ	133.889	135.753	148.872	154.292	144.073
Кумулативни финансијски резултат, у милионима КМ	628	897	800	880	1.380
Бруто додана вриједност, у милионима КМ	2.285	2.636	2.590	2.838	3.463
Бруто додана вриједност по запосленом, у КМ	24.879	27.249	26.962	28.672	32.824
Извоз у приходу (у %)	13	14	14	15	14
Стопа добити ⁵ (у %)	5	7	6	6	9

Извор података: Обрада на основу података Трон-а/Бисноде, према подацима АПИФ (обухвата правна лица која су предала завршне рачуне).

Од укупног броја запослених у правним лицима у 2019. години у Републици Српској, 46% је запослено у привредном подручју Бање Луке, затим слиједе привредна подручја Бијељина (18%) и Добој (12%), која имају нешто већи број МСП у односу на остала привредна подручја Републике Српске. Структура броја правних лица МСП према привредним подручјима одговара структури броја запослених у правним лицима МСП.

Табела 9. Број запослених у МСП по привредним подручјима⁶, 2019. година

Привредно подручје	Припадајуће општине/градови	Запослени		
		Број	%	Просјечно по подручју
Бања Лука	Бања Лука, Градишка, Језеро, Кнежево, Котор Варош, Лакташи, Мркоњић Град, Петровац, Прњавор, Рибник, Србац, Источни Дрвар, Купрес, Челинац, Шипово	48.311	46%	10
Бијељина	Бијељина, Братунац, Власеница, Зворник, Лопаре, Милићи, Осмац, Сребреница, Угљевик, Шековићи	18.752	18%	10,7
Добој	Вукосавље, Дервента, Добој, Модрича, Петрово, Брод, Теслић, Шамац, Пелагићево, Доњи Жабар, Станари	12.811	12%	11,2
Источно Сарајево	Вишеград, Пале, Рогатица, Рудо, Соколац, Источна Илиџа, Источни Стари Град, Источно Ново Сарајево, Трново, Хан Пијесак	8.989	9%	10,4
Приједор	Козарска Дубица, Крупа на Уни, Нови Град, Приједор, Костајница, Оштра Лука	9.152	9%	11,3

⁵ Стопа добити = кумулативни финансијски резултат / укупан приход · 100.

⁶ Привредна подручја су одређена Просторним планом Републике Српске до 2025. године.

Требиње	Берковићи, Билећа, Гацко, Љубиње, Невесиње, Источни Мостар, Требиње, Калиновик, Фоча, Чајниче, Ново Горажде	7.493	7%	10,9
Укупно		105.508	100%	10,4

Извор података: Обрада података Трон-а, према подацима АПИФ (обухвата привредне субјекте који су предали завршне рачуне).

Подаци о броју запослених радника у 2019. години према подручјима дјелатности показују да је највећи број лица у свим привредним подручјима Републике Српске запослен у прерађивачкој индустрији. Овдје се издваја привредно подручје Приједор у којем, у односу на друга привредна подручја, у структури запослености највеће учешће има прерађивачка индустрија (40% запослених) и Требиње са најмањим учешћем прерађивачке индустрије у структури запошљавања у односу на друга привредна подручја (22% запослених). Подручја трговине и грађевинарства такође запошљавају велики број радника у свим привредним подручјима.

Од укупног броја МСП у Републици Српској у 2019. години (10.098), готово трећина је из сектора трговине (29%), затим слиједе МСП у сектору прерађивачке индустрије (19%), 10% МСП у сектору стручних, научних и техничких дјелатности и 8% у грађевинарству. Поред трговине, према свим показатељима из наредне табеле (број МСП, број запослених, укупан приход, приходи од извоза и БДВ) издвајају се МСП која послују у подручју прерађивачке индустрије. И поред већег броја МСП у сектору трговине, прерађивачка индустрија запошљава већи број радника у односу на трговину. Просјечан број запослених у МСП из подручја прерађивачке индустрије је 16 по предузећу, док је просјечан број запослених у МСП из подручја трговине 8 по предузећу.

Табела 10. МСП по подручјима дјелатности у бројевима, 2019. година

Подручје дјелатности	Број МСП		Број запослених		Укупан приход, у милионима КМ		Приходи од извоза, у милионима КМ		БДВ, у милионима КМ	
	Укупно	%	Укупно	%	Укупно	%	Укупно	%	Укупно	%
А Пољопривреда, шумарство и риболов	476	5%	3.017	3%	378	2%	82	4%	87	3%
В Вађење руда и камена	100	1%	765	1%	89	1%	10	0%	33	1%
С Прерађивачка индустрија	1.923	19%	31.402	30%	3.781	25%	1.172	55%	814	24%
Д Производња и снабдијевање ел. енергијом, гасом ...	119	1%	1.062	1%	784	5%	69	3%	112	3%
Е Снабдијевање водом, управљање отпадом ...	159	2%	4.597	4%	219	1%	33	2%	124	4%
Ф Грађевинарство	789	8%	9.984	9%	1.131	7%	75	3%	314	9%
Г Трговина	2.883	29%	22.390	21%	6.115	40%	372	17%	792	23%
Н Саобраћај и складиштење	745	7%	6.548	6%	650	4%	202	9%	189	5%
И Хотелијерство и угоститељство	178	2%	2.762	3%	199	1%	5	0%	58	2%
Ј Информације и комуникације	376	4%	3.059	3%	349	2%	51	2%	131	4%
К Финансијске дјелатности и осигурање	60	1%	626	1%	347	2%	0	0%	217	6%
Л Пословање некретнинама	140	1%	458	0%	73	0%	1	0%	30	1%
М Стручне, научне и техничке дјелатности	973	10%	5.504	5%	437	3%	54	3%	198	6%

N Административне и помоћне услужне дјелатности	207	2%	1.423	1%	103	1%	13	1%	42	1%
O Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	11	0%	141	0%	12	0%	0	0%	10	0%
P Образовање	135	1%	1.091	1%	35	0%	0	0%	23	1%
Q Дјелатности здравствене заштите и социјалног рада	608	6%	7.700	7%	276	2%	0	0%	192	6%
R Умјетност, забава и рекреација	77	1%	2.313	2%	170	1%	9	0%	74	2%
S Остале услужне дјелатности	139	1%	666	1%	52	0%	1	0%	24	1%
УКУПНО	10.098	100	105.508	100	15.201	100	2.149	100	3.463	100

Извор података: Обрада на основу података Трон-а, према подацима АПИФ (обухвата привредне субјекте који су предали завршне рачуне).

Укупни приходи МСП из сектора трговине износе 40% укупних прихода (прерађивачка индустрија 30%), док прерађивачка индустрија остварује 55% прихода од извоза. Учешће у оствареној БДВ МСП из подручја трговине у 2019. години износи 23%, а прерађивачке индустрије 24%.

МСП правна лица из подручја прерађивачке индустрије

Подаци за МСП правна лица у прерађивачкој индустрији у 2019. години односе се на 1.923 МСП која су предала завршне рачуне, а која укупно запошљавају 31.402 радника.

Графикон 1. Стопе промјене статистичких показатеља у прерађивачкој индустрији 2019/2015

	Прерађивачка индустрија	МСП укупно
Запослени 2019/2015	12%	15%
Укупан приход 2019/2015	16%	24%
Приходи од извоза 2019/2015	30%	38%
БДВ 2019/2015	62%	52%
Прос. бруто плата 2019/2015	15%	10%

Извор података: Обрада на основу података Трон/Бисноде, према подацима АПИФ (обухвата привредне субјекте који су предали завршне рачуне).

У 2019. у односу на 2015. годину забиљежено је повећање свих посматраних индикатора раста прерађивачке индустрије, са највећим повећањем индикатора остварене бруто додане вриједности (62%). Приходи од извоза су повећани за 30% у 2019. у односу на 2015. годину.

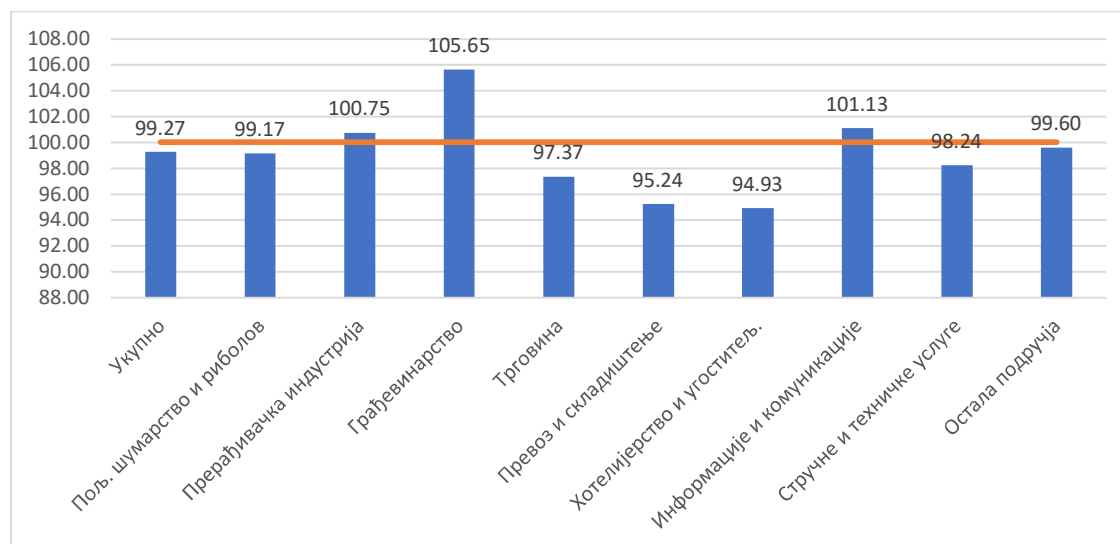
2.1.7. Пословање привредних субјеката у 2020. години

Анализа која слиједи је урађена на основу расположивих података о пословању привредних субјеката у 2020. години, који укључују податке о малим, средњим и великим привредним субјектима, с обзиром на то да подаци разврстани по величини предузећа нису били доступни у периоду усвајања Стратегије. За анализу пословања у 2020. години коришћени су подаци о промјенама (индекси и стопе раста), који се у одређеној мјери могу примијенити на привреду у цјелини.

Запосленост

Очекивано смањење броја запослених због смањеног или обустављеног пословања привредних субјеката услед посљедица пандемије ублажено је владиним мјерама и мјерама које су спровели привредни субјекти за задржавање запослених радника. Укупан број запослених у привредним субјектима у септембру 2020. године износио је 273.395 запослених и мањи је за 0,73% у односу на исти период претходне године. Највеће учешће у запошљавању има подручје прерађивачке индустрије (21,16% у 2020. години), након којег слиједи трговина (17,49% у 2020. години).

Графикон 2. Индекси броја запослених у привредним субјектима по подручјима (IX 2020/IX 2019)

Извор података: Републички завод за статистику – саопштење, полугодишње саопштење „Запослени, септембар 2020“.

Када су у питању подручја која запошљавају највећи број запослених, број запослених у подручју трговине је смањен за 2,63%, док је број запослених у подручју прерађивачке индустрије повећан за 0,75%.

Подаци о броју запослених показују утицај пандемије на подручја хотелијерства и угоститељства и превоза и складиштења. Ова два сектора имају највећу стопу смањења броја запослених у посматраном периоду (септембар 2020. године у односу на септембар 2019. године). Број запослених у подручју хотелијерства и угоститељства је смањен за 5,07%, док је број запослених у подручју транспорта (превоз и складиштење) смањен за 4,76%.

Подручје грађевинарства је у посматраном периоду забиљежило повећање броја радника, 5,65% више радника у грађевинарству у септембру 2020. у односу на исти мјесец претходне године.

Унија удружења послодаваца Републике Српске је у априлу и мају 2020. године спровела истраживање о утицају пандемије COVID 19 на пословање предузећа. Подаци из анкете (обухваћено 543 предузећа) показују да је пандемија проузроковала значајне поремећаје у пословању у двије трећине анкетираних предузећа. Више од једне четвртине предузећа није радило у посматраном периоду (26%), а 39% предузећа је пословало са дијелом капацитета у вријеме истраживања. У пуном капацитету, без измјене режима рада, пословало је само 3% предузећа, док је 31% предузећа радило у пуном капацитету, уз рад од куће. Упркос овим изазовима, само 6% запослених је отпуштено због низа правовремених мјера које предузећа спроводе ради очувања радне снаге. Најраспрострањенија мјера било је скраћење радног времена (коју је спровело 27% предузећа) и рад од куће⁷.

Привредна комора Републике Српске је такође спровела анкету за привреднике који су се суочавали са тешкоћама у пословању због вируса корона. Податке је доставило 1.076 компанија, већином малих привредних друштава, док је 99% њих потврдило да већ осјећа негативне посљедице које је проузроковао вирус на њихово пословање.

Највећи број упитника доставила су мала (42,4%) и микро (29,1%) привредна друштва, док се 21,4% попуњених анкета односи на средња привредна друштва и 7% на велике привредне субјекте. Од укупног броја анкетираних привредних субјеката највећи број њих, односно 20%, пословао је у прерађивачкој индустрији, затим у сектору трговине на велико и мало (19%), те у осталим услужним дјелатностима 16%. Готово сви испитаници потврдили су да су осјетили посљедице вируса корона на њихово пословање, док је више од пола испитаника потврдило да ће осјетити посљедице и код увоза и код извоза. Такође, 20,6% сматра да ће осјетити посљедице при увозу производа и услуга у Републику Српску, док се 10,6% испитаних предузећа суочило са проблемима приликом извоза својих производа и услуга на инострана тржишта.

Криза проузрокована пандемијом утицала је на смањење ликвидности предузећа. Привредни субјекти били су принуђени да реорганизују своје пословање, те су због

⁷ Извор података: <http://unijauprs.org/dokumenti/covid-19/covid-19-RS.html>.

смањеног обима посла у оквиру своје основне дјелатности, као и због општих препорука, дио запослених радника морали послати на годишње одморе, рад од куће или чак на самоизолацију. Ипак, 42,2% анкетираних привредних друштава истакло је да рад од куће није био могућ, што због саме дјелатности посла, што због неадекватних услова за рад, док је код 36% компанија (454) било случајева самоизолације или ограниченог доласка људи на посао. Од укупно анкетираних, 21,8% субјеката није ограничавало долазак својих запослених на посао.

Према подацима Републичког завода за статистику РС (полугодишње саопштење Запослени, септембар 2020), код предузетника је у 2020. години било запослено 41.835 лица, што је за 0,33% више у односу на претходну годину. Највећи број запослених лица код предузетника ради у подручју трговине (31,02% у 2020. години), хотелијерству и угоститељству (31,02% у 2020. години) и прерађивачкој индустрији (17,11% у 2020. години). Сектор хотелијерства и угоститељства је смањио број запослених у односу на претходну годину за 3,40%, док су остала два сектора са највећим учешћем у броју запослених код предузетника повећала броја запослених у 2020. години (прерађивачка индустрија за 1,2% и трговина за 4,8%).

Индустријска производња

Годишњи индекс укупне индустријске производње показује смањење обима индустријске производње у 2020. години за 6,7% у односу на претходну годину.

Табела 11. Годишњи индекси индустријске производње, претходна година = 100

Година	Индекс	% промјене
2016.	108,1	8,1%
2017.	101,2	1,2%
2018.	103,6	3,6%
2019.	88,6	-11,4%
2020.	93,3	6,7%

Извор података: Републички завод за статистику РС, база индустрија.

Посматрано по дјелатностима и годишњим стопама промјене израчунатим из календарски прилагођених индекса индустријске производње у 2020. у односу на 2019. годину, можемо сагледати шта се дешавало по подручјима и областима индустрије током пандемије вируса корона. Обим прерађивачке индустрије (у којој је заступљен највећи број малих и средњих предузећа) смањен је у 2020. години у односу на претходну годину (-10,3%). И остала два подручја индустрије такође показују смањење обима производње у 2020. години, подручје вађење руде и камена и производње (-0,4%) и снабдијевања електричном енергијом, гасом и водом (-3,9%).

Табела 12. Индустријска производња – годишње стопе промјена израчунате из календарски прилагођених индекса, I–XII 2020 / I–XII 2019. године

Подручја и области индустрије	I–XII 2020. I–XII 2019.
ИНДУСТРИЈА УКУПНО	-6,7
Вађење руда и камена	-0,4

Прерађивачка индустрија		-10,3
Храна и пиће	Производња прехранбених производа	-8,2
	Производња пића	-24,5
Текстилна индустрија	Производња текстила	-7,6
	Производња одјеће	-44,1
Кожа и обућа	Производња коже и производа од коже	-8
Металопрерада	Производња машина и опреме, д. н.	-14,3
	Производња моторних возила, приколица и полуприколица	1,4
	Производња осталих саобраћајних средстава	-24,8
	Производња готових металних производа, осим машина и опреме	-4,1
Дрвопрерада	Прерада дрвета и производа од дрвета	0,2
	Производња намјештаја	-0,9
Хемијска и фармац. инд.	Производња хемикалија и хемијских производа	-40,1
	Производња основних фармацеутских производа и фармацеутских препарата	-3,9
Пластика и гума	Производња производа од гуме и пластичних маса	23,6
Рачунари и електронски и оптички производи	Производња рачунара, електронских и оптичких производа	57,7
Електрична опрема	Производња електричне опреме	-3,8
Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација		-3,9

Извор података: Републички завод за статистику РС, саопштења индустрија.

Посматрано по секторима прерађивачке индустрије, утицај пандемије код прехранбене индустрије је био већи у области производње пића (-24,5%) у односу на производњу хране (- 8,2%). Код текстилне индустрије, производња одјеће је забиљежила много веће смањење (-44,1%) од производње текстила (-7,6%). Све области металопрераде, осим производње моторних возила, забиљежиле су смањење индустријске производње. Највеће смањење забиљежено је у области производње осталих саобраћајних средстава (-24,8%) и производње машина и опреме (-14,3%). Област која доминира металопрерадом (према броју запослених, приходу, извозу), посебно код МСП, производња готових металних производа забиљежила је смањење производње од 4,1%.

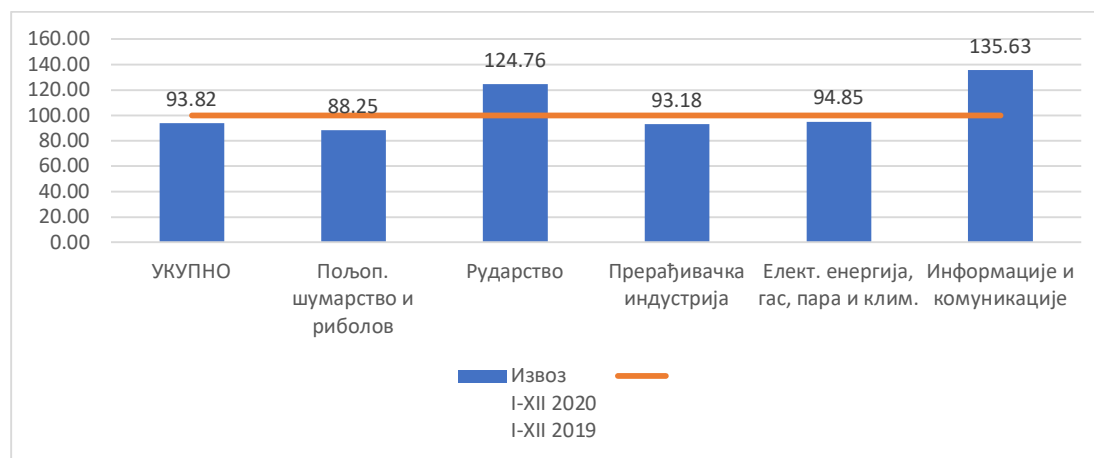
Области које су забиљежиле повећање производње у условима пандемије, у 2020. у односу на 2019. годину, су области производња производа од гуме и пластичних маса (23,6%) и производња рачунара, електронских и оптичких производа (57,7%).

Робна размјена са иностранством у 2020. години

Укупан извоз Републике Српске у 2020. години је износио 3.387.398.000 КМ и 6,18% је мањи од извоза у 2019. години. Увоз Републике Српске у 2020. години износи 4.472.660.000 КМ и мањи је за 6,47% у односу на претходну годину. Покривеност увоза извозом Републике Српске у 2020. години износи 75,74% (75,50% у 2019. години).

Укупан обим спољнотрговинске размјене је смањен за 6,35% и износи 7.860.058.000 КМ у 2020. години.

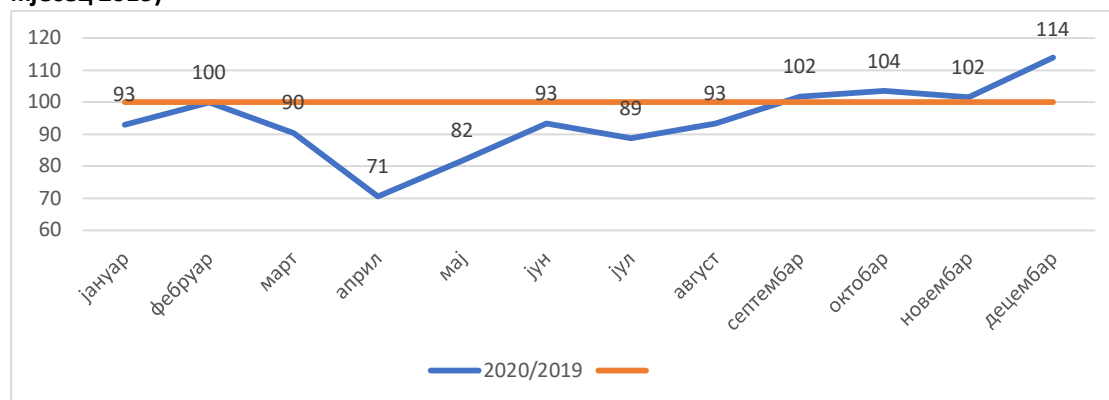
Графикон 3. Годишњи индекси вриједности извоза, укупно и према подручјима дјелатности (2020/2019)

Извор података: Републички завод за статистику РС, саопштења о спољној трговини.

Извоз прерађивачке индустрије чини 85,27% укупног извоза Републике Српске и смањење извоза прерађивачке индустрије за 6,82% највећим је дијелом утицало на смањење укупног извоза Републике Српске. Поред подручја Рударства, у којем су активни велики пословни субјекти, подручје Информација и комуникација је забиљежило повећање извоза за 35,63% у 2020. у односу на претходну годину (укупно око 3,97 милиона КМ извоза у 2020. години).

Графикон 4. Мјесечни индекси укупне вриједности извоза Републике Српске (мјесец 2020 / мјесец 2019)

Извор података: Републички завод за статистику РС, саопштења о спољној трговини.

Подаци о извозу Републике Српске у иностранство по мјесецима показују утицај проглашења пандемије вирусом COVID 19 и увођења рестриктивних мјера од извозних

партнера у марту 2020. године на извозне активности предузећа и повећање вриједности извоза у септембру 2020. године. Од септембра 2020. године биљежи се повећање вриједности укупног извоза и већи извоз у наредним мјесецима у односу на исте периоде претходне године.

С циљем смањења посљедица пандемије и подршке сектору привреде, Влада Републике Српске донијела је низ уредби и аката на основу којих су издвојена значајна средства за подршку свим пословним субјектима за март, април и мај 2020. године, затим за подршку секторима превоза и туризма, омогућила одгоду плаћања одређених пореских обавеза, одобрила Гарантни програм за привреднике и друге видове подршке.

2.2. Квалитативна анализа пословања малих и средњих предузећа

У овом поглављу обрађене су активности из претходног периода у области МСП, које су разврстане према димензијама ЕУ акта за мала и средња предузећа (СБА). С тим у вези, ово поглавље представља подлогу за дефинисање стратешких циљева и приоритета.

2.2.1. Предузетничко учење и предузетништво жена (SBA димензија 1)

У Републици Српској се предмет *Основе предузетништва* изучава у свим средњим школама, осим у медицинским школама и гимназијама. С обзиром на број средњошколаца који похађају ове двије школе, велики број ученика није обухваћен предузетничким учењем. Закључак учесника радионице „Изазови и приоритети јачања системске конкурентности МСП“⁸, која је одржана у оквиру процеса израде Стратегије, јесте да је заинтересованост средњошколаца (посебно занатских занимања) за предузетничко учење на nižем нивоу.

Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“, бр. 41/18, 35/20 и 92/20) обезбиједио је могућност увођења дуалног образовања. Привредна комора Републике Српске, Министарство просвјете и културе и послодавци потписали су споразум о сарадњи у оквиру пројекта „Унапређење практичне наставе у средњем стручном образовању“. На овај начин су Министарство просвјете и културе, Привредна комора РС и Републички педагошки завод успоставили институционално партнерство и сарадњу с циљем спровођења дуалног система образовања.

Предузетништво се изучава на већини факултета економског смјера и на појединим факултетима других смјерова.

⁸ Радионица „Изазови и приоритети јачања системске конкурентности МСП“ одржана је у оквиру израде Стратегије развоја МСП у Републици Српској у фебруару 2020. године. На радионици је учествовало преко 50 компетентних представника јавног, приватног и невладиног сектора.

Нови Закон о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“, број 67/20) ступио је на снагу у 2020. години. Наведеним Законом остварена је већа синергија између привреде и високошколских установа (у даљем тексту: ВШУ). У складу са одредбама поменутог Закона, у Савјет за високо образовање Републике Српске и у чланство управних одбора Универзитета у Српској улазе представници привреде који заступају привреду у органима одлучивања и лица која ће делегирати потребе привреде према ВШУ. Већа синергија између привреде и високог образовања омогућава да образовање прати потребе тржишта рада, те да се креирају уписне политике. До сада је таква врста сарадње недостајала, те је долазило до хиперпродукције одређених профила и занимања која су постала суфицитарна, док за она дефицитарна нема довољно заинтересованости. Закон апострофира синергију између привреде и ВШУ, а самим тим препознаје потребу да се тржиште рада прилагоди потребама привреде, односно људски ресурси са одговарајућим знањима и вјештинама. Закон је омогућио да ВШУ могу оснивати научне институте, иновационе центре, центре изврсности, центре за трансфер технологија, пословно-технолошке инкубаторе и научнотехнолошке паркове, а који су база за настанак универзитетских предузећа, *start up* и послије *spin off* предузећа.

С циљем развоја и унапређивања квалитета образовања одраслих, као једног од четири подсистема образовања и васпитања, те да тиме допринесе развоју у овој области и укупном развоју Републике Српске, Стратегија образовања одраслих у Републици Српској за период 2021–2031. године усвојена је на 103. сједници Владе Републике Српске, одржаној 30. децембра 2020. године („Службени гласник Републике Српске“, број 5/21). Планирани стратешки циљеви у образовању одраслих усмјерени су ка унапређењу система образовања одраслих и у функцији су усклађивања понуде и потражње на тржишту рада, унапређењу знања, вјештина и способности појединаца које воде до њихове лакше запошљивости и конкурентности, те личном развоју појединца, као и подизању квалитета образовања одраслих и сарадње свих друштвених партнера на остварењу ових циљева.

Активности на унапређењу третмана и подршке за жене предузетнице у Републици Српској су интензивирание посљедњих неколико година кроз креирање политика и инструмената подршке. МПП је заједно са осталим министарствима, институцијама, организацијама и предузетницама припремило *Стратегију развоја предузетништва жена Републике Српске за период 2019–2023. година*, која је усвојена у 2019. години. Стратегијом су дефинисани основни циљеви, активности, носиоци активности, рокови и средства неопходна за подршку предузетништву жена. Стратешки циљеви обухватају програме финансијске подршке, стручну подршку, подршку умрежавању и удруживању жена, укључивање предузетништва жена у регулаторне оквире и савјетодавна тијела, све врсте промотивних догађаја, промовисање овог облика предузетништва у образовању, специфичне активности за жене у руралним срединама и подршку предузетницама које се баве старим занатима и домаћом радиношћу.

Важније активности које су у протеклом периоду урађене у овој области су: организација редовних годишњих међународних конференција за предузетнице на којима је учествовало преко 700 жена, успостављање и јачање улоге Савјета за женско предузетништво у Привредној комори Републике Српске, континуирано подизање

свијести предузетница о активном учешћу у раду Савјета, одржавање тематских радионица за жене предузетнице, одржавање сајма предузетништва жена, успостављање Клуба пословних жена Републике Српске, израда дигиталног каталога у Привредној комори Републике Српске, успостављање сарадње са удружењима жена предузетница у Србији и Хрватској. Подршку овој области је потребно континуирано јачати. Такође, МПП спроводи и програме подршке предузетницама уз подршку Гендер центра Републике Српске.

У оквиру пројекта *„Европски Акт о малом бизнису као оквир стратегија и политика за МСП у БИХ“*, који имплементира Агенција за развој предузећа Еда, а финансира Шведска, подржано је спровођење пројекта из области подршке предузетништву жена у 2019. години (Привредна комора Републике Српске, пројекат *„Подршка предузетништву жена Републике Српске“* и Хуманитарно удружење жена Дуга, пројекат *„Етно-предузетница“*). У оквиру пројекта реализоване су неке од важнијих активности у овој области: успостављање и јачање Савјета за женско предузетништво, одржавање конференција, радионица и обука, очување старих заната и унапређење продаје етно-производа, успостављање инструмената за развој сарадње и умрежавање жена предузетница.

МПП је заједно са осталим институцијама и организацијама припремило Нацрт закона о друштвеном предузетништву Републике Српске, којим се уређују појам, циљеви и начела друштвеног предузетништва, услови и поступак за стицање статуса друштвеног предузећа, вођење регистра друштвених предузећа, задаци и начин рада Савјета за развој друштвеног предузетништва, као и друга питања од значаја за друштвено предузетништво. Циљ овог закона је коришћење потенцијала друштвеног предузетништва ради одрживог економског и друштвеног раста и развоја Републике у наредном периоду.

Друштвено предузетништво може да буде један од кључних фактора унапређења опште социјалне и економске политике у Републици Српској. У друштвеним предузећима може да се запосли велики број социјално и економски искључених, чиме се пружа значајна подршка привреди, а смањује терет социјалних давања. Текст Закона има за циљ да се унаприједи правно окружење којим се подстиче и развија ова важна грана економије у будућности.

2.2.2. Пружање друге шансе МСП (SBA димензија 2)

Пројекат *„Прихватање неуспјеха да би се олакшало пружање ‘друге шансе’ предузетницима у Дунавској регији“ - Danube Chance 2.0* спроводи РАРС (буџет пројекта 94,750 евра, финансира се из средстава Европске уније у оквиру *Interreg* Дунавског транснационалног програма), а придружени партнер је МПП. Циљ пројекта је развијање политика „друге шансе“ предузетницима, као и развој практичних рјешења за побољшање предузетничког учења и културе да би се избегао „губитак предузетничког потенцијала“ и превазишла „стигматизација“ предузетника који су банкротирали. Током досадашње реализације пројекта организовано је више догађаја и радионица намијењених предузетницима који желе да унаприједи своје пословање, почетницима у пословању који желе да се заштите од неуспјеха и предузетницима који су доживјели неуспјех и који желе поново да покрену посао, те доносиоцима одлука у овој области.

Представљена је Транснационална мрежа експерата за предузетнике „друге шансе“, која је сачињена од стручњака који ће предузетницима пружати сталну подршку и менторинг у току и након трајања пројекта. За ову макрорегионалну експертску мрежу партнери у пројекту су окупили 22 стручњака из 11 земаља, а биће подржана од доносиоца закона и кључних актера. РАРС је припремио и спровео „Програм подршке предузетницима са потешкоћама у пословању“. Овај бесплатни вид подршке организован је у свакој од земаља учесница у пројекту, а намијењен је почетницима у пословању, предузетницима са потешкоћама, као и онима који желе да поново покрену посао након неуспјеха. Циљ програма је пружања подршке предузетницима у превенцији кризе, стварању могућности поновног покретања пословне активности, информисању о алтернативним изворима финансирања и промоцији предузетништва „друге шансе“. У оквиру пројекта, РАРС ради на припреми студије о размјени и усвајању добрих пракси у погледу пружања „друге шансе“ предузетницима у Дунавској регији. Студија има за циљ побољшање ситуације за предузетнике којима је потребна „друга шанса“ и сугерише кораке за изградњу локалних стратегија за спровођење механизма раног упозорења у дунавским земљама. РАРС у оквиру пројекта учествује и у изради стратегије за ову област, а урађен је и регионални акциони план за Републику Српску.

2.2.3. Институционални и регулаторни оквир за доношење МСП политика – Смањење баријера за пословање (SBA димензија 3)

У претходном периоду усвојене су измјене и допуне Закона о развоју МСП („Службени гласник Републике Српске“, бр. 50/13 и 84/19), којима је потпуности усаглашена дефиниција МСП у Републици Српској са дефиницијом МСП у Европској унији. Поред тога, проширен је сазив Савјета за развој МСП и предузетништва Републике Српске, а Републичка агенција за развој МСП је трансформисана у Развојну агенцију Републике Српске, чиме је омогућено да се допринесе бољој подршци привреди, већем броју пројеката и промоцији привреде Републике Српске.

Усвојен је Закон о измјенама и допунама Закона о занатско-предузетничкој дјелатности, који има за циљ додатно смањивање времена и трошкова у поступку регистрације кроз стварање услова за електронско подношење захтјева у поступку регистрације предузетника, као и провјеру испуњености услова за регистрацију путем размјене података између електронских евиденције надлежних органа.

Низом нових и измијењених законских прописа учињен је значајан корак у уклањању пословних баријера и смањењу административних трошкова за МСП у Републици Српској. Тако су Законом о измјенама и допунама Закона о судским таксама („Службени гласник Републике Српске“, број 67/20) укинута сљедеће судске таксе: за поднесак којим се тражи увјерење, за издато увјерење, за поднесак којим се тражи издавање јединственог приступног кода и за издавање јединственог приступног кода. Извршено је смањење судске таксе за упис у регистар, као и за брисање уписа.

С циљем растерећења привреде и унапређења цјелокупног пословног окружења и амбијента у Републици Српској, у децембру 2020. године усвојени су: Закон о допуни

Закона о посебним републичким таксама, Закон о измјенама и допунама Закона о комуналним таксама и Закон о измјенама и допунама Закона о административним таксама.

Новим прописима умањује се обавеза посебне републичке таксе у 2021. години за 30%, у 2022. години за 60%, да би се коначно ова такса укинула од 2023. године.

Укидају се и поједине комуналне таксе чије постојање представља оптерећење привреди, не толико у финансијском смислу колико процедурално, а финансијски ефекат власника прихода није толико значајан. Новим законом укидају се и комуналне таксе које су двоструко утврђене, односно садржане су већ у комуналној такси која се плаћа за коришћење простора на јавним површинама. С циљем даљег растерећења привреде, предложеним законом ослобађају се од обавезе комуналне таксе мали предузетници. Такође, обвезници који се први пут региструју ослобађају се обавезе плаћања комуналне таксе на истицање пословног имена.

Влада Републике Српске је определијелена да у будућем периоду и даље води политику умањења и укидања комуналних такса у Републици Српској.

Законом о измјенама и допунама Закона о административним таксама ослобађају се таксени обвезници плаћања административне таксе (републичке, градске или општинске) за захтјеве, молбе, приједлоге, пријаве, увјерења или потврде, чији су у пракси појединачни износи били до 10 КМ. Појединачно, то није оптерећујући износ, међутим то за одређене грађане представља оптерећење било финансијско, било административно (процедура плаћања таксе).

У исто вријеме усвојени Закон о измјенама и допунама Закона о порезу на доходак предвиђа унапређење постојећег законског рјешења и онемогућавање злоупотреба које су се догађале у пракси.

Министарство правде је израдило сет закона с циљем увођења олакшица и стварања бољег амбијента за пословање, који су усвојени у Народној скупштини Републике Српске у току 2019. и 2020. године, а то су: Закон о измјенама и допунама Закона о судским таксама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 73/08, 49/09, 67/13, 63/14, 66/18 и 67/20), Закон о измјенама и допунама Закона о регистрацији пословних субјеката Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 67/13, 15/16 и 84/19) и Закон о ликвидационом поступку („Службени гласник Републике Српске“, број 82/19).

Законом о пореском систему Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 62/17) прописано је да судска такса чини непореско давање. Министарство финансија је предложило Влади Републике Српске реформу непореских давања, односно њихово укидање или смањивање, ради унапређивања пословног окружења у Републици Српској, те смањења оптерећења привреде и становништва непореским давањима.

Иницијатива Министарства је дјелимично усвојена, те је смањена, односно укинута судска такса само за привредна друштва и друге субјекте уписа, као и за дијелове привредног друштва и других субјекта уписа, који се уписују у Регистар пословних субјеката према одредбама Закона о регистрацији пословних субјеката у Републици Српској („Службени гласник Републике Српске“, бр. 67/13, 15/16 и 84/19).

Овим законом судска такса за упис у судски регистар за привредна друштва и друге субјекте уписа, као и за дијелове привредног друштва и другог субјекта уписа прописана је новим Тарифним бројем 20а, те је смањена висине судске таксе за промјену података за привредна друштва у износу од 10% у односу на сада прописану судску таксу у Таксеној тарифи Прилога важећег закона са 150 КМ на 135 КМ.

Такође, висина судске таксе за објављивање података у „Службеном гласнику Републике Српске“ смањења је за 20%, и то са износа од 50 КМ на 40 КМ.

Поред наведеног, иницијатива Министарства прихваћена је у потпуности у дијелу који се односи на брисање судске таксе из Тарифног броја 20. за оснивање дијелова привредног друштва и за упис вршења спољнотрговинског промета и судска такса за захтјев за брисање уписа у судски регистар, те је смањења судска такса у складу са Иницијативом за рјешење о брисању уписа у судски регистар са износа од 100 КМ на износ од 50 КМ и висина судске таксе за жалбу на рјешење донесено у поступку уписа са износа од 200 КМ на износ од 100 КМ.

Наведеним измјенама и допунама приступило се у складу са начелима пореског система из Закона о пореском систему Републике Српске, а све како би се утицало на побољшање пословног окружења, повећање економске активности и развијање конкурентности привреде Републике Српске.

Такође, овим измјенама и допунама Закона прописује се висина судске таксе за вршење резервације пословног имена пословног субјекта у складу са чланом 8. Закона о измјенама и допунама Закона о регистрацији пословних субјеката у Републици Српској.

Измјенама и допунама Закона о регистрацији пословних субјеката у Републици Српској, оснивачи, односно чланови управе приликом оснивања новог пословног субјекта, односно промјене пословног имена већ постојећег пословног имена, могу (а и не морају) пословно име под којим желе да оснују пословни субјекат да резервишу код надлежног регистарског суда, те се овим законом прописује висина судске таксе, која одговара висини трошкова рада поступајућих лица у одређеном поступку и осталих трошкова у вези са пружањем услуге према физичким и правним лицима приликом резервације пословног имена.

Измјенама Закона о регистрацији пословних субјеката планирано је да у Републици Српској буде омогућена електронска регистрација за друштва са ограниченом одговорношћу чији су оснивачи домаћа физичка и правна лица, уважавајући чињеницу да је за остале форме пословних субјеката, и када су у питању оснивачи страна физичка и правна лица, потребно створити друге претпоставке као што је споразум за признавање дигиталних сертификата са другим државама, укључивање још већег броја учесника за адекватним припремама итд., а што ће чинити наредну фазу овог процеса. Веома је важно напоменути и да је увођење овог сервиса један од првих корака у интензивирању активности у увођењу система електронске управе, будући да ће корисници добити електронске профиле са дигиталним сертификатима које могу користити и за остале електронске услуге. На овај начин креирала би се и основа за увођење нових електронских сервиса у ширем смислу.

Законом о ликвидационом поступку детаљније су прописане обавезе и дужности ликвидационог управника, те одговорности за штету коју проузрокује власницима

капитала пословног субјекта и повјериоцима у току вршења радњи у ликвидационом поступку, као и новчане казне које се могу изрећи ликвидационом управнику у случају повреде одредаба овог закона. Један од основних циљева ликвидационог поступка јесте намирење повјерилаца ликвидационог дужника, те расподјела остатка ликвидационе масе сразмјерно учешћу у власништву, односно одлуци власника капитала пословног субјекта о расподјели ликвидационе масе.

Једну од новина у овом закону, у односу на важећи Закон, представља прописивање одредаба које се односе на уновчење имовине у ликвидационом поступку, и то непокретне и покретне имовине, као и имовине без терета и са теретима. Такође, новину у овом закону представља да ликвидациони управник, уз сагласност повјерилаца, покретну имовину коју није било могуће уновчити, из прописаних разлога, може предати Црвеном крсту, хуманитарним организацијама, социјалним и образовним установама, ако то оне прихвате. Поред наведеног, Законом о ликвидационом поступку уведен је нови институт у наше правно законодавство – скраћени добровољни ликвидациони поступак, ради убрзања поступка затварања пословних субјеката и смањења трошкова ликвидационог поступка.

Поступак регистрације пословних субјеката додатно се унапређује кроз Пројекат регистрације пословних субјеката у Републици Српској електронским путем.

МФ је иницирало низ измјена закона који нису у надлежности овог министарства, али исти утичу на пословање самосталних предузетника. Иницијативе су дјелимично прихваћене.

2.2.4. Услуге подршке за МСП и фирме у настајању (SBA димензија 5a)

РАРС је успоставила менторинг систем у Републици Српској, уз подршку Јапанске агенције за међународну сарадњу (JICA) у оквиру пројекта „Успостављање и промоција менторинг услуга за МСП у земљама Западног Балкана – Србија, БиХ, Македонија и Црна Гора“ за период 2017–2020. године. У току успостављања РАРС је развио менторску шему засновану на политикама и стратегијама Владе Републике Српске, финансирао и управљао читавом менторском службом, развио и унаприједио неопходна знања о менторству, обучио и сертификовао нове менторе, управљао системом обуке, системом квалификација и системом евалуације.

Од почетка пројекта обучено је укупно 45 ментора који су спровели менторинг услугу у 53 мала и средња предузећа. Након завршетка пројекта, даље одржавање менторинг система у Републици Српској спроводиће РАРС у координацији са МПП, локалним развојним агенцијама и одјељењима за привреду/развој у општинама и градовима Републике Српске. У наредном периоду планирано је да РАРС кроз реализацију менторинг система настави практични дио обуке у предузећима са сертификованим менторима, успостави континуирану менторинг подршку домаћим предузећима како би се обезбиједио одржив менторинг систем Републике Српске и остварили позитивни ефекти на развој наших предузећа и привреде у цјелини.

Кроз реализацију менторинг система РАРС ће допринијети расту и развоју МСП, што ће значајно утицати на јачање развојних капацитета локалних развојних агенција и

јединица локалне самоуправе у Републици Српској, а уз промоцију могућности локалне економије како би се створиле прилике за сарадњу са јапанским инвеститорима.

Један од програма подршке иновативним почетницима у послу који РАРС спроводи од 2018. године је Акцелератор програм, који траје 2,5 мјесеца и обухвата подршку у виду обука, савјетодавне подршке, коришћења простора за рад у оквиру пословних инкубатора, административне и техничке подршке за коришћење средстава из различитих програма финансирања, могућности представљања пред потенцијалним инвеститорима, те промоције и међународног повезивања. Обуке кроз које учесници пролазе односе се на области предузетничких компетенција, развоја CANVAS модела, истраживања тржишта, вјештина презентације, финансијског планирања, проналаска извора финансирања и интернационализације пословања. Након спроведених обука учесници имају прилику да раде са сертификованим менторима по принципу „један на један“, гдје се сваком учеснику посвећује посебна пажња у зависности од идеје са којом је аплицирао за програм. Менторска подршка се спроводи из области правне форме за регистрацију бизниса, писања маркетинг плана и писања пословног плана. Након спровођења акцелератор програма оцјењују се учесници који имају најбоље пословне идеје, које се новчано награђују путем фонда формираног од партнерских организација/институција. Уколико на локацији спровођења постоји могућност, најбоље пословне идеје се награђују и коришћењем бесплатних просторија за рад у оквиру пословног инкубатора. Најбољи учесници програма тиме добијају прилику да уђу у другу фазу програма – програм раста, те осим коришћења бесплатних просторија за рад у оквиру пословног инкубатора, добијају и административну и техничку подршку за пријаву на различите програме финансирања, промоцију и међународно повезивање, као и могућност представљања пред потенцијалним инвеститорима. Поред локалних развојних агенција и локалних заједница, у овај програм укључене су образовне институције, али и остале организације које пружају подршку почетницима у послу с циљем стварања повољнијег амбијента за покретање нових послова у Републици Српској.

Финансијска подршка самозапошљавању младих до 35 година старости омогућена је кроз програм „Start up Srpska“ Завода за запошљавање Републике Српске, који је реализован у периоду 2018–2019. година. Завод је кроз овај програм подржао самозапошљавање 229 лица, са укупно 7.384.196,27 КМ.

Дигитализација услуга за МСП

Први и кључни корак дигиталне трансформације друштва је дигитализација и информатизација јавне управе. Европска унија прати развој е-управе у земљама чланицама кроз извјештај „The European Commission eGovernment Benchmark“, на годишњем нивоу. Резултати вишегодишњих истраживања показују да је по развоју е-

управе БиХ рангирана на 105. мјесту од посматране 193 земље⁹. Ипак, у Републици Српској постоји јака основа за даљи развој е-управе, која се огледа у постојању основног правно-регулаторног оквира који уређује област е-управе, успостављене основне ИКТ инфраструктуре која подржава сервисе електронске комуникације, те снажног друштвеног и политичког опредјељења за убрзани развој информационог друштва.

Међутим, динамичнији развој е-управе Републике Српске условљен је даљим развојем основне ИКТ инфраструктуре е-управе, односно развојем хоризонталних градивних блокова, као што су јединствени интероперабилни информациони систем, платформа за електронско плаћање, јачање услуга повјерења, односно управљања дигиталним идентитетима, платформа за квалификовану електронску доставу е-сандуче, портал е-управе и др. Као што је и препознато Стратегијом развоја е-управе за период 2019–2022, кључни изазов у развоју ИКТ инфраструктуре је обезбјеђење финансијских средстава, праћено развојем повољног окружења за дигиталну трансформацију јавне управе и развојем људских ресурса у јавном и приватном сектору.

Република Српска је већ остварила видљив напредак увођењем електронских портала који омогућавају МСП да неке од услуга добију путем интернета, увођењем *One-stop shop* рјешења (за регистрацију МСП), побољшањем размјене података између ентитетских/локалних органа и сл. Побољшања су остварена и у области смањења препрека за започињање пословне активности, издавање пословних лиценци/дозвола (нпр. активиран регистар одобрења у процесу лиценцирања) и поједностављења активности у вези са опорезивањем (пореске пријаве, поврат ПДВ и сл.), али постоји потреба да се све ове области и даље унапређују кроз планске активности у наредном периоду.

МПП редовно ажурира и води портал Јединствена контакт тачка за пословање www.pscsrpska.vladars.net. Портал служи корисницима да на једноставан и брз начин дођу до потребних информација о регистрацији свих облика привредних друштава, као и предузетника, али и о подацима о неопходним дозволама, сагласностима, лиценцама и осталим формалностима које су потребне за обављање одређених дјелатности. Путем портала могу се упутити и питања пословне заједнице институцијама на републичком нивоу.

Пореска управа Републике Српске континуирано је радила на пољу дигитализације услуга коју пружа пореским обвезницима. Дигиталне/електронске услуге Пореске управе могу се класификовати у три групе:

- **подношење пореских пријава** – омогућено је подношење свих пореских пријава електронским путем;
- **достављање аката у електронском облику** – Пореска управа омогућила је пореским обвезницима на једноставан начин преузимање пореских рачуна за порез на непокретности посредством веб-странице Пореске управе;
- **приступ подацима и информацијама** за правна лица и предузетнике путем портала е-услуге, и то:
 - јединствена картица пореског обвезника,

⁹ *Benchmark Global e-Government Development: Gearing e-government to support transformation towards sustainable and resilient societies, Division for Public Administration and Development Management UN Department of Economic and Social Affairs, 2018.*

- преглед мјесечних пријава пореза по одбитку,
- преглед пријављених радника,
- преглед фискалних каса са подацима о слању дневних извјештаја,
- преглед пореских рачуна за порез на непокретности.

Такође, већина ових функционалности доступна је и путем андроид мобилне апликације еПУРС. Пореска управа Републике Српске омогућила је да се укупно 17 пријава може поднијети електронским путем (од којих се 16 односе на пословање: Образац 1002 – Мјесечна пријава пореза по одбитку, Образац ПП-ГРТ – Пореска пријава за посебну републичку таксу, Образац ПП-КТ – Пореска пријава за комуналну таксу, Образац МП ИБТ – Мјесечна пријава извјештај боравишне таксе, Образац ГП ПИБТ – Годишња пријава паушалног износа боравишне таксе, Образац 1004 – Годишња пореска пријава за порез на доходак, Образац 1007 – Пореска пријава за малог предузетника, Образац 1008 – Аконтација пореза на доходак, Образац 1101 – Годишња пореска пријава за порез на добит, Образац 1104 – Аконтација пореза на добит, Годишња пријава контролисаних трансакција, Образац ПП-ОН – Пореска пријава за остале накнаде, Образац ПД3100 – Пријава/Промјена/Одјава уплате доприноса, Образац ПД3120 – Пријава/Одјава уплате доприноса, Образац ПД 3110 – Пријава/Промјена/Одјава индивидуалне уплате доприноса, Образац ПД 3210 – Захтјев за одјаву обвезника доприноса). У посљедњих пет година одржано је преко 150 семинара/обука/вебинара за пореске обвезнике, па тако и за мала и средња предузећа. Такође, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне односе је у претходном периоду радила на дигитализацији катастра, што ће значајно олакшати и грађанима и МСП увид у непокретности и земљишне књиге. Управа ради на реализацији Пројекта регистрације некретнина (*RERP*) из средстава Свјетске банке, чији циљ је унапређење катастарског система, односно оснивање катастра непокретности као јединствене евиденције о непокретностима и правима на њима, те одрживост институција надлежних за вођење евиденција о непокретностима и права на њима.

Уређени административни поступци добијања грађевинске дозволе и остваривање права на изградњу објекта сигурно су један од највећих изазова за инвеститоре. С обзиром на то да сектор грађења има значајан утицај на економију и привреду у цјелини, сматра се да вријеме потребно за добијање дозвола за грађење објеката, односно број корака и формалности у том процесу представља највећу „регулаторну препреку“ за пословање у једној земљи. Због тога је ова област предмет значајних реформи које се задњих година спроводе кроз измјене правног и регулаторног оквира у области грађења. С тим у вези, 2019. године извршене су измјене и допуне Закона о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске“, број 84/19), чиме су створени кључни законски предуслови за почетак успостављања Интегрисаног система за електронско издавање дозвола у грађевинарству у Републици Српској (сервис е-грађевинска). Сервис е-грађевинска за област грађења објеката електронски координише и у реалном времену обавјештава надлежне институције и инвеститоре о степену прогреса на рјешавању сваког захтјева. Цијели поступак и пратећа документација, од момента подношења захтјева до плаћања, праћења статуса предмета и издавања грађевинске дозволе доступан је *онлајн* свим учесницима, који на безбједан и поуздан начин могу међусобно да комуницирају електронским путем, шаљу додатне упите и појашњења, тј. допуњавају предмет. Користећи систем е-дозвола за

грађење објеката, инвеститори и јавне институције остварују значајне уштеде у времену и новцу, повећавајући поузданост поступка, те користећи савремене информационе технологије смањују могућност људске грешке, а предметима и документацијом се управља електронски, брже, ефикасније и транспарентније. Сервис е-грађевинска за сада се као пилот-пројекат имплементира у градовима Бања Лука и Градишка, а планирано је да се на сервис постепено прикључе и остале јединице локалне самоуправе Републике Српске, након што спроведу потребне реформе и испуне потребне техничке предуслове за прикључење на сервис.

2.2.5. Приступ МСП финансијским услугама и изворима финансирања у Републици Српској (SBA димензија 6)

Приступ финансијским услугама, а поготово изворима финансирања важан је за МСП јер омогућава одржавање редовних операција, раст, модернизацију средстава за рад и нове пословне подухвате, што значајно доприноси јачању конкурентности. Индекс МСП политике за Западни Балкан и Турску указује да је током 2019. године дошло до напретка у свим аспектима приступа финансијама за МСП, иако уз видљиво успоравање стопе прогреса. Ипак, укупни индекс за БиХ најнижи је од свих седам посматраних регионалних економија.

Република Српска, иначе изразито банкоцентрично подручје за све тржишне сегменте¹⁰, има адекватно дефинисан правни и регулаторни оквир који уређује пословање банака и осталих финансијских организација банкарског система¹¹, област осигурања и тржиште хартија од вриједности. Банке посједују задовољавајућу капиталну основу и отпорност на ризике. Права кредитора су законски заштићена, али спорост и неизвјесност у судском рјешавању принудне наплате чине ту заштиту несигурном. МСП су често у ризику испуњавања обавезе поврата позајмљених средстава, што је нарочито изражено код МСП у раним фазама развоја (*start ups*). Проблем МСП код тражења кредита је недостатак задовољавајућих пословних планова, рачуноводствених и других информација, неадекватна имовина која се нуди као колатерал, те недовољна профитабилност и ликвидност.

Палета банкарских кредитних производа развијених за потребе МСП структурирана је тако да може задовољити скоро све пословне потребе МСП у погледу износа, рочности и начина коришћења. Како би се превазишли проблеми у отплати кредита који су узроковани смањењем обима пословања због пандемије болести COVID 19, Агенција за банкарство Републике Српске донијела је одлуке о привременим мјерама банкама и МКО за ублажавање негативних економских посљедица узрокованих поменутом пандемијом, којима је клијентима банака и МКО омогућено да користе посебне мјере за ублажавање негативних посљедица пандемије, тј. да уговоре мораторијум, период одгоде отплате главнице кредита и сл. Агенција је у септембру 2020. године донијела нове одлуке, којима је клијентима било омогућено да до 31. децембра 2020. године

¹⁰ Према извјештају АБРС са 30. септембром 2020. године, у структури кредита које су пласирале банке са сједиштем у Републици Српској, 46,6% чине кредити дати грађанима, 35,1% приватним предузећима и друштвима, 12,6% владиним институцијама и 4,3% јавним и државним предузећима.

¹¹ Банкарски систем обухвата и микрокредитне организације, даваоце лизинга и друге финансијске организације банкарског система, али МСП сектор углавном користи услуге банака.

поднесу захтјев за одобрење посебних мјера са крајњим роком истека у случају грејс-периода на период од 12 мјесеци, те мораторијума на период од шест мјесеци. Међутим, имајући у виду тренутно погоршање епидемиолошке ситуације, Агенција је у марту 2021. године омогућила клијентима који се суочавају са негативним економским посљедицама да могу поднијети захтјеве за посебним мјерама и током 2021. године, при чему се мјера мораторијума може одобрити са трајањем до 30. јуна 2021. године, а мјера грејс-периода до 31. децембра 2021. године.

Атрактивност банкарских производа за МСП, посебно у погледу висине каматне стопе и рокова отплате, повећава Инвестиционо-развојна банка Републике Српске својим механизмом рефинансирања банкарских кредита¹², кроз аранжмане са банкама и МКО. Палета производа ИРБ обухвата четири кредитне линије значајне за МСП: (i) за почетне пословне активности, (ii) за микробизнис у пољопривреди, (iii) за пољопривреду и (iv) за предузетнике и предузећа.

ИРБ РС континуирано прати потребе домаће привреде и њима прилагођава своје кредитне производе, што се свакако односи и на кориснике из сектора МСП, па је у периоду од 2016. до 2020. године сектору МСП одобрено 533 кредита у укупном износу од 303,4 милиона КМ, док је кумулативни износ пласмана МСП сектору на крају 2020. године износио око 1,2 милијарде КМ.

С циљем ублажавања негативних економских посљедица изазваних појавом и ширењем вируса корона на привреду Републике Српске, ИРБ РС омогућила је корисницима зајмова којима су средства фондова одобрена директно, без финансијских корисника, коришћење тромјесечног мораторијума на отплату главнице и камате.

Такође, ИРБ РС је на основу одлуке Владе РС проширила право на мораторијум у отплати кредита или коришћење грејс-периода од три до шест мјесеци за сва правна и физичка лица која су кредитна средства користила преко финансијских посредника. Могућност коришћења грејс-периода била је предвиђена и за кориснике зајмова за демобилисане борце Војске Републике Српске, којима су средства одобрена директно, без финансијских посредника.

С циљем додатног растерећења привреде у новонасталим околностима, доношењем нових *Правила пласмана по кредитним линијама и зајмовима* из марта 2020. године уведене су одређене олакшице корисницима кредитних средстава ИРБ РС:

1. Смањене су минималне излазне каматне стопе ИРБ РС (на 0,5 процентних поена) по кредитним линијама за почетне пословне активности, микробизнис у пољопривреди, пољопривреду и предузетнике и предузећа, а тиме и каматне стопе за крајње кориснике;
2. За већ одobreне кредите путем кредитних линија за почетне пословне активности, микробизнис у пољопривреди, пољопривреду, предузетнике и предузећа и јединице локалне самоуправе, чија је каматна стопа виша од 5%, предвиђено је смањење излазних каматних стопа ИРБ РС на 0,5%;

¹² Банке које пласирају кредите корисницима у оквиру уговорног аранжмана са ИРБ РС се за исти износ и на исти период задужују код ИРБ РС – рефинансирање.

3. Умањене су каматне стопе за кориснике којима су раније одобрена средства путем зајмова, по тада важећим правилима пласмана, и то: шестомјесечни еурибор – 2,7 процентних поена; минимално 0,5%, максимално 1,9%, што тренутно износи 0,5%;
4. Омогућено је постојећим корисницима средстава по кредитним линијама коришћење додатног грејс-период у трајању до 24 мјесеца, односно продужење периода отплате кредита у трајању до 60 мјесеци.

Финансијски оквир ИРБ-а за кредитну подршку домаћој привреди (укључујући и сектор МСП) утврђује се на годишњем нивоу, према процјенама очекиване потражње и расположивости средстава за ове намјене. Кроз финансијске аранжмане са међународним финансијским институцијама ИРБ обезбјеђује додатну финансијску подршку домаћим предузећима, са посебним фокусом на МСП (за 2021. годину се припрема *Пројекат за опоравак и подршку фирми у Босни и Херцеговини* намијењен је пружању подршке опоравку микро, малих и средњих предузећа која су погођена економским утицајем пандемије COVID 19, а који се реализује у сарадњи са Свјетском банком).

Поред банака, у Републици Српској послују МКО, као недепозитне финансијске организације чија је основна дјелатност давање микрокредита, а које задовољавају потребе тржишне нише микропредузетника којима су банкарске услуге недоступне. Ове организације одобравају микрокредите за потребе МСП уз нижи степен обезбјеђења, али уз више каматне стопе. Такође, на располагању су и услуге пословних јединица давалаца лизинга са сједиштем у Федерацији БиХ, а које пружају услуге финансијског и оперативног лизинга. Гарантни фонд Републике Српске, који је законом основан 2010. године, олакшава приступ финансијама за МСП која задовољавају критеријуме кредитне способности, али немају довољан колатерал, пружајући им потребне гаранције ради обезбјеђења дијела обавезе по кредиту или другој финансијској обавези. ГФ РС има потписане уговоре о пословно-техничкој сарадњи са 12 банака, три микрокредитне организације и два фонда којима управља ИРБ РС.

С циљем побољшања приступа МСП финансијским средствима, 2019. и 2020. године извршене су измјене и допуне Закона о Гарантном фонду Републике Српске. Фонду је омогућено да даје ограничене портфељне гаранције, а проценат појединачних гаранција, у изузетним случајевима, може ићи и до 70% износа одобреног кредита или друге финансијске обавезе. Укинута је ограничење издавања гаранција за финансирање трговинске дјелатности, а уведена је могућност да ГФ издаје гаранције за кредите предузетницима за потребе рефинансирања њихових раније одобрених кредита и финансијских обавеза, под условом да је промјена услова првобитног уговора узрокована текућим потребама предузетника, а не његовим финансијским потешкоћама, и то само ако су накнадно договорени услови за њега повољнији у односу на првобитно уговорене. Прецизирана је одредба која се односи на начин гарантовања финансијске обавезе настале у форми емитоване дужничке хартије од вриједности, а створене су и правне претпоставке да ГФ управља намјенски успостављеним гарантним програмима које Република Српска организује ради олакшања приступа финансијским средствима и ублажавања посљедица наступања посебних околности на привреду Републике Српске.

Ради превазилажења посљедица узрокованих пандемијом COVID 19, Влада Републике Српске је у јулу 2020. године донијела Одлуку о Гарантном програму подршке привреди за ублажавање посљедица пандемије болести COVID 19 изазване вирусом SARS-CoV-2.¹³ Корисници Гарантног програма су предузетници, микро, мала и средња предузећа, укључујући и регистрована пољопривредна газдинства са сједиштем, односно пребивалиштем у Републици Српској. Гарантним програмом управља Гарантни фонд Републике Српске у име и за рачун Републике Српске. Имовина Гарантног програма је у потпуности одвојена од имовине Фонда. Издавањем гаранција у складу са Гарантним програмом и уговором о гарантовању, Република Српска се обавезује према финансијској организацији (кориснику гаранције) да ће у случају да привредни субјекат корисник кредита не испуни обавезе о доспјелости измирити обавезу ако су испуњени услови из уговора о гарантовању. У складу са објављеним јавним позивом, а након анализе понуде пристиглих пријава, ГФ РС закључио је уговоре о гарантовању са 11 финансијских организација (девет банака и два микрокредитна друштва).

Гарантни програм реализује се путем издавања портфолио гаранције, коју чини скуп појединачних гаранција кредита из портфолија, а гаранцијама се обезбјеђују нови кредити за финансирање основне дјелатности, и то за ликвидност, обртна средства и инвестиционе трошкове, са роком отплате до четири године, укључујући и период одгоде отплате главнице у трајању од три до 12 мјесеци. Ове гаранције обезбјеђују до 70% износа главнице кредита одобреног привредном субјекту. Почетком децембра 2020. године Влада Републике Српске донијела је Одлуку¹⁴ о измјенама и допунама одлуке којом је организован Гарантни програм, с циљем већег обухвата циљне групе клијената и бољег коришћења гарантног и кредитног потенцијала. Рок спровођења Гарантног програма продужен је до 31. децембра 2021. године, а повећани су и највећи износи кредита по појединачним сегментима привредних субјеката, и то за микропредузећа на 50.000 КМ, мала предузећа 200.000 КМ и средња предузећа 400.000 КМ. Продужен је максимални рок отплате кредита са четири на седам година, на који се дају гаранције, те је дозвољено привредним субјектима који имају неизмирене пореске обавезе у Републици Српској да их измире средствима кредита одобреног у оквиру Гарантног програма и тиме испуне један од основних услова квалификованости за Гарантни програм. Није више неопходан предуслов позитивног пословања привредних субјеката са 31. децембром 2019. године, али је задржан услов уредне отплате кредитних обавеза на датум 16. март 2020. године, с тим да тражилац кредита и даље не може бити субјект чији је кредит на поменути датум био у статусу неизмирења обавеза према прописима Агенције за банкарство Републике Српске. Дозвољено је рефинансирање постојећих кредита само под условима да се обавезе по тим кредитима уредно измирују, да се новим кредитом из Гарантног програма добијају повољнији услови за клијента и да је потреба рефинансирања узрокована утицајем пандемије. Ограничења гарантовања кредита одобрених за намјену рефинасирања уређују се уговором о кредиту, како би се кроз уговорни однос са финансијским посредницима извршило додатно обезбјеђење и управљање ризицима везаним за гарантовање кредита за рефинансирање. У оквиру Гарантног програма дато је укупно 116 гаранција

¹³ „Службени гласник Републике Српске”, број 64/20.

¹⁴ „Службени гласник Републике Српске”, број 122/20.

укупне вриједности од 8.727.950 КМ на кредите у укупној вриједности од 12.468.501 КМ.¹⁵

Ради обезбјеђења веће финансијске инклузије МСП, почетком децембра 2020. године усвојен је Закон о факторингу¹⁶. Факторинг је правни посао купопродаје постојећег недоспјелог или будућег краткорочног потраживања¹⁷ насталог на основу уговора о продаји робе или пружању услуге у коме учествују уступилац, фактор и дужник. Услугу факторинга, поред банака које су и до сада могле пружати ове услуге, моћи ће да пружају друштва за факторинг, ИРБ РС, те друга привредна друштва која пружају финансијске услужне дјелатности, под условом да је посебним законом утврђено да могу обављати дјелатност факторинга. Факторинг, као алтернативни начин финансирања, може помоћи МСП у превазилажењу њихове ниске кредитне способности и задовољењу потребе финансирања обртних средстава, заштите од кредитног ризика, управљања потраживањима и њиховом наплатом.

Бољој ликвидности МСП доприноси и њихово учествовање у Јединственом систему за мултилатералне компензације и цесије, који омогућава да се све доспјеле неоспорене новчане обавезе према другим учесницима измире посредством мултилатералне компензације или цесије, те пренесу на другог повјериоца посредством мултилатералне цесије или реализоване продаје потраживања. Такође, МСП у пословима са иностранством могу слободно да врше плаћање, наплаћивање и пренос по текућим пословима путем пребијања дуговања и потраживања, уступања потраживања, преузимања дуга или других облика плаћања, уз испуњење услова прописаних законом. Извор финансирања МСП може да буде и финансијски кредит и зајам из иностранства.

Ради побољшања информисаности о финансијским услугама, Министарство финансија је на својој интернет страници објавило информације и едукативне брошуре у вези са коришћењем финансијских услуга¹⁸. Такође, Агенција за банкарство Републике Српске на својој интернет страници објављује просјечне пондерисане ефективне каматне стопе МКО, те важеће услове кредитирања становништва¹⁹.

Тржиште капитала уређено је са функционалним институцијама. У наредном периоду треба да се ради на бољем коришћењу нових финансијских аранжмана, типа улагања ризичног капитала (*venture capital*), пословних анђела (*business angels*) и групног инвестирања (*crowdfunding*). Такође, треба да се ради на јачању финансијске писмености и опште информисаност о аранжманима финансијске подршке МСП. У првом кварталу 2021. године припремљене су измјене и допуне Уредбе о условима за отварање девизног рачуна у иностранству, ради поједностављења поступка издавања одобрења за отварање девизног рачуна у иностранству привредним друштвима која изводе инвестиционе радове у иностранству, те привредним друштвима која обављају регистровану привредну дјелатност путем пословне јединице основане у иностранству.

¹⁵ База гаранција из мјесечних извјештаја – Гарантни програм COV-19. Прегледано дана 24. марта 2021. године на интернет страници Гарантног фонда Републике Српске: <https://garantnifondrs.org/gpcov19/>.

¹⁶ „Службени гласник Републике Српске“, број 123/20.

¹⁷ Краткорочно потраживање је новчано потраживање које доспијева на наплату у року до годину дана од дана продаје робе, односно пружања услуге за коју је рок утврђен уговором о продаји робе или пружању услуге.

¹⁸ Доступно на интернет страници Министарства финансија Републике Српске: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/zastita/Pages/default.aspx>.

¹⁹ Доступно на интернет страници Агенције за банкарство Републике Српске: <https://abrs.ba/sr/korisnici-finansijskih-usluga/c224>.

С циљем даљег развоја тржишта капитала Републике Српске, те повећања његове конкурентности, у 2021. години планиране су измјене и допуне Закона о тржишту хартија од вриједности, којима ће се поједноставити процедура емисије хартија од вриједности, а у случају емисије инструмената тржишта новца, емитент ће се ослободити обавезе објаве проспекта.

Планиране измјене и допуне Закона о тржишту хартија од вриједности требало би да допринесу:

- привредним субјектима ефикаснији приступ разноврсним изворима капитала,
- повећању обима емисија хартија од вриједности, а тиме и повећању тржишног материјала на Бањалучкој берзи хартија од вриједности а. д. Бања Лука,
- инвеститорима и штедишама додатне могућности улагања новца како би се повећао привредни раст и отворила нова радна мјеста,
- ефикаснијем и трошковно повољнијем управљању ликвидношћу,
- ублажавању негативних посљедица пандемије вируса корона на економију и пословање берзанских посредника.

МСП у Републици Српској у претходном периоду била су доступна и средства из *COSME* програма на основу споразума о финансирању МСП, који је Европски инвестициони фонд потписао са *ProCredit* банком из гарантне линије *COSME*, у укупној вриједности од 30 милиона евра. *COSME* програм 2014–2020. намијењен је МСП, а основни циљ овог програма је повећање конкурентности МСП, а самим тим и смањење незапослености у земљи. Буџет Програма износи 2,3 милијарде евра. Средствима управља Европски инвестициони фонд, у сарадњи са финансијским институцијама у различитим државама.

На крају, познато је да међународне финансијске организације третирају сектор МСП као приоритет и кроз низ пројеката обезбјеђују повољнија кредитна средства за МСП сектор, која се реализују првенствено путем пословних банака. Банкарски сектор се тако додатно подстиче да прихвати МСП као приоритет, а уз кредитна средства МСП могу повремено аплицирати и за бесповратна средства намијењена за подршку посебним приоритетима, као што су улагања у енергетску ефикасност и зелену економију.

2.2.6. Стандарди и техничка регулатива²⁰ (SBA димензија 7)

Примјена Европског техничког законодавства (ЕТЗ) у БиХ врши се на нивоу БиХ и на нивоу ентитетских институција и у области МСП-а. Институције инфраструктуре квалитета за имплементацију ЕТЗ успостављене су на нивоу БиХ и на ентитетском нивоу.

Кључна институција инфраструктуре квалитета у Републици Српској је Републички завод за стандардизацију и метрологију, који представља управну организацију у саставу Министарства и надлежан је за области стандардизације, метрологије и контроле предмета од драгоцјених метала. Завод обавља стручне и управне послове у складу са законодавством Републике Српске и Босне и Херцеговине и доброј европској и међународној пракси у области стандардизације и метрологије.

²⁰ Извор информација: „*Policy* студија, Потребе, модалитети и инструменти финансијске подршке за МСП у погледу техничких стандарда“, проф. др Вид Јовишевић, *EDA*, 2020. година.

Техничке прописе којима се уређује примјена стандарда, акредитација и послови оцјењивања усаглашености у Републици Српској доносе републички органи управе надлежни за области којима припадају производи и услуге. Републички координатор за инфраструктуру квалитета и Поглавље 1 – Слободно кретање робе у Републици Српској је Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу.

Влада Републике Српске је у мају 2019. године именовала 28 чланова Координационог тијела за инфраструктуру квалитета и услуга из 15 републичких органа управе и Коморе. Одржавају се сједнице Координационог тијела за инфраструктуру квалитета и услуга у РС и радно-консултативни састанци по појединачним питањима из дјелокруга рада овог тијела. Координационо тијело за инфраструктуру квалитета производа и услуга у Републици Српској је савјетодавно тијело Владе Републике Српске. Техничку подршку и координацију рада овог тијела Владе Републике Српске обавља Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу. Задатак Координационог тијела за инфраструктуру квалитета је координација активности надлежних републичких органа управе с циљем: изградње модерне, међународно признате и ефикасне инфраструктуре квалитета у Републици Српској и БиХ, доношења савремених закона и техничких прописа, као и унапређење ефикасније комуникације и сарадње са осталим институцијама инфраструктуре квалитета, постојећим сертификационим и контролним тијелима, лабораторијама, удружењима, привредним коморама и сл.

Привредна комора учествује у раду Координационог тијела за инфраструктуру квалитета Владе РС, стручних тијела Завода за стандардизацију и метрологију РС и Института за стандардизацију БиХ и заступа интересе привреде и указује на ефекте примјене законских рјешења у РС с циљем прилагођавања одговарајућих рјешења постојећим условима пословања.

Привредна комора Републике Српске организује програме школовања, стручне семинаре и радионице у области примјене стандарда квалитета и од 2000. године организовано је више од десет програма школовања и више од 100 семинара и радионица у погледу захтјева за безбједност производа и захтјева система управљања квалитетом. На семинарима је учествовало више од 2000 полазника, а програме школовања је завршило преко 90 консултаната.

С циљем пружања подршке привреди у испуњавању захтјева за пласман производа на ЕУ тржиште, Комора реализује међународне и домаће програме подршке, организује семинаре, радионице и пружа савјетодавне услуге. У претходном периоду организовано је 30 радионица и семинара, суфинисане су активности увођења и сертификације стандарда квалитета за више од 100 привредних друштава и пружене савјетодавне услуге за увођење стандарда квалитета у 80 привредних друштава.

Стандардизација у БиХ и Републици Српској заснива се на признатим принципима Споразума о техничким препрекама у трговини Свјетске трговинске организације (WTO/TBT), који обухватају укљученост свих заинтересованих страна, консензус, транспарентност, кохерентност, добровољност, недискриминацију и ефикасност.

Увид у BAS стандарде врши се посјетом Институту за стандардизацију БиХ или преко веб-сајта Института за стандардизацију БиХ. На веб-сајту Института за стандардизацију БиХ омогућена је онлајн куповина стандарда и онлајн читања стандарда (уз уплату одређене накнаде може се погледати садржај стандарда, без обавезе куповине). Увид у JUS и SRPS стандарде којима располаже Републички завод за стандардизацију и метрологију је могућ у просторијама Завода (уз обавезну претходну консултацију са Одјељењем за стандардизацију).

Иницијатива за усвајање стандарда упућује се преко надлежних техничких комитета који раде у оквиру Института за стандардизацију БиХ. Што се тиче превода стандарда на један од језика у употреби у БиХ, носилац иницијативе може бити и нека друга заинтересована страна (нпр. Привредна комора Републике Српске, министарство и слично), док се усвајање и објава врши путем Института за стандардизацију БиХ.

Метрологија је такође битан дио инфраструктуре квалитета који доприноси успјешности пословања МСП и примјени Европског техничког законодавства. У БиХ за ову област надлежан је Институт за метрологију БиХ и ентитетске метролошке институције. Метролошки систем у Републици Српској је у великој мјери усаглашен са међународним и европским трендовима у области метрологије и Међународним системом мјерних јединица. Поред Републичког завода за стандардизацију и метрологију (РЗСМ), законској метрологији доприноси својим дјеловањем и Савјет за метрологију Републике Српске, те именована и овлашћена калибрационе лабораторије и тијела за оцјену усклађености мјерила.

Када је у питању оцјењивање усаглашености, тренутно у БиХ и Републици Српској нема довољно тијела за оцјењивање усаглашености производа (испитивање и сертификација), система или особа, због чега се углавном користе услуге тих тијела из окружења или ЕУ. Недостатак домаћих капацитета у овој области изискује снажније и организованије повезивање са регионалним и/или ЕУ тијелима за оцјењивање усаглашености и оснивање њихових подружница у Републици Српској и БиХ, те већу подршку споровођењу процедура акредитације домаћих тијела.

Акредитација је законодавно уређена на нивоу БиХ и у надлежности је Института за акредитовање БиХ, а у области оцјењивања усаглашености производа у Републици Српској је прописано да тијела за оцјењивање усаглашености производа прије именовања морају имати доказ о спроведеној акредитације, код Института за акредитацију БиХ или неког другог међународно признатог акредитационог тијела.

Уколико посматрамо одабране извозно оријентисане секторе (металопраерада, дрвопраерада, прехранбена индустрија и пластика) видљиво је да се код Института за акредитацију БиХ није акредитовало ниједно сертификационо тијело које се бави пословима сертификације система управљања према ISO стандардима (као што су стандарди ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000, ISO 27001, ISO 45001 ...). С друге стране, непобитна је чињеница да је релативно велики број компанија и установа из БиХ сертификован према овим стандардима од сертификационих тијела која су акредитована у другим државама, те практично на нивоу БиХ није познат број издатих

сертификата, а такође и њихова валидност (да ли су издати од акредитованог тијела за оцјењивање усаглашености или не).

Народна скупштина Републике Српске је у октобру 2019. године усвојила „Стратегију инфраструктуре квалитета производа и услуга у Републици Српској за период 2019–2023. година – Преузимање и примјена правне тековине Европске уније у области Слободног кретања робе“ и пратећи Акциони план реализације стратегије. У оквиру Стратегије описано је тренутно стање у областима које припадају инфраструктури квалитета и Поглављу 1 права ЕУ и утврђене су тренутне потребе. У оквиру девет засебних области Поглавља 1 дефинисано је укупно шест општих и 32 посебна стратешка циља и свеукупно 197 активности из надлежности 12 институција у Републици Српској. Конкретно, за област Хоризонталне мјере – Оцјењивање усаглашености дефинисано је пет посебних циљева који ће се реализовати путем 14 конкретних активности.

У току припреме Стратегије инфраструктуре квалитета производа и услуга у Републици Српској за период 2019–2023. година анкетирани су привредни субјекти и институције у Републици Српској, одржани округли столови, а затим је урађена анализа и дефинисане су потребе привреде у области инфраструктуре квалитета²¹.

Анализом²² утврђено је сљедеће:

- Сертификован систем управљања квалитетом према стандардима *BAS EN ISO 9001:2008* и *BAS EN ISO 9001:2015* посједује 77%, а према стандарду *BAS EN ISO 14001:2015* 17% анкетираних предузећа. Више од 50% субјеката планира наставити са увођењем система квалитета *BAS EN ISO 9001:2015*, *BAS EN ISO 14000:2017* и *BAS ISO 45001: 2019*, који је замијенио *BAS OHSAS:2010*.
- Сви анкетирани субјекти из прехранбене индустрије посједују уведене системе стандарда за безбједност хране, као што су *HACCP* и *BAS EN ISO 22000:2010*, а из дрвнопрерађивачке индустрије посједују системе према *FSC CoC* стандардима, који су обавезни стандарди приликом извоза ових производа.
- Од укупног броја испитаних привредних субјеката, само 36% посједује сертификате за своје производе, а 35% субјеката користи услуге сертификације производа у иностранству, односно ангажују тијело за оцјену усаглашености (у даљем тексту: ТОУ) из иностранства.
- Истраживање нивоа познавања захтјева техничких прописа, базираних на европским директивама „новог приступа“, показало је да су привредни субјекти увјерени да познају техничко законодавство, имајући у виду да је 100% изјавило да одлично познаје ову област. Међутим, детаљнијом анализом испоставило се да ипак само 50% привредних субјеката суштински познаје и примјењује захтјеве важећих техничких прописа, те да нису приступили поступку оцјењивања усаглашености производа са захтјевима за безбједност производа. С тим у вези, привредним

²¹ Извор информације: Стратегија инфраструктуре квалитета производа и услуга у Републици Српској за период 2019–2023. године – Преузимање и примјена правне тековине Европске уније у области Слободног кретања робе.

²² Извор података: Анкета у организацији Привредне коморе Републике Српске и Министарства за европске интеграције и међународну сарадњу с циљем прикупљања информација о реалним потребама и потешкоћама, примјене техничких прописа у пракси, стандардизације, метрологије и акредитације (урађена у оквиру процеса припреме Стратегије инфраструктуре квалитета). Детаљне анализе обухватиле су десет репрезентативних тијела за оцјену усаглашености и 40 привредних субјеката, већином индустријских предузећа и неколико факултета и института.

субјектима је неопходно да се у сарадњи са Привредном комором Републике Српске припреми и реализује посебан програм обука за привредна друштва с циљем упознавања са захтјевима у погледу безбједности производа.

- Производи у прехрамбеној индустрији који су обухваћени посебним директивама Старог приступа и прописима ЕУ у области хране, ветеринарске и фитосанитарне политике (Поглавље 12) посматрани су са становишта примјене услуга инфраструктуре квалитета (у даљем тексту: ИК) у области испитних лабораторија. Анкетирани субјекти један дио испитивања обављају у властитим лабораторијама, као што су микробиолошка испитивања хране и површина које долазе у контакт са храном, а један дио у страним лабораторијама, као што су одређена микробиолошка испитивања и физичко-хемијске анализе.
- Већина анкетираних субјеката у сектору металне и електроиндустрије која се баве извозом, а чији су производи обухваћени директивама „новог приступа“, имају спроведене процедуре оцјењивања усаглашености за стављање на производ „CE“ знака.
- Указано је на недостатак домаћих испитних тијела и високе трошкове сертификације производа, као и на одржавања система управљања квалитета, због чега је потребно јачање домаћих капацитета ТОО. Посебно је исказана потреба за подршку јачању домаћих капацитета, као што су испитне и калибрационе лабораторије машинских, електро, грађевинских и технолошких факултета у Републици Српској и привредних друштава који се баве испитивањима и калибрацијом.
- У сектору дрвопрераде мали број субјеката посједује „CE“ знак за производе који су обухваћени директивама „новог приступа“, као што су паркети и подови, дрвена столарија и сл., због чега је потребно јачати овај сектор.
- Већина субјеката из сектора текстилне индустрије и индустрије обуће има уведен сертификован систем управљања према стандарду *BAS EN ISO 9001*, имајући у виду да овај стандард траже пословни партнери у иностранству приликом уговорања посла и немају своје испитне лабораторије. На Технолошком факултету Универзитета у Бањој Луци успостављена је Лабораторија за испитивање текстила и материјала за обућу, која пружа услуге испитивања предузећима у окружењу, али лабораторија још није акредитована према стандарду *BAS EN ISO / IEC 17025*.
- У области грађевинске индустрије, већина субјеката имају уведене стандарде *ISO EN 9001*, а „CE“ знак за производ посједује одређен број привредних друштава који се баве извозом (више од 33 субјекта).
- Када је у питању испитивање и оцјењивање усаглашености грађевинских производа, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци и ЈУ Институт за урбанизам, грађевинарство и екологију Бања Лука располажу добро опремљеним испитним лабораторијама, компетентним кадровима и искуством у области испитивања и сертификације грађевинских производа. Институт за урбанизам, грађевинарство и екологију РС Бања Лука, у сарадњи са Архитектонско-грађевинско-геодетским факултетом Универзитета у Бањој Луци, има 56 акредитованих метода испитивања грађевинских производа, али акредитација преосталих кључних метода испитивања захтијева значајна средства, којим ови субјекти тренутно не располажу.
- Такође, значајно је и доношење преосталих савремених техничких прописа за грађевинске производе, заснованих на актуелним *EN* и *ISO* стандардима (умјесто тренутно важећих СФРЈ прописа и пратећих *JUS* стандарда), како би улагања у ову

област ТОУ имала економску оправданост, а на домаћем тржишту били безбједни производи.

- У области оцјењивања усаглашености (испитивања) и периодичних техничких прегледа (инспекција) аутомата за игре на срећу, поред услова које морају задовољити са становишта важећих прописа о техничким захтјевима и оцјењивању усаглашености у области електричне опреме намијењене за употребу у оквиру одређених граница напона и електромагнетне компатибилности, исказана је потреба обезбјеђења доступних акредитованих лабораторија са становишта испитивања и контроле испуњавања техничких захтјева за ове производе, дефинисаних Законом о играма на срећу Републике Српске и пратећим подзаконским актима.
- Предузећа указују на потребу формирања посебног удружења тијела за оцјењивање усаглашености Републике Српске при Привредној комори Републике Српске, с циљем активног учешћа привредних друштава и постојећих ТОУ у процесу развоја система оцјењивања усаглашености и инфраструктуре квалитета у Републици Српској.

2.2.7. Предузетничке вјештине (SBA димензија 8a)

Предузетничке вјештине су од посебне важности за пословни сектор. Према *OECD-овом* Индексу МСП политика 2019 за Западни Балкан и Турску, послодавцима недостају добро обучени радници, а посебно у растућим секторима и извозно оријентисаним предузећима. Имајући у виду истраживања Европског центра за развој стручног оспособљавања (*Cedefop*), у будућности ће 85% свих европских радних мјеста захтијевати бар основне дигиталне вјештине. Пандемија вируса COVID 19 је додатно утицала на још већ коришћење дигиталних алата у пословању. Унапређење вјештина ће бити један од кључних фактора успјеха, а посебно малих субјеката и почетника у пословању. Стално унапређење вјештина и послодаваца и запослених је неопходно да би се пословање унапређивало. Обуке су најчешће екстерног карактера (изван пословног субјекта), а рјеђе су оне у самом субјекту. Иновативнији субјекти су најчешће они субјекти чије особље има развијеније вјештине менаџера и запослених, затим ИКТ вјештине, те вјештине битне за развој и истраживање. Предузетничке вјештине обухватају пословне вјештине (нпр. маркетинг и финансије), предузетничке компетенције (креативност, иновативност и ризични менаџмент) и стручне вјештине неопходне за неки сектор. Посебно важне су обуке за почетнике у пословању. Људски ресурси, ширење и пренос знања и подршка предузетништву кључни су елементи паметне специјализације, те ће се овим областима сигурно посветити и стратегије које су планиране у овој области.

У Републици Српској се континуирано одржавају обуке у вези са јачањем стручних и пословних вјештина, гдје су као организатори најчешће Привредна комора Републике Српске, РАРС, локалне развојне агенције, надлежна министарства, Иновациони центар Бања Лука и други, у складу са ресурсима и капацитетима којима располажу.

Циљ је и да стално учење током читавог живота – према концепту цјеложивотног учења, које више није само један вид образовања и оспособљавања, постане водеће начело у контексту учења и усвајања знања, као и у контексту образовања одраслих.

Учесници радионице која је одржана и оквиру израде Стратегије развоја МСП у Републици Српској „Изазови и приоритети јачања системске конкурентности МСП“ су дефинисали изазове и приоритете у вези са подршком развоју стручних и пословних вјештина као једним од приоритета јачања системске конкурентности МСП. Налази се углавном могу сумирати у следеће: недовољна интеракција привреде, образовног система и институција подршке, неразвијена функција управљања људским ресурсима у МСП, важност унапређења формалних и неформалних програма образовања и обуке, мотивација дјеце за упис дефицитарних занимања.

2.2.8. Иновације у МСП (SBA димензија 86)

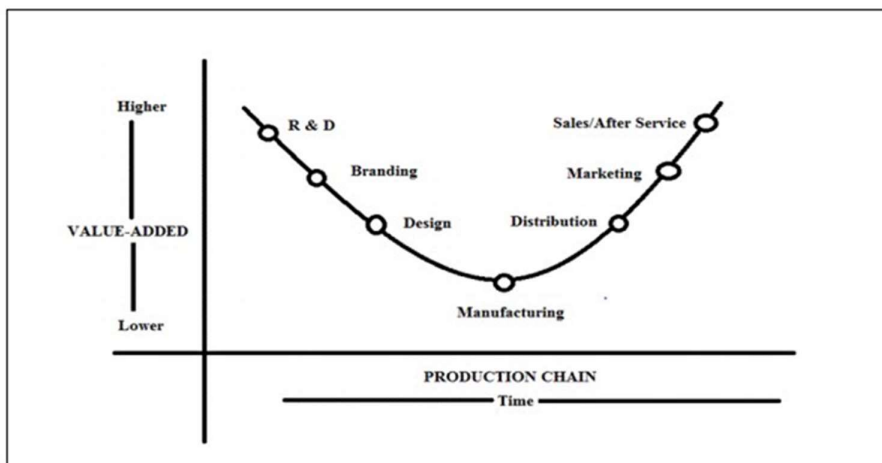
Иновације представљају увођење нових или значајно унапријеђених производа (роба или услуга) или процеса, нових метода маркетинга или новог организационог метода у пословној пракси, организацији радног мјеста или екстерним односима.

Иновативне активности предузећа обухватају све развојне, финансијске и комерцијалне активности које спроводи предузеће, а које су намијењене иновацији или за резултат имају иновације. Иновација пословног процеса је нови или побољшани пословни процес, који је уведен за једну или више пословних функција која се значајно разликује од претходних пословних функција, и који је имплементиран у предузећу. Иновација производа је нови или побољшани производ (роба или услуга), који се значајно разликује од претходних производа или услуга предузећа, а која је имплементирана на тржишту²³.

Уз подстицање иновативних пракси у фирмама такође је важно, у складу са могућностима и доступном подршком, проширити активности са производних у претпроизводне и постпроизводне, јер се у њима остварује знатно већа додатна вриједност.

Слика: *The Smile Curve*

Fig 2. The Smile Curve

Source: Mudambi (2008)

²³ Дефиниције према методологији Републичког завода за статистику Републике Српске.

Индекс МСП политика за Западни Балкан и Турску 2019²⁴ у области политика за МСП у области иновација даје БиХ оцјену 1,86 од укупно 5.

Стратегија научног и технолошког развоја РС за период 2017–2021. године „Знање за развој“, чији је носилац Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, представља главни стратешки оквир за иновације у Републици Српској. Ова стратегија је фокусирана на научноистраживачки рад и иновације, али не узима у довољној мјери у обзир иновације које се дешавају у МСП.

Иновативне активности у МСП углавном долазе као резултат притиска од иностраног партнера и купца и спроводе се *ad hoc*. Углавном се ради о проширењу производних и технолошких капацитета (иновирање процеса), док се у мањој мјери ради о обуци људи и унапређењима производа. Да би се повећао број иновативних активности, предузећа требају стручну и финансијску подршку. Стручну подршку предузећа најчешће траже у области управљања производњом и појединим специфичним технологијама, а добијају је од консултаната, средњих школа, факултета, као и од продаваца машина у случајевима куповине нове машине. Они који су сарађивали са домаћим консултантима су задовољни, али су њихов број и области дјеловања ограничене. Сарадња са средњим школама и факултетима се одвија, али постоји велики простор за њено унапређење, посебно у образовању кадрова и развоју и тестирању производа. Научно-истраживачки капацитети налазе се на универзитетима и научно-истраживачким институтима. Међутим, услед недовољне комуникације са пословном заједницом њихов рад није релевантан за потребе исте. Сарадња између предузећа није честа и успоставља се углавном док постоји проблем и престаје када се проблем ријеша. Иновативни почетници у пословању и предузетници могу добити подршку од Развојне агенције Републике Српске, локалних развојних агенција, Иновационог центра Бања Лука, Бизнис инкубационог центра Приједор и Пословног инкубатора Требиње, те приватних *HUB*-ова који су формирану у посљедње вријеме. *SBA* профил БиХ 2019 истиче да у Републици Српској услуге ширења технологија нису довољне. Финансијске изазове фирме рјешавају самостално, из кредита, уз помоћ програма који имају грантове и у мањој мјери уз подршку локалних власти. Пракса показује да средства из грантова углавном користе за куповину машина ради иновирања производног процеса. Нове машине често за собом повлаче и друге ефекте, као што су обука и запошљавање нових радника, квантитативни раст производње, раст извоза и унапређење испоручених производа.

Највеће препреке у области истраживања, развоја, иновација и високог образовања у Републици Српској су: ниска оријентисаност научних истраживања према привреди, недовољан број и неповољна структура истраживача и истраживачких институција, недовољна усклађеност уписних политика са захтјевима тржишта рада, ниво студентског стандарда, недовољна сарадња научноистраживачке и иноваторске заједнице са привредом, скромна улагања у истраживање и развој, несклад између могућности привреде да апсорбује нова технолошка рјешења и тражње за истим, незаинтересованост привреде за улагања у истраживачке центре који могу да подстакну и промовишу развој иноваторства.

Оптимизација процеса представља предуслов за увођење дигиталних рјешења (дигитализација), која ће све више бити представљана као захтјев пред домаће фирме.

²⁴ SME Policy Index: Western Balkans and Turkey.

Институције и организације подршке не располажу довољним бројем стручног кадра за процес дигитализације који би могао пружити ову врсту услуга фирмама, док су домаће ИКТ фирме које имају ресурсе оријентисане ка иностраном тржишту.

У Републици Српској потребно је унапређивати политике и инструменте подршке иновацијама у МСП, те рад иновационих центара – инкубатора и подстицати оснивање нових инструмената подршке. Подршка иновацијама у МСП је изазов и за предузећа и за институције подршке. Препоручљиво је испробати и пилотирати видове подршке који дају ефекте у оваквом контексту и са оваквим МСП и постепено их претварати у политике и инструменте подршке, користећи притом искуства и научене лекције из одговарајућих међународних пројеката у БиХ.

С друге стране, кохезиона политика Европске уније захтијева од земаља чланица да идентификују подручја специјализације која најбоље одговарају њиховом иновационом потенцијалу и заснована су на средствима и способностима за коришћење средстава ЕУ у подручју истраживања, технолошког развоја и иновација. Циљ кохезионе политике је омогућавање ефикаснијег коришћења европских структурних инвестиционих фондова и повећање синергије између средстава ЕУ и буџетских средстава. У том смислу, „Паметна специјализација (С3)“ представља концепт иновационе политике ЕУ усмјерен на балансиран регионални развој заснован на иновацијама и синергији различитости, чији је коначни исход подстицање иновација и убрзање економског раста. У другој половини 2020. године, на иницијативу Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, Влада Републике Српске донијела је одлуку о изради Стратегије паметне специјализације Републике Српске за период 2021–2027. године и овластила наведено Министарство да формира интерресорну радну групу која ће радити на изради документа. То би заједно са новом Стратегијом научнотехнолошког развоја Републике Српске 2021–2027. требали бити први плански документи који треба да уреде област иновација у Републици Српској.

На тржишту Републике Српске савјетодавне услуге за управљање иновацијама пружају консултанти који су оспособљени и сертификовани у оквиру програма Европске мреже предузетништва. Привредна друштва из ИКТ сектора припремају и спроводе пројекте развоја нових услуга и примјене иновација у оквиру програма *DeveloPPP*. Привредна комора Републике Српске управља овим пројектима у Републици Српској.

Привредна комора Републике Српске основала је Центар за дигиталну трансформацију Привредне коморе Републике Српске (ЦДТ ПКРС) у мају 2020. године. Центар треба да омогући искорак домаће привреде у области примјене дигиталних рјешења у пословним процесима, с циљем повећања конкурентности економије и примјене иновација у Републици Српској. Оснивању Центра претходило је потписивање Споразума о сарадњи на успостављању мреже за дигиталну трансформацију привреде Републике Српске, који је закључен између Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, Министарства привреде и предузетништва, Иновационог центра Бања Лука, Њемачке организације за подршку и развој (GIZ) и Привредне коморе Републике Српске, а којим је дефинисано да ће Комора основати Центар за дигиталну трансформацију Републике Српске као подршку привредним друштвима за процес дигиталне трансформације. Основни циљ Центра је унапређење пословног окружења и пружање услуга оптимизације и убрзавања

пословних процеса, ефикаснијег и транспарентнијег пословања, аутоматизације процеса и радних поступака, односно трансформације процеса у привредним друштвима и прилагођавања модерним технолошким процесима рада у привреди. Активности и услуге Центра ће се развијати и кроз имплементацију започетих активности у оквиру GIZ пројекта „Иновације и дигитализација у малим и средњим предузећима у Босни и Херцеговини“, кроз који је обезбијеђена и консултантска подршка на успостављању Центра, као и кроз активности пројекта „Центар за дигитализацију, подизање конкурентности и иновације у МСП – DigIT SME“, који имплементира Привредна комора Републике Српске са партнерима и који се финансира из програма EU4Business. У оквиру овог пројекта, предвиђено је креирање стручне подршке кроз услуге које ће пружати сертификовани консултанти Центра, чија је обука у току, а међународно признати сертификат ће издати акредитовано тијело Привредне коморе Аустрије. Привредним друштвима ће тако на располагању бити стручна лица која ће их водити кроз процес дигиталне трансформације по стандардизованој методологији.

Савез иноватора Републике Српске организује међународну изложбу идеја, иновација и стваралаштва младих под називом „*Иност младих*“, с циљем укључивања школске омладине и чланова удружења у активности инвентивне примјене знања у рјешавању техничких проблема на локалном и глобалном нивоу.

Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво сваке године организује *Такмичење за најбољу технолошку иновацију*. Циљ овог такмичења је подстицање иновативности и предузетништва. Такмичење промовише предузетнички начин размишљања и понашања тако што учесницима даје едукативну и финансијску подршку.

Пројекти који се директно или индиректно баве иновацијама у Републици Српској су: Синергија (МНРВОИД), *Challenge to Change* (РАРС), *EU4Business* (GIZ), Европска мрежа предузетништва – *EEN* (РАРС, универзитети у Бањој Луци и Источном Сарајеву, ПК и ИЦБЛ) и *NOVALIS* (Агенција за развој предузећа *EDA*).

У току 2019. године реализован је пилот-програм Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво – „Синергија“, суфинансирање заједничких пројеката привреде и научноистраживачке заједнице у укупном износу од 250.000 КМ. Циљ Програма је подстицање сарадње између научноистраживачког и пословног сектора, повећање домаће и међународне видљивости научноистраживачке заједнице, унапређење постојећих и развој иновативних производа, услуга и технологија са потенцијалом комерцијализације, те увођење иновативних модела пословања. Суфинансирано је пет пројеката у којима ће научноистраживачке организације бити ангажоване на рјешавању конкретних проблема у привреди, с циљем побољшања производа или услуга.

РАРС у области подршке иновацијама реализује низ пројеката у области подршке иновацијама као што је *Challenge to Change*. Захваљујући средствима Шведске агенције за међународни развој и сарадњу *SIDA* Амбасаде Шведске у Босни и Херцеговини успостављен је *Challenge to Change - C2C* програм за индикативни период 2016–2020.

година. Програм у Босни и Херцеговини спроводе RARS и Сарајевска регионална развојна агенција СЕРДА. Партнер у овом пројекту је и Регион Остерготланд из источне Шведске. Главни циљ програма је допринос повећаној конкурентности и одрживом друштвено-економском развоју у БиХ, као и сарадње Шведске и БиХ, а специфични циљ је успостављање механизма финансирања и подјеле ризика за иновативно и/или инклузивно пословање. Кроз C2C фонд обезбијеђена је подршка привредним субјектима који имају иновативне идеје у развоју производа, процеса или услуга. У пет позива до краја 2020. године одобрено је преко 1,58 милиона евра за иновативна МСП из Републике Српске.

Поред овог пројекта посебно су важни резултати Европске мреже предузетништва Републике Српске. У оквиру активности које реализује *EUNORS* предвиђено је пружање бесплатне експертске помоћи иновативним МСП у Републици Српској. Циљ експертске подршке је јачање капацитета за управљање иновацијама, односно креирање система за управљање иновацијама, који укључује иновативни процес од генерисања идеје до иновационих резултата, управљање менаџерским вјештинама у предузећу и другим факторима који утичу на иновативност предузећа, као што су спремност на сарадњу са партнерима из окружења у области истраживања и развоја, тржишта продаје, тржишта набавке и сл. Други сет услуга је намијењен корисницима средстава из програма Хоризонт 2020 „Инструмента за МСП“ током спровођења иновационог пројекта и подразумева пружање подршке предузећу кроз идентификацију потреба за специјализованим стручним услугама и посредовање у ангажовању експерата из одговарајуће ЕУ базе. Трошкове ангажовања експерта покрива ЕУ, а РАРС кроз *EEN* пружа административно-техничку подршку овом процесу. Након добијања средстава „Инструмента за МСП“ предузећа добијају могућност коришћења услуга акцелерацијских програма развијених од Европске комисије. Овим сетом активности је предвиђена и подршка МСП која ће користити средства фондова ризичног капитала за финансирање унапређења својих иновативних капацитета.

Правилник о поступку заштите интелектуалне својине на Универзитету у Бањој Луци доприноси развоју интелектуалне својине и саме свијести о значају заштите интелектуалне својине уопште, а посебно на Универзитету у Бањој Луци.

Налази радионице „Изазови и приоритети јачања системске конкурентности МСП“ у вези са подршком иновацијама у МСП могу се сумирати у сљедеће:

- мања спремност предузећа за улагање у знање и стручне кадрова,
- слаби капацитети МСП за коришћење програма подршке,
- недовољна промоција иновативних предузећа,
- ниска мотивисаност МСП за рад на увођењу иновација,
- савремена опрема у предузећима без нових знања не омогућава значајан развојни искорак,
- извозне активности ИТ предузећа слични *LON* начину пословања, недовољна сарадња предузећа и образовних институција.

2.2.9. Енергетска ефикасност и МСП у зеленој економији (SBA димензија 9)

Политике животне средине су према Индексу МСП политике за Западни Балкан и Турску 2019 важне из два разлога. Први је да МСП индивидуално имају мање еколошке утицаје него велике компаније, али је њихов збирни утицај значајан и често надмашује велике корпорације, те према неким подацима МСП су одговорна за 64% индустријског загађења у Европи. Друго, допринос МСП економском расту и запошљавању је значајан, а МСП су спремна за брзе промјене на тржишту и довољно флексибилна да развију нове производе укључујући и оне „зелене“. МСП могу да производе еколошки прихватљиве производе и омогуће еколошки прихватљивије услуге.

Према дефиницији Уједињених нација зелена економија је она економија чији резултати доводе до побољшања људског благостања и социјалне једнакости, а истовремено значајно смањује ризике по животну средину. Дакле, зелена економија треба да дјелује троструко на начин да зелена рјешења утичу на:

- развој кроз „озелењавање“ индустрије, енергетике, саобраћаја, пољопривреде, туризма, управљања отпадом,
- друштвену једнакост кроз смањење сиромаштва и постизање осталих сродних социјалних циљева,
- рјешавање питања животне средине, као што су ниска потрошња угљеника и ефикасно коришћење ресурса.

Енергетска ефикасност је однос између оствареног резултата у услугама, добрима или енергији и за то утрошене енергије²⁵. Енергетска ефикасност²⁶ представља умањење потрошње енергије без пада животног стандарда и квалитета услуга у зградама и производног квалитета и квантитета у индустрији, саобраћају и слично. Енергетска ефикасност није пројекат који има дефинисан крај, него представља процес у којем учествују сви заинтересовани за напредак друштва. С друге стране, енергетска ефикасност представља законску обавезу сваког појединца који је у оквиру свог дјеловања и живота дужан да усклади своје активности у смјеру унапређења енергетске ефикасности. Енергетска ефикасност се постиже с једне стране унапређењем на уређајима и постројењима који енергију производе, а с друге стране увођењем мјера за повећање енергетске ефикасности, као и промјеном понашања потрошача енергије.

Посебан изазов за МСП је усвајање еколошких стандарда, за разлику од већих компанија. Често је у питању недостатак финансијских и људских ресурса и недостатак свијести о заштити животне средине, као и недостатак подстицаја за ове намјене. Посебно важни су стандарди који доприносе енергетској ефикасности. Енергетска ефикасност у Републици Српској фокусирана је на три сектора: зградарство, индустрију и саобраћај. Потрошња енергије у индустрији Републике Српске је у протеклом периоду чинила од 12% до 25% укупне потрошње енергије у РС. Прерађивачка индустрија има четири до пет пута веће учешће од пољопривреде, грађевинарства и рударства у

²⁵ Закон о енергетској ефикасности („Службени гласник Републике Српске“, број 59/13).

²⁶ Закон о енергетици („Службени гласник Републике Српске“, број 49/09).

потрошњи. Мјере повећања енергетске ефикасности треба да се концентришу на рационалност коришћења топлотне енергије. Одговарајуће организационе мјере као што су енергетски аудити, секторске анализе и студије изводљивости повећања енергетске ефикасности незаобилазне су у правилној енергетској политици за индустрију²⁷. Мјере повећања енергетске ефикасности могу се подијелити на следеће мјере:

- темељне рационализације потрошње енергије (промјене понашања, управљање оптерећењем итд.),
- ревитализација електричне и топлотне инфраструктуре, компензација јалове енергије,
- захвати на потрошачима (замјена, поправак и др.),
- захвати на енергетским агрегатима (поправак, доградња и др.),
- изградња новог енергетског система (нова енергана и енергетска инфраструктура),
- увођење и побољшање цјеловите регулације и аутоматизације.

Спровођење енергетских прегледа (аудита) у индустријским постројењима показало се изузетно ефикасном мјером повећања енергетске ефикасности. Елементи спровођења енергетског прегледа производних постројења, који се базирају на праћењу и анализи коришћења топлотне и електричне енергије за разне категорије потрошача, најчешће се односе на ова подручја коришћења енергије:

- расвјету,
- електромоторне погоне,
- вентилаторе и пумпе,
- системе компримираног зрака,
- системе паре,
- остале производне процесе карактеристичне за поједина индустријска постројења (хлађење, сушење, специфичне топлотне процесе, друге засебне индустријске процесе).

Претходне анализе говоре да се међу индустријским предузећима у Републици Српској у већини случајева не сматра да постоји потреба за напорима у повећању рационалности коришћења енергије. Посебно код топлотне енергије, у преко 90% ситуација се сматра да нема те потребе, док у случају електричне енергије у нешто преко 15% ситуација се сматра да су потребна побољшања²⁸. У току 2019. године Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност Републике Српске је на име директне и индиректне подршке МСП одобрио и уговорио коришћење средстава у износу од 6.816.313,95 КМ за 206 пројеката на подручју заштите животне средине и енергетске ефикасности. Корисници ових пројеката су физичка лица и правна лица МСП са статусом јавних предузећа, комуналних предузећа, предузећа која се баве збрињавањем отпада (директна подршка), те градови, општине, школе и болнице (индиректна подршка).

У периоду од октобра 2018. године до јуна 2019. године реализована је обука под називом „Подршка развоју капацитета приватних и јавних актера у грађевинском

²⁷ <https://ers.ba/energetska-efikasnost/>.

²⁸ Извор података: веб-страница Електропривреде Републике Српске <https://ers.ba/energetska-efikasnost/>.

сектору у спровођењу енергетске ефикасности у зградама у РС“. Реализација обуке се спроводила у оквиру програма „НовЕЕ зграде Републике Српске – за уштеде“, у организацији Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију, а под покровитељством Њемачког друштва за међународну сарадњу (GIZ) и пројекта „Подстицање енергетске ефикасности у Босни и Херцеговини“. Обука је била намијењена за актере који су директно укључени у примјену принципа енергетске ефикасности у зградарству, па су, осим дијела обуке за представнике јединица локалне самоуправе, посебне обуке организоване за представнике привредних субјеката. Циљ цијелокупне обуке је био оспособити актере у обављању задатака и послова везаних за примјену захтјева и принципа енергетске ефикасности у зградарству. Захтјеви су се прије свега односили на примјену важеће легислативе о енергетској ефикасности у области зградарства – Закона о енергетској ефикасности РС, Закона о уређењу простора и грађења РС, укључујући и сет правилника који уређују поменућу област. Обука је била бесплатна, а одслушало ју је 171 учесника, од чега 106 учесника из реда привредних субјеката.

У оквиру пројекта „Европски Акт о малом бизнису као оквир стратегија и политика за МСП у БИХ“ (финансира Краљевина Шведска), који спроводи Агенција за развој предузећа EDA, у 2019. и 2020. години подржано је спровођење пројекта „Имплементација стандарда за управљање енергијом ISO 50001:2018 у малим и средњим предузећима“ (имплементатор TÜV Adria d. o. o.). Циљ пројекта је подизање свијести о значају енергетске ефикасности и примјени система управљања енергијом у МСП. У оквиру пројекта је стандард за управљање енергијом ISO 50001:2018 имплементиран у пет предузећа из Републике Српске и сертификовано једанаест интерних аудитора и шест водећих аудитора за наведени стандард.

2.2.10. Интернационализација МСП (SBA димензија 10)

Важан сегмент пословања привредног друштва је интернационализација пословања и пласман производа на нова тржишта, с циљем јачања међународне конкурентности друштва. Професионално представљање производа и услуга међународној пословној заједници резултира бољим контактима и успјешнијој сарадњи са иностраним партнерима.

Посебан допринос овој области свакако даје Европска мрежа предузетништва Републике Српске и организације које су дио овог конзорцијума. РАРС је на челу конзорцијума Европске мреже предузетништва Републике Српске (ЕУНОРС), коју, поред РАРС-а као координатора, чине Привредна комора Републике Српске, Универзитет у Бањој Луци, Универзитет у Источном Сарајеву и Иновациони центар Бања Лука. Европска мрежа предузетништва (енгл. *Enterprise Europe Network – EEN*) представља највећу мрежу за подршку развоју предузећа и предузетништва у свијету. Покренута је прије три деценије од стране Европске комисије са идејом да се креира стандардизовани сет инструмената подршке предузећима у Европи. С обзиром на успјех постигнут у Европи, концепт је касније проширен и на остатак свијета. Све земље које у економском смислу нешто значе данас у свијету, чланице су ЕЕН-а. Анализе

истраживања о потребама предузећа у Републици Српској показују да се главни изазов са којима се суочавају односе на отежан приступ тржиштима, финансијама, затим недостатак квалитетне радне снаге и све више на потребу унапређења иновативних капацитета. Управо је ЕЕН креирана као подршка предузећима да лакше превазиђу наведене препреке.

Значајније активности које се спроводе у оквиру ЕЕН-а су:

- Организација и коорганизација пословних сусрета и привредних мисија, односно посредничких догађаја;
- Организација радионица, семинара и обука у вези са интернационализацијом пословања;
- Израда пословних и технолошких профила за базу међународне пословне сарадње;
- Услуге трансфера технологије;
- Савјетодавна подршка у области интернационализације пословања по питању стандардизације, ЕУ законодавства, пореских политика;
- Савјетодавна подршка у области заштите интелектуалног власништва;
- Савјетодавна подршка с циљем подизања конкурентности МСП и њихових извозних капацитета;
- Подршка МСП и кластерима при приступу програмима ЕУ, пријављивању на позиве, комплетирању пројектних приједлога;
- Подршка МСП у јачању капацитета за управљање иновацијама.

РАРС у погледу подршке МСП у области интернационализације пословања води и ажурира базе добављача Републике Српске и базе консултаната Републике Српске.

Привредна комора кроз реализацију различитих програма подршке као што су: *EEN*, *USAID*, *SIPPO* програм пружа подршку привредним друштвима на пољу интернационализације и повећања извоза.

Учесници раније поменуте радионице „Изазови и приоритети јачања системске конкурентности МСП“ дефинисали су налазе и препоруке у вези са подршком извозу МСП, који се могу сумирати у сљедеће:

- успоставити системску подршку за извозна МСП, укључујући и финансијску,
- поједноставити и појефтинити извозне процедуре,
- унаприједити царинске политике према земљама изван ЕУ,
- олакшати реекспортно пословање,
- искористити потенцијале за успостављање и коришћење слободних зона,
- обезбиједити осигурање извоза за извозне МСП,
- обезбиједити подршку извозу ИТ услуга,
- подржати оснивање технолошког парка.

2.2.11. Развој предузетничке инфраструктуре

У претходном периоду Република Српска је реализовала низ релевантних активности којима је подржала успостављање пословних зона: мапиране су потенцијалне локације за пословне зоне и пружена основна обука локалним администрацијама за њихово успостављање, урађен је одговарајући приручник, те одобрена средства из разних извора одабраним локалним самоуправама за суфинансирање израде пројектне документације у пословним зонама. Успостављен је и основни правни оквир доношењем Правилника о условима и начину успостављања пословних зона, којим је, између осталог, предвиђена и категоризација зона на стратешке, подручне и локалне. Значајан број јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: ЈЛС) већ је покренуо, а одређен број и реализовао активности у вези са успостављањем пословних зона, схватајући значај зона у процесу привлачења инвестиција и новом запошљавању. У већини случајева су присутни проблеми недовршених радова на инфраструктури (саобраћајнице, водоводна и канализациона мрежа, систем снабдијевања електричном енергијом и сл.) и неријешених имовинско-правних односа, што у одређеној мјери захтијева и измјене постојећег регулаторног оквира. Главна служба за ревизију јавног сектора Републике Српске спровела је ревизију учинака успостављања пословних зона у Републици Српској обухватајући период 2009–2019. година, те дала препоруке за будући период. На основу препорука урадиће се ново мапирање и категоризација зона, на основу чега ће се предложити будући правци развоја ове области, те обезбиједити подршка, како финансијска тако и она за едукацију и промоцију и успоставити портал који би био доступан инвеститорима у смислу информација о свим битним подацима о слободним парцелама у одређеним зонама.

У складу са Законом о измјенама и допунама Закона о развоју МСП („Службени гласник Републике Српске“, број 84/19) дефинисане су нове надлежности РАРС-а, које се односе на пружање подршке у привлачењу и реализацији улагања, подршку успостављању предузетничке инфраструктуре и вођењу портала о пословним зонама Републике Српске. У том контексту, РАРС је у 2020. години развио и ставио у употребу информациони систем који садржи базу локација и базу добављача. База локација представља кључни алат за стандардизовано привлачење и реализацију улагања, а база добављача ће омогућити промоцију домаћих МСП да се повезују у вриједносне ланце садашњих инвеститора и помоћи у интернационализацији њиховог пословања. База локација се редовно и стандардизовано ажурира у сарадњи са ЈЛС. РАРС обучава представнике ЈЛС за припрему и ажурирање података о локалним перспективним локацијама за промоцију улагања, те пружа техничку подршку у развоју и промоцији потенцијала за улагање и развоју предузетничке инфраструктуре.

У складу са тачком 5. Акционог плана за спровођење препорука ревизије учинка МПП из 2020. године, успоставиће се потпуна, поуздана и ажурна база података као јавни регистар пословних зона Републике Српске, сходно расположивим средствима. МПП као носиоцу активности подршку ће пружати РАРС. Ова база података може служити како у привлачењу и реализацији улагања у Републици Српској, тако и у планирању техничке и друге подршке у развоју пословних зона.

Инкубатори су све значајнији облик предузетничке инфраструктуре у Републици Српској. У Републици Српској функционише шест инкубатора²⁹ (Иновациони центар Бања Лука, Предузетнички инкубатор Приједор, БИЦ центар Приједор, Развојно-предузетнички инкубатор Модрича и инкубатори у Требињу и Источном Сарајеву), који по својој форми спадају у класичне или нишне инкубаторе и већина њих се финансира из буџетских средстава на републичком или локалном нивоу. Поред јачања постојећих и формирања нових простора за инкубаторе као простора који су погодни за предузетнике почетнике, у наредном периоду потребно је радити на формирању *HUB*-ова и *coworking* простора. Ради се о физичким или виртуелним мјестима која окупљају предузетне особе које раде у креативној и културној индустрији.

Иновациони центар Бања Лука основан је кроз иницијативу Владе Републике Српске (Министарство за научнотехнолошки развој, информационо друштво и високо образовање), Републичке развојна агенције (РАРС), Града Бања Лука, Универзитета Бања Лука, Универзитета Источно Сарајево. Финансирање Центра омогућава се из средстава Владе Републике Српске (Министарство за научнотехнолошки развој, информационо друштво и високо образовање), Града Бања Лука, као и грант средстава донатора. Центар је основан с циљем пружања подршке предузетницима у стварању успјешних пословних прича заснованих на знању и технологији, те пружање помоћи предузетницима у стварању успјешних предузећа. Корисници Центра имају могућност да бирају један од програма подршке, и то:

- програм прединкубације – намијењен тимовима и појединцима који желе реализовати своју пословну идеју (простор за рад, услуге едукације, менторске услуге, услуге пословног савјетовања, услуге посредовања при тражењу инвеститора),
- програм инкубације – намијењен предузећима која за циљ имају развој постојећег или новог производа заснованог на иновацијама и знању (канцеларијски простор по повлашћеним условима, услуге пословног савјетовања, услуге повезивања са партнерима у земљи и иностранству),
- програм виртуелне инкубације – намијењен постојећим предузећима која имају за циљ развој постојећег или новог производа заснованог на иновацијама и са намјером пласирања производа и услуга на иностраном тржишту (услуге пословног савјетовања, услуге повезивања са партнерима у земљи и иностранству, посредовање при тражењу инвеститора).

Центар за предузетништво и трансфер технологија Универзитета у Бањој Луци активан је од 2017. године и настао је трансформацијом Универзитетско-предузетничког центра. Центар координира истраживачким пројектима из области предузетништва, посредује у остваривању сарадње и трансфера знања између образовног сектора и привреде, пружа подршку иноваторима и предузетним младим људима у разради и развоју пословних идеја, пружа консултантске услуге, организује и координира спровођење

²⁹ Извор информације: Анализа коју је урадила Агенција за економски развој Преда, у оквиру пројекта „Убрзање социо-економских реформи већим укључивањем у процес ЕУ интеграција“ (имплементатор „Линк“ Мостар).

поступка патентирања, лиценцирања, води аналитику и формира релевантне базе података.

Посљедњих неколико година *coworking* постаје све популарнији широм свијета, па тако и код нас, а овакав концепт показао се као одлично рјешење за појединце и тимове који су раније посао радили из кафића или од куће. *Coworking hub* су постали модерно опремљени пословни простори који, осим најсавременијег окружења и квалитетних средстава за рад, омогућавају и повезивање са мрежом ментора и ИТ професионалаца – све оно што је потребно за покретање успјешног ИТ бизниса или *freelance* каријере.

Prijedor Circle HUB је врста иновативног пословног концепта за инкубирање који у фокус дјеловања ставља повезивање креативне индустрије, технологије и младих људи. *HUB* има за циљ да омогући креирање и реализацију квалитетних идеја, нових модела пословања и развоја иновативних бизниса који су спремни за будућност, а разумију изазове и нагле промјене које карактеришу садашњост. Основан је од Агенције за економски развој града Приједора „ПРЕДА-ПД“ спајањем више извора донаторских грант средстава, а захваљујући посебности структурног модела и даље је веома интересантан за надоградњу и унапређење, те се финансирање *HUB*-а наставило кроз различите донаторске програме. Структуру *HUB*-а чине бизнис-инкубациони центар, *coworking* простор *HUB PLAYGROUND:FUTURE PRIJEDOR* – простор намијењен младима.

Народна скупштина Републике Српске је у фебруару 2021. године усвојила Закон о слободним зонама Републике Српске. У односу на важеће законско рјешење, овим законом је прецизиран поступак оснивања и почетак рада слободне зоне, будући да се у овом поступку захтијева укљученост више надлежних органа и институција различитих нивоа власти, као и паралелна примјена Закона о слободним зонама Републике Српске и Закона о слободним зонама у БиХ. На овај начин заинтересованим субјектима је пуно јаснија процедура и потребна документација приликом поступка оснивања слободне зоне. Поједине процедуре су поједностављене на начин да институције прибављају документацију по службеној дужности. Надаље, јасније је прописана надлежност и улога свих институција Републике Српске у оснивању и праћењу рада слободних зона, а МПП одређено је као надлежни орган који учествује у поступку оснивања слободне зоне и води евиденцију о броју слободних зона на територији Републике Српске и резултатима њиховог пословања. Такође, једна од значајних новина у овом закону јесте и прописивање обавезе извјештавања Владе Републике Српске о пословању слободних зона које се налазе на њеној територији, као претпоставка за праћење рада зона и унапређење ове области. Нормиране су и одредбе о промјени граница слободне зоне. Приједлогом закона регулишу се и друга важна питања: пореске и царинске олакшице, заснивање, трајања и престанак радних односа у слободној зони, оснивање и пословање банака у слободној зони и др.

Привредна комора РС спроводи програм BFC CEE сертификације градова и општина са повољним пословним окружењем у Републици Српској. За реализацију овог програма успостављена је Мрежа за повољно пословно окружење РС, коју чине Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство управе и локалне самоуправе РС, Савез општина и градова РС и Привредна комора РС. BFC CEE програм је јединствен регионални програм за унапређење конкурентности локалних самоуправа, који се спроводи у Републици Србији, Хрватској, Македонији и Босни и Херцеговини. Овај

програм намијењен је градовима и општинама који имају одговарајуће капацитете, стратешки су определијелене да унаприједи привредни амбијент, привуку инвестиције и подстакну развој локалне економије. Цертификација градова и општина подразумијева испуњавање веома захтијевних 10 критеријума и више од 80 поткритеријума за унапређење квалитета услуга и информација које јединице локалне самоуправе пружају привредницима и страним инвеститорима. Испуњавање ових захтјева је још један од изазова са којима се јединице локалне самоуправе сусрећу на пољу унапређења рада и повећања конкурентности. У Републици Српској је према BFC СЕЕ стандарду цертификовано десет градова и општина (Бања Лука, Бијељина, Приједор, Добој, Градишка, Лакташи, Теслић, Прњавор, Брод, Нови Град). У току 2020. године рецертификовани су Приједор, Теслић, Прњавор, Градишка и Лакташи, а у програму су такође и Зворник, Требиње и Котор Варош.

2.3. Приказ резултата путем оквира системске конкурентности

За прелаз са аналитичког на стратешки дио корисно је резултате анализе и низ добијених квалитативних информација сагледати кроз оквир системске конкурентности³⁰. Овај концептуални оквир полази од вишеструко доказане претпоставке да тржиште само од себе не може да ријеш неке од проблема са којима се мала и средња предузећа укључена у глобалне ланце вриједности суочавају, тако да уводе четири нивоа посматрања и дјеловања:

микро ниво	на којем се одвија тржишна утакмица, са предузећима и њиховим мрежама,
мезо ниво	на којем се креирају и дјелују циљане политике, инструменти и структуре ради превазилажења проблема које не може да ријеш тржиште својим механизмима, односно предузећа са својим мрежама,
макро ниво	на којем се креирају и воде генеричке (опште) политике и инструменти који важе за све секторе,
мета ниво	на којем се стварају невидљиви обрасци понашања који у знатној мјери утичу на дјелотворност остала три нивоа.

Наведене нивое не треба помијешати и поистовијетити са нивоима територијалне организације (нпр. локални, републички ...), јер се ови нивои посматрања и дјеловања могу примијенити на сваком нивоу територијалне организације земље, дакле и на нивоу јединица локалне самоуправе, као и на нивоу Републике Српске и нивоу БиХ. Оквир системске конкурентности је концептуалне, методолошке природе.

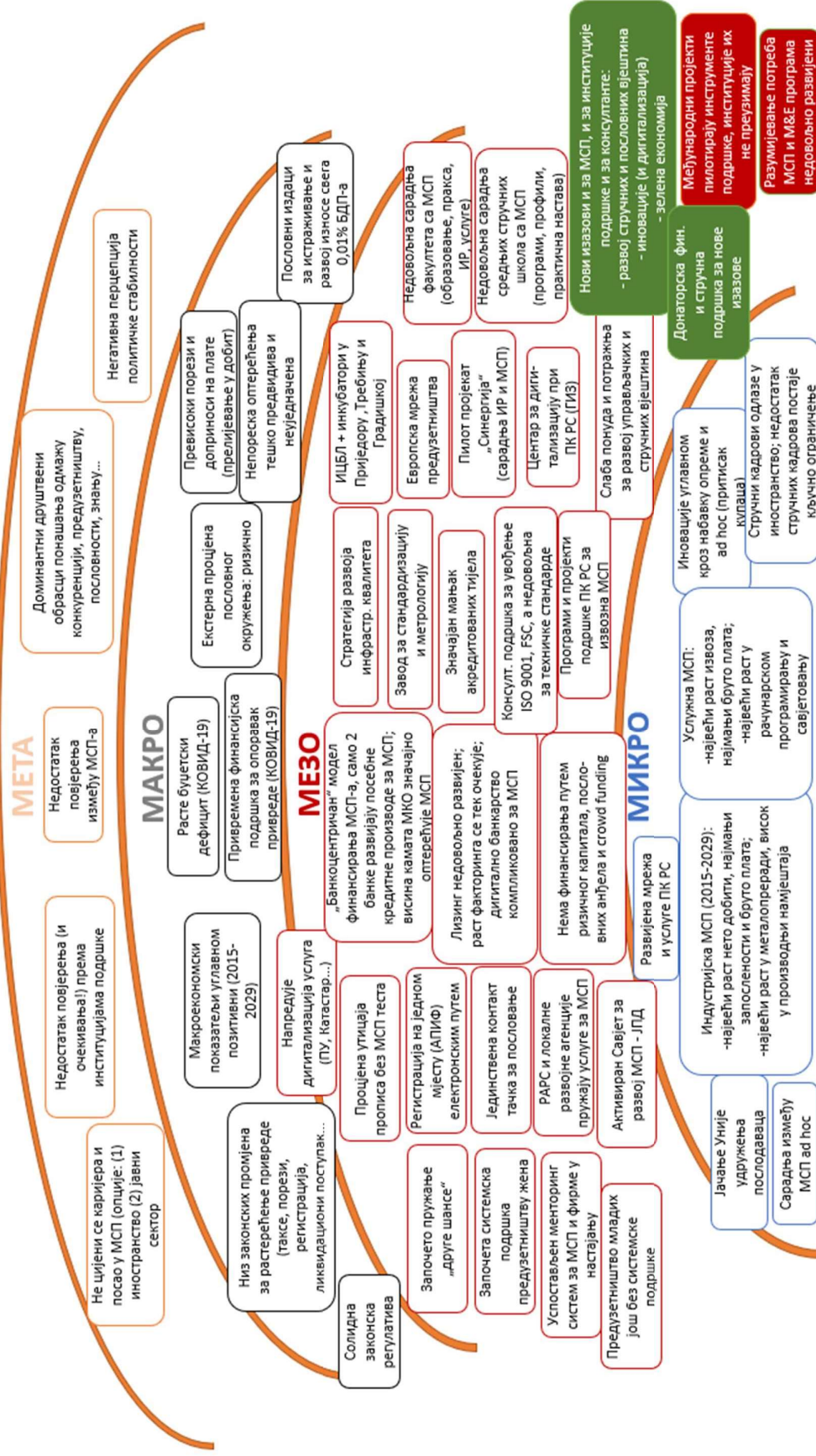
Усклађеним интеракцијама између ових нивоа рјешавају се три врсте кључних недостатака: недостаци тржишта, недостаци у погледу сарадње између МСП и недостаци у погледу владиних услуга и политика.

На сљедећој слици приказан је оквир системске конкурентности за предузетништво и МСП у Републици Српској. Микро ниво сажео представља ситуацију, проблеме и ефекте пословања МСП-а, мезо ниво преглед подршке која им се пружа са уоченим главним

³⁰ The Systemic Competitiveness framework, Jörg Meyer-Stamer.

слабостима и приликама, макро ниво основне карактеристике пословног окружења и финансијског капацитета, а мета ниво представља неки од фактора који „из дубине“ утичу на дешавања на остала три нивоа.

Приказ оквира системске конкурентности за МСП у РС

Овај концептуални оквир и приказ упућује на то да се системска конкурентност гради усклађеним дјеловањем на сва четири нивоа. Притом се стање на микро нивоу (који се тиче пословања МСП-а и одговарајућих пословних асоцијација) може унаприједити првенствено дјеловањем на мезо нивоу путем циљаних политика и инструмената којима се побољшава конкурентност МСП, али и општијим мјерама побољшања пословног окружења на макро нивоу. До промјена на мета нивоу, који се тиче дубљих фактора културе, социјалног капитала и образаца понашања, обично не долази директним дјеловањем, већ посредно, стварањем „критичне масе“ промјена на осталим нивоима.

Према изложеном оквиру системске конкурентности, у фокусу ове стратегије развоја треба да буду приоритети и мјере на мезо нивоу, у виду јачања већ успостављених структура, бољег циљања постојећих и креирања нових политика и инструмената подршке, те успостављања и јачања комуникације и сарадње институција подршке са МСП и њиховим асоцијацијама. Ове мјере треба да буду праћене одговарајућим општијим мјерама на макро нивоу, чији циљ треба да буде стварање повољног пословног окружења, подстицајног за пословање, нове предузетничке подухвате и инвестиције. Тиме се стварају кључне претпоставке за јачање конкурентности МСП-а (микро ниво) у средњем и дугом року, те за промјену доминантних образаца понашања (мета ниво) у дугом року.

2.4. Синтеза анализе путем SWOT анализе

Синтеза налаза квантитативне и квалитативне анализе представљена је и у сљедећем прегледу снага, слабости, прилика и пријетњи³¹. Њоме се омогућује прелаз на дефинисање циљева, приоритета и мјера за развој у наредном стратешком периоду, на којима треба да се даље развија подршка за предузетништво и МСП и коришћење прилика које се стварају и појављују у окружењу, с једне стране, те неутрализацију и превазилажење слабости, уз стицање отпорности на околне пријетње.

Снаге:

- Континуиран раст кључних макроекономских показатеља (номиналног БДП, БДП по становнику, извоза, запослености) у периоду 2015–2019. година;
- Раст учешћа МСП у структури предузећа и запослености и промјена структуре у корист индустријских сектора;
- Сталан раст укупних прихода МСП, уз раст прихода и повећање прихода по запосленом у периоду 2015–2019. година;
- Сталан раст продуктивности МСП у виду континуираног повећања укупне бруто додане вриједности, БДВ по запосленом и стабилној стопи добити у периоду 2015–2019. година;

³¹ SWOT анализа: Strengths (Снаге), Weaknesses (Слабости), Opportunities (Прилике), Threats (Пријетње).

- Раст МСП у прерађивачкој индустрији по свим кључним индикаторима (број запослених, остварени приход и приходи од извоза, БДВ и просјечна бруто плата) у периоду 2015–2019. година;
- Предузетништво се изучава у свим средњим школама, осим медицинских и гимназија, на већини факултета економског смјера и на појединим факултетима других смјерова;
- Успјешно започета системска подршка предузетништву жена;
- Успјешно започето развијање политика и практичних рјешења за пружање „друге шансе“ предузетницима који нису успјели у првом покушају, као и предузетницима који имају проблеме у пословању;
- Низ нових закона о таксама, порезима, регистрацији и ликвидационом поступку у 2019. и 2020. години, с циљем растерећења привреде и унапређења cjелокупног пословног окружења и амбијента;
- Активиран Савјет за развој МСП као облик сталног јавно-приватног дијалога;
- Успостављен менторинг систем за МСП и фирме у настајању;
- Напредак у дигитализацији јавних услуга важних за МСП (Пореска управа РС, Републичка управа за геодетске и имовинско-правне односе, локалне управе ...);
- Солидна палета банкарских кредитних производа развијених за потребе МСП у погледу износа, рочности и начина коришћења, потпомогнута палетом производа ИРБ-а;
- Усвојен Закон о факторингу;
- Учествовање МСП-а у Јединственом систему за мултилатералне компензације и цесије;
- Успостављен привремени Гарантни програм подршке привреди у превазилажењу отежаних услова пословања због COVID 19;
- Успостављене стратешке и институционалне основе за развој инфраструктуре квалитета (Стратегија, Завод, Координационо тијело ИКВ);
- Семинари, радионице, савјетодавне услуге и финансијска подршка увођењу стандарда (Привредна комора РС, Координационо тијело ИКВ и остале организације);
- Успостављање Центра и мреже за дигиталну трансформацију привреде РС;
- Све више пројеката који се директно или индиректно баве иновацијама у РС, изграђујући инфраструктуру за фирме у настајању и подршку иновативним МСП;
- Континуитет пројектне подршке извозно оријентисаним МСП;
- Подршка Фонда за енергетску ефикасност и животну средину Републике Српске.

Слабости:

- Смањење обима укупне индустријске производње у 2019. и 2020. години након раста у периоду 2015–2018. година;
- Неравномјерна територијална заступљеност МСП по привредним подручјима Републике Српске (доминира Бања Лука са 44,55%);
- Недовољно учешће жена у власништву пословних субјеката и у запослености;
- Висока осјетљивост МСП на кризе (COVID 19 изазвао значајне поремећаје у пословању 2/3 анкетираних предузећа);
- Ниска заинтересованост средњошколаца (посебно занатских занимања) за предузетничко учење;
- Предузетништво младих без снажније системске подршке;
- Одсуство новијих финансијских аранжмана типа улагања ризичног капитала (*venture capital*), пословних анђела (*business angels*) и групног инвестирања (*crowdfunding*), уз релативно низак

степен финансијске писмености и ниску општу информисаност о аранжманима финансијске подршке МСП;

- Недовољно праћење и вредновање услуга које јавни сектор пружа према МСП;
- Значајан мањак акредитованих тијела за оцјену усклађености производа;
- Недовољна консултантска и финансијска подршка за увођење техничких стандарда;
- Недовољно знање, стручни и финансијски капацитети МСП за увођење и примјену релевантних стандарда и техничких прописа;
- Недовољна комуникација и интеракције између привреде (МСП), образовног система и институција подршке;
- Неразвијена функција управљања људским ресурсима у МСП;
- Иновације у МСП настају углавном кроз набавку опреме и *ad hoc* (под притиском купаца), низак степен ангажовања стручних кадрова и улагања у знање;
- Ниска оријентисаност научних истраживања према привреди; недовољан број и неповољна структура истраживача и истраживачких институција; мала улагања у истраживање и развој;
- Недовољна информисаност (промоција) и капацитети МСП за коришћење расположивих програма подршке (грантова, подршка ПК, ВТК, развојних агенција и институција подршке ...);
- Ниска свијест о значају и приликама које нуди зелена економија;
- Неријешен проблем осигурања извоза (кредитно осигурање – осигурање наплате по извршеном извозу);
- Негативна перцепција каријере и рада у МСП (предност имају одлазак у иностранство и рад у јавном сектору).

Прилике:

- Уклапање у глобалне трендове дигитализације и прелаза на зелену економију;
- Успостављање јединственог регионалног тржишта у оквиру западног Балкана и отварање зелених коридора ка ЕУ;
- Проактиван приступ европским и регионалним (подручје западног Балкана) фондовима и програмима ЕУ и Европске комисије (Економски и инвестициони програм, Зелена агенда и др.), уз јачање сарадње са научно-истраживачким институцијама;
- Проактиван приступ међународним пројектима и билатералним донаторима у БиХ у областима од интереса за развој МСП и предузетништва;
- Увођење дуалног образовања омогућено Законом о средњем образовању;
- Већа синергија између привреде и високошколских установа омогућена новим Законом о високом образовању;
- *Пројекат за опоравак и подршку фирми у Босни и Херцеговини* намијењен пружању подршке опоравку ММСП која су погођена економским утицајем пандемије COVID 19, који се реализује у сарадњи са Свјетском банком;
- *EU4SME* нови пројекат GIZ и EBRD који ће омогућити финансијску подршку за МСП, те успостављање нових облика инфраструктуре за МСП (*HUB*-ови);
- Даљи развој тржишта капитала Републике Српске и повећање његове конкурентности путем измјена и допуна Закона о тржишту хартија од вриједности;
- Промоција Гарантног програма подршке привреди у превазилажењу отежаних услова пословања због COVID 19, као механизма подршке привреди и прилагођавање програма потребама привреде;

- Међународне финансијске организације третирају сектор МСП као приоритет и кроз низ пројеката обезбјеђују повољнија кредитна средства за МСП сектор и бесповратна средства за енергетску ефикасност и зелену економију;
- Прилагођавање и увођење нових видова финансирања и улагања, погоднијих за фирме у настајању и иновативна предузећа;
- Израда и спровођење Стратегије паметне специјализације;
- Спровођење Стратегије инфраструктуре квалитета и усклађивање са прописима ЕУ;
- Постепена промјена пословног модела МСП ка стварању додатне вриједности у пословним активностима прије и после производње;
- Преузимање и примјена инструмената подршке за извозно оријентисана МСП и иновације, који су уведени и потврђени кроз међународне пројекте подршке;
- Преузимање и прилагођавање добрих пракси и инструмената подршке иновацијама из Србије;
- Олакшавање и јачање интеракција између индустријских и услужних МСП-а (иновације, дигитализација, дизајн, пројектовање и слично);
- Системска подршка укључивању дијаспоре и повратника из иностранства у формирање нових МСП и унапређивање пословања постојећих МСП.

Пријетње:

- Негативне посљедице болести (примјер вируса *COVID 19*) и климатских промјена (поплаве, пожари, суше) на пословање МСП-а;
- Негативна перцепција политичке стабилности у БиХ и региону западног Балкана;
- Екстерна процјена пословног окружења као ризичног и недовољно предвидљивог;
- Убрзан одлазак стручних кадрова у иностранство (недостатак стручних кадрова кључно ограничење, лакши приступ тржишту рада Њемачке за раднике из земаља које нису чланице ЕУ);
- Мало домаће тржиште, уз велики утицај глобалних дешавања на пословање МСП (глобалне економске кризе, увођење такси, природне катастрофе ...);
- Зависност пословања МСП од купаца из иностранства и посредника у извозу (тзв. „трговачки стандарди“);
- Различита виђења надлежности у неким областима.

На основу овог прегледа кључних унутрашњих снага и слабости и спољних прилика и пријетњи може се скицирати основна стратешка оријентација за период 2021–2027. година. У најкраћем, она би се односила на настављање и интензивирање већ започетих и успостављених видова директне и индиректне подршке развоју МСП и предузетништва, са постепеним прелазом на иновације, дигитализацију и зелену економију. Истовремено, треба да се ради на неутрализацији и превазилажењу уочених слабости, посебно у правцу побољшања комуникације и јачања сарадње између образовних, научно-истраживачких и других институција подршке са малим и средњим предузећима. И једно и друго, и јачање снага и превазилажење слабости траже проактиван приступ коришћењу низа прилика које се појављују у окружењу да би се смањила осјетљивост и појачала отпорност МСП-а на пријетње које краткорочно и дугорочно угрожавају њихово пословање.

3. Стратешки дио

У складу са стандардизованом методологијом стратешког планирања развоја МСП, стратешки дио представља дугорочну оријентацију развоја МСП у Републици Српској и обухвата временски оквир од седам до десет година. Садржи визију развоја МСП и стратешке циљеве са индикаторима за праћење њиховог остваривања, те кључне претпоставке и ризике који такво остваривање омогућују или угрожавају. Визија развоја се поставља за период од десет година (до 2030. године), а стратешки циљеви за период од седам година (до 2027. године).

Визија и стратешки циљеви развоја МСП и предузетништва у Републици Српској заснивају се у знатној мјери на налазима анализе, синтетизованим у оквиру системске конкурентности и у *SWOT* анализи.

Стратешка оријентација развоја МСП и предузетништва слиједи логику изградње системске конкурентности у дугом року, прихватајући потврђену претпоставку да је највише времена потребно за промјене на мета нивоу, јер се ради о промјенама доминантних образаца понашања и третмана предузетништва и МСП у друштвено-економском систему. Таквим промјенама се не може директно управљати и карактерише их најмањи степен предвидљивости, јер су комплексне и зависе од великог броја интеракција у којима се не може унапријед одредити узрочно-последични однос. Зато се визија дугорочног развоја МСП и предузетништва у Републици Српској поставља доминантно на мета нивоу.

Слиједећи потврђену претпоставку да је нешто мање времена потребно за остваривање системских промјена у пословању МСП и да те промјене карактерише нешто мањи степен непредвидљивости, стратешки циљеви се постављају на микро нивоу, тако да назначе пожељне правце развоја пословања МСП и очекиване резултате њиховог пословања.

3.1. Визија развоја МСП-а и предузетништва

Визија представља дугорочно пожељан правац развоја МСП и предузетништва, јасан и привлачан за све заинтересоване актере, тако да свако може да подешава своје циљеве и активности према тој оријентацији. Такође, на остваривање дугорочне визије развоја, осим Стратегије развоја МСП и предузетништва, утичу и друге секторске стратегије, као и друге унутрашње и спољне промјене које се дешавају циљано или непланирано.

Анализа садашњег стања показује да ни предузетничка каријера ни запослење у МСП још увијек не представљају пожељан образац размишљања и понашања у Републици Српској, као ни у другим дијеловима БиХ. Напротив, изражена је преференција према одласку на рад у иностранство и према запослењу у јавном сектору. Оваква дугорочна вриједносна оријентација утиче на развој предузетништва и МСП, што се не може промијенити ни брзо

ни директно, већ у дужем периоду и низом међусобно усклађених акција и интеракција. Зато је овдје предложена визија која оцртава пожељан правац промјене друштвеног и економског статуса предузетништва и МСП, као и уклапање главних токова развоја МСП у Републици Српској у одговарајуће глобалне и европске токове и перспективе.

Такав пожељан правац промјене улоге и третмана предузетништва и МСП-а у Републици Српској, уз истовремене промјене у пословању МСП-а, изражава се на сљедећи начин:

Као што слика сугерише, њено остваривање не тече линеарно и на потпуно предвидљив начин, већ више спирално, постепено, са низом мањих одступања, али увијек остајући у главном току, на главном правцу, са све већим обимом жељених промјена.

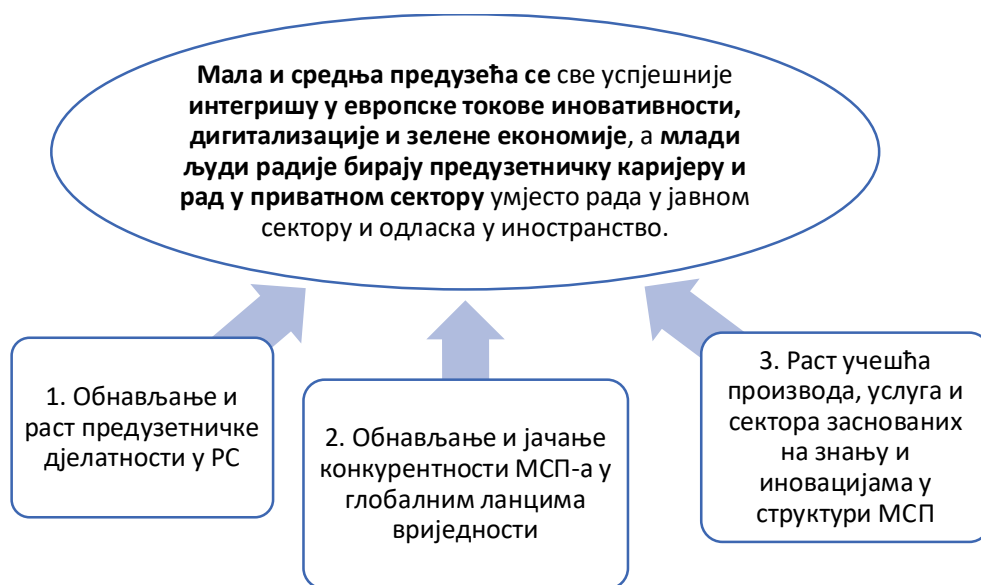
Овако постављена визија је истовремено и атрактивна и разумљива за све заинтересоване учеснике у Републици Српској и изван ње, тако да могу усмјеравати своје ресурсе и активности ка њеном остварењу, подржавајући развој МСП и предузетништва. Такође, она даје и кључна усмјерења за предузетнике и управљачке структуре предузећа у погледу дугорочних улагања, како у квалитетну радну снагу и амбијент у којем се цијени и награђује стручност и квалитет, тако и у стално иновирање производа, процеса и пословања, у складу са развојем технологије, захтјевима тржишта и глобалним императивима заштите животне средине.

3.2. Стратешки циљеви

У складу са оваквом дугорочном развојном оријентацијом и са логиком изградње системске конкурентности, постављају се сљедећи стратешки циљеви развоја МСП и предузетништва у Републици Српској:

- Обнављање и раст предузетничке дјелатности у Републици Српској, са тежиштем на предузетништву младих и предузетништву жена;
- Обнављање и јачање конкурентности МСП у глобалним ланцима вриједности;
- Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП.

Међусобни однос визије и циљева развоја МСП и предузетништва у Републици Српској може се визуелно представити на сљедећи начин:

Први циљ је усмјерен на опоравак предузетничке дјелатности од негативних посљедица кризе изазване вирусом COVID 19, с једне стране, и на развој нових предузетника, односно нових микро и малих предузећа, који представљају важан ослонац локалног економског развоја и генератор локалног запошљавања. Његовим двоструким остваривањем, осим опоравка и афирмације предузетништва као пожељне животне и пословне опције, допринијело би се и равномјернијем територијалном развоју Републике Српске. Уз то, смањио би се заостатак за европским земљама у погледу односа броја фирми и броја становника, те повећала отпорност на непредвидљиве ударе на глобалним тржиштима (као што је случај са привредним посљедицама кризе изазване вирусом COVID 19) и на евентуалне регионалне економске и политичке кризе.

Други циљ је усмјерен према извозно оријентисаним предузећима и секторима, као моторима развоја домаће економије, укључујући локални економски развој и запошљавање. Њихова позиција у глобалним ланцима вриједности угрожена је и краткорочно и дугорочно. Краткорочно, због низа нежељених посљедица кризе изазване ширењем COVID 19 у виду смањења и отказивања наруџби од стране купаца и посредника на иностраним тржиштима, као и немогућности да набаве сировине и материјале за производњу, због привремених прекида у снабдијевању. Дугорочно, ради се о недовољно флексибилном пословном моделу који већина наших извозника има, са доминантном

оријентацијом на производњу, без развоја других функција (развој и дизајн производа и процеса, маркетинг, квалитет и сл.), тако да у великој мјери зависе од посредника, морају да користе тзв. трговачке стандарде, морају у потпуности да раде према унапријед задатим нацртима итд. Ова предузећа морају бити системски подржана у сталној утакмици да задрже и побољшају своју конкурентску позицију у ланцима вриједности у којима опстају само одабрани, они који су у стању да испуне све оштрије императиве квалитета, рока и цијене. У кратком року, подршка треба да се усмјери на опоравак од посљедица кризе и рецесије, кроз све расположиве видове пореских растерећења, те пружања финансијске и нефинансијске подршке. У дужем року, нарочито је важно да буду подржана у напорима да унаприједи свој пословни модел и да се, умјесто ценовном конкурентношћу, све више и боље надмећу иновативношћу и квалитетом, остварујући већу додатну вриједност и смањујући своју превелику изложеност нежељеним посљедицама глобалних и/или регионалних криза. Стварање веће додатне вриједности би им омогућило да преузму водећу улогу у осигурању квалитетнијег запошљавања и позитивне промјене имиџа МСП као сектора, а тиме и Републике Српске као средине атрактивне за пословна улагања и предузетништво.

Трећи циљ је повезан са претходним циљем. Њиме се развој МСП-а усмјерава на постепен прелаз са конкурентности засноване на ниским трошковима и цијенама (првенствено у виду јефтине радне снаге) на конкурентност засновану на знању и иновативној оријентацији. У таквој оријентацији нагласак је на сталном увођењу нових и побољшању постојећих производа, услуга и процеса, са повољнијим утицајем на животну средину, те технологијама и организацији који укључују већи степен флексибилности, дигитализацију низа пословних функција и значајно смањење утрошка енергије. Такође, нагласак је на снажнијем развијању сектора услуга и информационо-комуникационих технологија, истраживања и развоја, дизајна, маркетинга и тзв. креативних индустрија у цјелини. Ради се о промјенама које подразумеивају запошљавање и задржавање стручније, квалитетније и боље мотивисане радне снаге, тако да остваривање овог циља истовремено води и развоју нових, знатно подстицајнијих модела и метода управљања људским ресурсима, уз постепено ширење тих модела и метода и на друге секторе. Очекује се да ће посљедице глобалне кризе и рецесије све више наметати узимање у обзир и остваривање овог циља код све већег броја МСП-а и код нас.

За све циљеве потребно је осигурати хоризонтално и вертикално усклађивање инструмената и мјера подршке развоју МСП са другим нивоима власти у БиХ у погледу примјене Европског оквирног Акта о малом бизнису као релевантног европског оквира за земље Западног Балкана и Турске. Истовремено, оваква оријентација водиће све више у правцу дјелотворне хармонизације пословног окружења, законског оквира и политика и инструмената подршке развоју МСП и предузетништва, чиме се постепено уклањају аргументи за централизацију и примјену јединствених рјешења у БиХ.

Напредак у остваривању овако дефинисаних стратешких циљева може да се мјери путем следећих индикатора:

Стратешки циљеви	Индикатори	Полазна вриједност (2019)	Циљна вриједност (2024)	Циљна вриједност (2027)
1. Обнављање и раст предузетничке дјелатности у РС, са тежиштем на предузетништву младих и предузетништву жена	- број МСП-а у односу на број становника - равномјернија територијална заступљеност ММСП по привредним подручјима	- 29,65 ММСП на 1.000 становника - БЛ 45% од укупног броја ММСП, остала привредна подручја 55%	- 31 ММСП на 1.000 становника - Остала привредна подручја 58% од укупног броја ММСП	- 35 ММСП на 1.000 становника - Остала привредна подручја 62% од укупног броја ММСП
2. Обнављање и јачање конкурентности МСП-а у глобалним ланцима вриједности	- учешће прихода од извоза у укупном приходу МСП-а - покривеност увоза извозом	11,6% 75,3%	14% 77%	18% 82%
3. Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП	- раст бруто додане вриједности ³² у МСП	3,4 милијарде КМ	+ 15%	+ 35%

Мјерење напретка у погледу обнављања и раста предузетничке дјелатности врши се првенствено праћењем раста броја микро, малих и средњих предузећа (укључујући и самосталне предузетнике) у односу на број становника у Републици Српској, као показатеља остваривања предузетничке оријентације и мјера подршке, како за самосталне предузетнике и микропредузећа, тако и за предузетнике и предузетнице чији се послови налазе у почетној и раној фази. Овај индикатор допуњен је и показатељем који упућује на постепен прелаз на равномјерније учешће осталих привредних подручја у односу на Бању Луку.

Укупна ефикасност мјера подршке за извозно оријентисана предузећа и секторе, који су у фокусу другог стратешког циља, мјери се путем два индикатора, којима се показује јачање извозне оријентације МСП-а као кључног дијела привреде Републике Српске.

³² Бруто додана вриједност = нето добит + сума исплаћених плата + амортизација.

Показатељ раста учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама је значајан раст добити и бруто плата у МСП, јер је стручнија и боље плаћена радна снага, уз већу профитабилност и продуктивност, истовремено и претпоставка и резултат овакве дугорочне оријентације.

3.3. Европски Акт о малом бизнису као референтни оквир за дефинисање политика и мјера за подршку развоју МСП

Европски оквирни Акт о малом бизнису (*Small Business Act - SBA*)³³ усвојен је 2008. године. Представља свеобухватан оквир за креирање, спровођење и праћење политика усмјерених према МСП. Концепт је заснован на сталном унапређивању предузетништва и уграђивању принципа „мисли прво на мале“ у законе и политике којима треба да се ојача конкурентност МСП у земљама Европске уније. Чини га десет принципа и низ предузетих додатних конкретних активности како би се ти принципи спровели у пракси.

Ради се о оквирном акту, чија суштина није у томе да правно обавезује, већ да послужи као најбољи водич за доношење мјера које, с једне стране, уважавају специфичности сваке земље чланице, а с друге стране, омогућавају постепену хармонизацију законодавства и политика подршке у цијелој ЕУ.

Примјена SBA у земљама Западног Балкана врши се путем Индекса политика за МСП (*SME Policy Index*)³⁴. Ради се о алату којим је овај оквирни закон операционализован, како би се омогућило праћење и оцјењивање напретка земаља чије се привреде налазе у фази настајања или трансформације, у погледу приближавања њихове подршке dobrим праксама достигнутим у земљама ЕУ. Индекс је заједнички развијен од Организације за економску сарадњу и развој (*OECD*), Европске комисије (*EC*), Европске банке за обнову и развој (*EBRD*) и Европске фондације за обуку (*ETF*).

У земљама Западног Балкана (укључујући и Турску) досад је спроведено пет кругова процјене: 2006, 2009, 2012, 2015. и 2019. године. Процес се одвија двојако: кроз процес самопроцјене од стране влада и њихових тијела и, паралелно, кроз независну процјену од стране *OECD*-а и његових партнерских организација, на основу интервјуа са кључним актерима и приватним сектором.

Процјена се врши на основу десет принципа *SBA*, који су претворени у дванаест главних димензија Индекса политика за МСП. Скоро све димензије су даље рашчлањене на низ поддимензија, а свака поддимензија оцјењује се из три угла: како је конкретна политика дизајнирана, како се спроводи, те како се прати и процјењује њена дјелотворност.

³³ <https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act>.

³⁴ http://www.oecd-ilibrary.org/development/sme-policy-index_24136883.

Уз ових десет главних димензија, *SBA* такође укључује цијели сет законодавних приједлога заснованих на принципу „мисли прво на мале“.

Напредак у остваривању дефинисаних стратешких циљева може да се мјери путем индикатора оцјене напретка у спровођењу *SBA*.

Индикатори оцјене напретка у спровођењу *SBA*

Стратешки циљеви	Индикатори – оцјена напретка у спровођењу <i>SBA</i> у димензијама	Полазна вриједност (<i>SBA</i> 2019)	Циљна вриједност (<i>SBA</i> 2024)	Циљна вриједност (<i>SBA</i> 2027)
1. Обнављање и раст предузетничке дјелатности у свим дијеловима РС, са тежиштем на предузетништву младих и предузетништву жена	Димензија 1.1. (Предузетничко учење)	1.1: 3,23	1.1: 3,6	1.1: 4
	Димензија 1.2. (Предузетништво жена)	1.2: 3,26	1.2: 3,6	1.2: 4
	Димензија 2. (Банкротство и друга шанса)	2,55	3	3,5
	Димензија 5а. (Услуге подршке за МСП)	3,41	3,7	4,2
2. Обнављање и јачање конкурентности МСП-а у глобалним ланцима вриједности	Димензија 3. (Институционални и регулаторни оквир)	2,62	3,2	3,8
	Димензија 4. (Оперативно окружење за МСП)	2,34	3	3,6
	Димензија 6. (Пристап финансијама)	3,26	3,6	4
	Димензија 7. (Стандарди и технички прописи)	2,78	3,2	3,6
	Димензија 10. (Интернационализација МСП)	2,57	3	3,6
3. Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП	Димензија 8а. (Вјештине за МСП)	2,70	3,2	3,8
	Димензија 8б. (Политика иновација за МСП)	1,86	3,2	3,8
	Димензија 9. (МСП у зеленој економији)	2,40	3,3	3,8

Индикаторе оцјене напретка у спровођењу *SBA* посматрамо као додатне индикаторе уз индикаторе који су дефинисани за сваки стратешки циљ, имајући у виду да оцјена напретка у спровођењу *SBA* за БиХ чини вриједност пондерисаних оцјена за Републику Српску,

Федерацију БиХ и Брчко Дистрикт БиХ. Самим тим, оцјена напретка за БиХ не показује неопходно и оцјену напретка за Републику Српску која може бити виша (потребно је мање унапређења у односу на оцјену за БиХ или нема потребе за унапређењем) или нижа од оцјене за БиХ (потребно је више унапређења у односу на оцјену за БиХ).

3.4. Приоритети и мјере са индикаторима

Приоритети представљају кључна поља и смјерове дјеловања за остварење визије и стратешких циљева и као такви имају највећи утицај на развој, односно остварење стратешких индикатора. Дефинисани приоритети су груписани по релевантним стратешким циљевима.

Стратешки циљ	Приоритети
Стратешки циљ 1: Обнављање и раст предузетничке дјелатности у РС, са тежиштем на предузетништво младих и предузетништво жена	Приоритет 1.1: Опоравак привреде и стварање отпорности на кризе Приоритет 1.2: Развој предузетништва младих и предузетништва жена Приоритет 1.3: Побољшање окружења за развој предузетничке дјелатности Приоритет 1.4: Развој друштвеног и других видова предузетништва
Стратешки циљ 2: Обнављање и јачање конкурентности МСП у глобалним ланцима вриједности	Приоритет 2.1: Побољшање пословног окружења и приступа финансијама за МСП Приоритет 2.2: Стандардизација, техничка регулатива и интернационализација
Стратешки циљ 3: Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП	Приоритет 3.1: Развој пословних вјештина за МСП Приоритет 3.2: Иновације и дигитализација пословања Приоритет 3.3: Прелаз МСП-а ка зеленој економији

3.4.1. Преглед приоритета и припадајућих мјера са индикаторима

Приоритети за стратешки циљ 1, укључујући припадајуће мјере, приказани су у сљедећој табели. У склопу сваког приоритета дефинисани су индикатори (крајњег) резултата са почетним и циљним вриједностима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: Обнављање и раст предузетничке дјелатности у РС, са тежиштем на предузетништво младих и предузетништво жена			
Приоритети и мјере	Индикатор резултата	Полазна вриједност	Циљна вриједност (2027)
Приоритет 1.1. ОПОРАВАК ПРИВРЕДЕ И СТВАРАЊЕ ОТПОРНОСТИ НА КРИЗЕ	Број активних предузетника и МСП	33.870 (2019) ³⁵	До 2023. достићи ниво из 2019.
	Број предузетника и МСП који су увели превентивне мјере	0 (2020)	Најмање 50% (2025)
Мјера 1.1.1. Ублажавање и предупредивање негативних посљедица кризе на привреду			
Мјера 1.1.2. Промовисање друге прилике и брзог поновног почетка за предузетнике који нису успјели у првим покушајима			
Приоритет 1.2. РАЗВОЈ ПРЕДУЗЕТНИШТВА, СА ТЕЖИШТЕМ НА ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ И ПРЕДУЗЕТНИШТВО ЖЕНА	Раст броја новооснованих МСП	4.149 (2019)	+ 40% (2027)
	Раст учешћа младих у структури власника МСП	Учешће младих у структури власника (2019)	+ 30% (2027)
	Раст учешћа жена у структури власника (и руководних позиција) МСП	Учешће жена у структури власника 26,85% (2019)	+ 30% (2027)
Мјера 1.2.1. Подршка развоју <i>start up</i> предузећа (почетника у пословању)			
Мјера 1.2.2. Подршка развоју и интеграцији програма предузетничког учења³⁶ у формално и неформално образовање и планирање каријере			
Мјера 1.2.3. Системска подршка развоју и промоцији предузетништва жена			
Приоритет 1.3. ПОБОЉШАЊЕ ОКРУЖЕЊА ЗА РАЗВОЈ ПРЕДУЗЕТНИЧКЕ ДЈЕЛАТНОСТИ	Смањење пореских и непореских оптерећења за предузетничке дјелатности	(2020)	Најмање за 15% (2027)
	Повећање броја регистрованих предузетника уз смањење броја угашених предузетника	Број регистрованих 3.324 (2019), број угашених 3.572 (2019)	Број регистрованих + 40% (2027), број угашених -30% (2027)
	Раст подстицаја за развој предузетничких дјелатности	(2020)	Најмање за 20% (2027)
Мјера 1.3.1. Подршка предузетничким иницијативама за побољшање пословног окружења			

³⁵ Извор података: Годишњи извјештај 2019, Министарство привреде и предузетништва.

³⁶ Укључујући и финансијску писменост и дигиталне компетенције.

Мјера 1.3.2. Развој услуга подршке предузетничком пословању од стране јавног и приватног сектора (управљање, финансије, иновације у пословању)			
Мјера 1.3.3. Подстицаји за (само)запошљавање у предузетничкој дјелатности			
Приоритет 1.4. РАЗВОЈ ДРУШТВЕНОГ И ДРУГИХ ВИДОВА ПРЕДУЗЕТНИШТВА	Раст (само)запошљавања у друштвеном и другим видовима предузетништва	Број (само)запослених (2020)	Најмање +20% (2027)
Мјера 1.4.1. Подршка очувању старих заната и домаће радиности			
Мјера 1.4.2. Подршка развоју друштвеног предузетништва			

Приоритети за стратешки циљ 2, укључујући припадајуће мјере, приказани су у сљедећој табели. У склопу сваког приоритета дефинисани су индикатори (крајњег) резултата са почетним и циљним вриједностима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: Обнављање и јачање конкурентности МСП у глобалним ланцима вриједности			
Приоритети и мјере	Индикатор резултата	Полазна вриједност	Циљна вриједност (2027)
Приоритет 2.1. ПОБОЉШАЊЕ ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА И ПРИСТУПА ФИНАНСИЈАМА ЗА МСП	Дигитализација и интероперабилност услуга за МСП	Дјелимична (2020)	Комплетирана (2027)
	Раст подстицаја за развој предузећа	4,4 милиона (2020)	+100% (2027)
Мјера 2.1.1. Олакшавање приступа финансијама за растућа и нова МСП			
Мјера 2.1.2. Стално унапређење доступности дигиталних услуга за МСП			
Мјера 2.1.3. Јачање административних капацитета и законодавног оквира у области предузетништва на републичком нивоу			
Мјера 2.1.4. Јачање капацитета за подршку предузетништву на локалном нивоу			
Мјера 2.1.5. Подршка успостављању и развоју предузетничке инфраструктуре (пословних зона, инкубатора, акцелератора, иновационих центара, <i>coworking</i> простора)			
Мјера 2.1.6. Подстицаји за запошљавање у предузећима			
Приоритет 2.2. СТАНДАРДИЗАЦИЈА, ТЕХНИЧКА РЕГУЛАТИВА И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА	Раст прихода од извоза	2,1 милијарде (2019)	Најмање за 25% (2027)
Мјера 2.2.1. Олакшавање приступа стандардима и техничкој регулативи за МСП			
Мјера 2.2.2. Подршка акредитовању тијела за оцјењивање усаглашености			
Мјера 2.2.3. Подршка извозу и интеграцији МСП у глобалне ланце вриједности			

Приоритети за стратешки циљ 3, укључујући припадајуће мјере, приказани су у сљедећој табели. У склопу сваког приоритета дефинисани су индикатори (крајњег) резултата са почетним и циљним вриједностима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП				
Приоритет и мјере	Индикатор резултата	Полазна вриједност	Циљна вриједност (2024)	Циљна вриједност (2027)
Приоритет 3.1. РАЗВОЈ ПОСЛОВНИХ ВЈЕШТИНА ЗА МСП	Раст учешћа запослених са стручним квалификацијама (ССС и више) у предузећима	79,6% (2019) ³⁷	82%	90%
Мјера 3.1.1. Укључивање развоја пословних вјештина за МСП у оквир за развој образовања, паметну специјализацију и локални развој				
Мјера 3.1.2. Континуирано спровођење анализе потреба за вјештинама и обукама у кључним секторима				
Мјера 3.1.3. Организовање менторске подршке и приоритетних обука са прелазом на е-учење				
Приоритет 3.2. ИНОВАЦИЈЕ И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ПОСЛОВАЊА	Раст броја МСП која су увела иновације	23% МСП (2018) ³⁸	35% (2024)	50% МСП (2027)
	Фокус дигитализације у МСП	Доминантно на фазе производње и финансија	Примјетно ширење на друге фазе пословања	Све фазе пословања
Мјера 3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП				
Мјера 3.2.2. Умрежавање и сарадња за унапређивање иновација у МСП				
Мјера 3.2.3. Изградња инфраструктуре за подршку иновацијама и дигитализацији у МСП				
Мјера 3.2.4. Проактивно учешће у регионалним и ЕУ програмима подршке иновацијама и зеленој економији				
Приоритет 3.3. ПРЕЛАЗ МСП-а КА ЗЕЛЕНОЈ ЕКОНОМИЈИ	Раст броја предузећа која уводе енергетски погоднија рјешења	(2020)	+ 100% (2024)	+ 300% (2027)
Мјера 3.3.1. Промоција енергетске ефикасности и обновљивих извора са расположивим изворима финансирања за предузећа				
Мјера 3.3.2. Осигурање финансијске подршке за „зелене“ иновације у МСП				
Мјера 3.3.3. Стварање и ширење мрежа за енергетску ефикасност				

³⁷ Извор података: Анкета о радној снази, процјена за сва предузећа.

³⁸ Статистички годишњак 2019, Републички завод за статистику РС.

4. Програмски дио

Програмски дио обухвата политике, инструменте и структуре којима се омогућује остваривање дефинисаних стратешких циљева. Политике и инструменти њихове реализације садржани су оквирно у Индексу МСП политика, путем којег се прати напредак у спровођењу *SBA* као европског оквира за развој МСП. Структуре чине организације и институције путем којих се реализују те политике и инструменти.

Полази се од димензија и политика заснованих на принципима *SBA* и разрађених кроз Индекс политика за МСП:

Димензија:	Обухвата политике и инструменте који доприносе:
1. Предузетничко учење и женско предузетништво	формирању предузетнички оријентисаног људског капитала и равноправнијем третману жена предузетница;
2. Банкрот и пружање друге шансе за МСП	дјелотворном стечају, већем преузимању ризика код предузетника и лакшем новом почетку кроз учење из грешака;
3. Институционални и регулаторни оквир за доношење МСП политике	узимању у обзир интереса МСП још у раној фази израде политика, као и у поједностављењу оквира за пословање;
4. Пословно окружење за МСП	осигурању функционалног, небирокупатског окружења које подржава формирање и конкурентније пословање предузећа;
5а. Услуге подршке за МСП и пословни субјекти у настајању	развоју ефикасног тржишта финансијских и нефинансијских пословних услуга за предузећа у развоју и у настајању;
5б. Јавне набавке	лакшем приступу јавним набавкама за МСП;
6. Приступ финансирању за МСП	лакшем приступу финансирању за МСП и дјелотворнијем коришћењу финансијских услуга од МСП;
7. Стандарди и техничка регулатива	усклађености пословања и производа МСП са стандардима и техничким прописима међународних трговинских партнера;
8а. Предузетничке вјештине	квалитетнијим управљачким и радним вјештинама код руководства и запослених у предузећима у развоју и у настајању;
8б. Иновацијска политика за МСП	подстицању раста иновација у МСП, бољем стратешком оквиру, институционалним услугама и финансијској подршци за иновације;

9. МСП у „зеленој“ економији	расту еко-инвестиција и унапређења, те већој одговорности МСП према животној средини;
10. Интернационализација МСП	лакшем и бржем уклапању МСП у глобалне ланце вриједности.

Ради се о циљаним политикама, инструментима и структурама којима се дјелује на уочене недостатке и изазове, који се уобичајено означавају као неуспјеси тржишта (ограничења која МСП самостално не могу да ријеше) и неуспјеси умрежавања (ограничења која ометају повезивање и сарадњу између МСП).

Циљане политике, инструменти и структуре у програмском дијелу ових смјерница јединствено ће се означавати као мјере које су разврстане по приоритетима, а приоритети по стратешким циљевима.

4.2. Преглед мјера са индикаторима

Назив мјере	1.1.1. Ублажавање и предупредивање негативних посљедица кризе на привреду		
Кратак опис мјере	Овом мјером се предвиђа наставак подршке привредним субјектима за опоравак од негативних посљедица пандемијске кризе, као и израду превентивних мјера за реаговање у сличним кризама у будућности. Потребно је наставити финансијску подршку, спровођење Гарантног програма, подршку дигиталној трансформацији, подршку иновативности, као и едукације и све остале активности које су предвиђене за период након пандемије Програмом економских реформи Републике Српске. Неопходно је урадити и квалитетну анализу и процјену ефеката примјене олакшица и мјера из 2020. године. Додатно, потребно је пружити стручну подршку МСП да уведу превентивне мјере којима се знатно смањује ризик од зараза и евентуалног прекида пословања, те да такве мјере уграде у своје пословање (израда водича о увођењу превентивних мјера у МСП, радионице, консултантска помоћ).		
	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности
Индикатори за праћење резултата мјере	- Проценат МСП која су ублажила негативне посљедице кризе у привреди коришћењем олакшица и подстицајних средстава - Број МСП којима је обезбијеђена стручна подршка за увођење превентивних мјера	2020. година 2020. година	- Најмање 50% (2022) - Најмање 300 (2023)

Процјена средстава	Износ: одредиће се у складу са расположивим средствима Извор: буџет РС и донаторска средства
Период спровођења	2021–2023. година
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство финансија РС, остала надлежна министарства и организације, Привредна комора РС, Развојна агенција РС

Назив мјере	1.1.2. Промовисање друге прилике и брзог поновног почетка за предузетнике који нису успјели у првим покушајима			
Кратак опис мјере	У наредном периоду неопходно је убрзати и олакшати поступке затварања предузећа у стечају и подржати бржи поновни почетак за предузетнике који, из објективних разлога, нису успјели у првом покушају. Неопходност пружања друге шансе и одговарајуће подршке посебно је видљива након пандемије. Прва група активности има за циљ континуирано побољшање легислативе у вези са стечајем, док се друга група активности односи на јачање консултантске подршке предузетницима који желе поново почети бизнис кроз обуке и размјену искустава, менторинг услуге, те одговарајуће финансијске подстицаје за нови почетак. Трећа група је подршка у виду раног упозорења за оне предузетнике који имају проблеме у пословању како би се смањио број МСП која иду у стечај.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Број предузетника који су успјешно искористили другу шансу примјеном ове мјере	0 (2020)	Најмање 40	Најмање 100
Процјена средстава	Износ: 100.000 КМ годишње; Извор: буџет РС и донаторска средства			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство правде, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције			

Назив мјере	1.2.1. Подршка развоју <i>start up</i> предузећа (почетницима у пословању)
Кратак опис мјере	Мјера се односи на системску континуирану подршку потенцијалним предузетницима за успостављање пословања кроз програме подршке. За реализацију мјере користиће се стечена искуства и добре праксе, као и постојећи програми и пројекти почетницима. Мјера укључује реализацију следећих активности: промоцију подршке почетницима у пословању, подршку за будуће предузетнике у виду едукација, радионица и других видова консултантске и менторске подршке, финансијске подстицаје за

	будуће предузетнике, те подршку кроз менторинг програм, акцелератор програм, те инкубацију у за то успостављеним просторима и успостављање механизма за развој <i>start up</i> предузећа (почетника у пословању), као и њихових услуга и производа.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Број нових предузетника који су остварили подршку за развој пословања	873 (2019. година) 405 (2018. година)	Најмање 700 годишње	Најмање 900 годишње
Процјена средстава	Износ: 40.000.000 КМ (зависно од расположивих средстава из буџета и пројеката) Извор: буџет РС, донатори			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство за наунотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, Развојна агенција РС, Завод за запошљавање РС, локалне развојне агенције, Пружаоци услуга за развој пословања			

Назив мјере	1.2.2. Подршка развоју и интеграцији програма предузетничког учења у формално и неформално образовање и планирање каријере			
Кратак опис мјере	У наредном периоду неопходно је наставити интегрисање предузетничког учења у све видове формалног образовања, унаприједити предмет и знања наставника, промоцију предузетника у образовним институцијама, с циљем повећања интересовања и компетенција ученика и студената за предузетничку каријеру. Поред овог, потребно је развијати кључне предузетничке компетенције уз унапређење финансијске писмености и дигиталних компетенција у образовање.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број средњих школа које су увеле/прилагодили предмет предузетничко учење	(2020)	55	70
	– Број факултета који су увели/прилагодили предмет предузетничко учење	(2020)	20	30
Процјена средстава	Износ: редовна буџетска средства, пројекти Извор: буџет РС, донатори			
Период спровођења	2021–2027. година			

Носиоци мјере	Министарство просвјете и културе РС у сарадњи са Републичким педагошким заводом РС, Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, средње школе и високошколске институције, Министарство привреде и предузетништва РС, Унија удружења послодаваца РС, Привредна комора РС, Занатско-предузетничка комора РС
----------------------	---

Назив мјере	1.2.3. Системска подршка развоју и промоцији предузетништва жена			
Кратак опис мјере	У периоду реализације Стратегије потребно је радити на унапређењу предузетништва жена, које је детаљније дефинисано Стратегијом развоја предузетништва жена Републике Српске за период 2019–2023. година. Подршка би се односила на унапређење финансијске подршке предузетницама (као што је Фонд за предузетнице), обуке и радионице за предузетнице, подршку умрежавању и удруживању предузетница кроз јачање капацитета савјета за предузетништво жена и удружења жена предузетница, посебни видови подршке удружењима жена која се баве домаћом радиношћу, организацију догађаја, сајмова и других манифестација за предузетнице, промоцију предузетништва жена, прилагођавање регулаторног оквира за пословање предузетница и побољшања статистичког праћења пословања предузетница.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2019)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Повећан број жена власница МСП	10.590	+ 20%	+ 30%
Процјена средстава	Износ: 200.000 КМ годишње Извор: буџет РС, донатори			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Привредна комора РС, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције, Гендер центар РС, Унија удружења послодаваца РС, удружења жена			

Назив мјере	1.3.1. Подршка предузетничким иницијативама за побољшање пословног окружења
Кратак опис мјере	Мјера се односи на подршку предузетничким иницијативама микро и малих субјеката с циљем промоције предузетничке дјелатности као пожељне опције за запошљавање или почетак пословања у овој области. Прва група активности се односи на јачање капацитета предузетничких удружења и Занатско-предузетничке коморе Републике Српске, што ће довести до јачања учешћа и утицаја МСП у јавно-приватном дијалогу. Друга група активности се односи на разматрање и покретање иницијатива за измјену регулатива које ће олакшати и унаприједити услове пословања и могућности добијања подршке за самосталне предузетнике. Трећа група

	активности се односи на организацију обука, радионица и менторства за унапређење пословања.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број ЈЛС које су унаприједиле или прилагодили услове пословања за микро и мала предузећа примјеном ове мјере	0	20	40
	– Број реализованих предузетничких иницијатива на ентитетском нивоу примјеном ове мјере	0	5	10
Процјена средстава	Износ: 100.000 годишње Извор: буџет РС, донатори			
Период имплементације	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Занатско – предузетничка комора РС у сарадњи са Привредном комором РС, Министарство привреде и предузетништва РС, локалне развојне агенције, Унија удружења послодаваца РС			

Назив мјере	1.3.2. Развој услуга подршке предузетничком пословању од стране јавног и приватног сектора (управљање, финансије, иновације у пословању)			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања	Мјером ће се унаприједити коришћење услуга подршке предузетничком пословању спровођењем интензивне циљане информативне кампање о значају, расположивости и врстама услуга подршке за развој предузетничког пословања, биће ојачани капацитети Занатско-предузетничке коморе РС и локалних управа за прикупљање и ажурирање информација о поменутих услугама подршке пословању и интензивна комуникација и информисање предузетника, јачање капацитета локалних управа за унапређење услуга подршке, успостављање инструмената за финансирање и организација заједничких обука и менторинг програма за предузетнике (ваучер-програми, домаћи и међународни пројекти). Током реализације мјере користиће се искуства и капацитети развијени у оквиру до сада реализованих пројеката (РАРС, ПКРС и других).			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)

	– Повећање броја малих и микро предузећа која учествују у организованим програмима подршке за развој пословања примјеном ове мјере – Број предузетника који су унаприједили пословање коришћењем услуга подршке предузетничком пословању примјеном ове мјере	2020. година	40%	60%
		2020. година	200	400
Процјена средстава	Износ: 50.000 КМ годишње Извор: републички и локални буџети, донаторска средства			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Занатско-предузетничка комора РС, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције, невладине организације			

Назив мјере	1.3.3. Подстицаји за (само)запошљавање у предузетничкој дјелатности			
Кратак опис мјере	Мјера се односи на финансијску и стручну подршку за (само)запошљавање у предузетничкој дјелатности. Реализација мјере је предвиђена у оквиру програма запошљавања Завода за запошљавање РС и сарадње Завода са локалним заједницама. Стратегија запошљавања РС и Акциони планови представљају оквир за реализацију ове мјере. Завод за запошљавање РС је протеклих година реализовао програме подстицаја запошљавања и samozapoшљавања за које је постојао велики интерес и послодаваца и незапослених лица који ће наставити са овим активностима. Остали носиоци ће такође наставити са својим програмима у складу са расположивим средствима (РАРС, ЛРА, ЈЛС ...).			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2019)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Уговорена средства по програмима запошљавања за предузетничке радње (самозапошљавање)	10,8 милиона 2019. година	Задржавање износа средстава на нивоу 2019. године	+ 30%
Процјена средстава	Износ: у складу са годишњим Акционим плановима за запошљавање Извор: Завод за запошљавање РС, локалне заједнице из средстава за подстицаје (само)запошљавању			
Период спровођења	2021–2027. година			

Носиоци мјере	<u>Завод за запошљавање РС</u> , јединице локалне самоуправе, Занатско-предузетничка комора РС, Привредна комора РС, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције
----------------------	--

Назив мјере	1.4.1. Подршка очувању старих заната и домаће радиности			
Кратак опис мјере	У Републици Српској тренутно 33 самостална предузетника имају сертификат старог и умјетничког заната или домаће радиности. Сертификацију врше ЈЛС на основу Правилника о дјелатностима које се сматрају старим и умјетничким занатима и домаћом радиности („Службени гласник Републике Српске“, број 70/12). Подршка овој области практично не постоји, те велики број старих заната нестаје након пензионисања занатлија јер нема интереса да се настави пословање одређене дјелатности. С тим у вези, потребно је обезбиједити подршку очувању ове области кроз финансијску подршку за набавку материјала и алата, едукације младих који би били заинтересовани за ову област, као и за трошкове промоције производа у овој области као производа специфичних за одређено подручје, али и Републику Српску у цјелини (изложбе, сајмови, веб-продаја). Такође, треба да се више ради на подстицању сертификације нових субјеката и мапирању домаће радиности и веза у Републици Српској с циљем подршке предузетницима и удружењима који раде на очувању ове области.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Повећање броја сертификованих заната	33	Најмање 70	Најмање 100
Процјена средстава	Износ: редовна средства из буџета и донатори Извор: буџет РС и буџети ЈЛС			
Период спровођења	Континуирано			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС</u> , јединице локалне самоуправе, Занатско-предузетничка комора РС			

Назив мјере	1.4.2. Подршка развоју друштвеног предузетништва
Кратак опис мјере	У Републици Српској се ради на успостављању законског основа за развој друштвеног предузетништва. Ова област биће први пут дефинисана у правном систему, чиме се омогућава рањивим групама укључивање у пословне процесе и самим тим и јачање њиховог статуса и позиције у друштву. Министарство привреде и предузетништва ће пратити спровођење регулативе у овој области, водити регистар друштвених предузећа и омогућити подршку овој области у складу са расположивим ресурсима. Регулисањем ове области, овим субјектима и рањивим групама ће се омогућити подршка из фондова ЕУ и других међународних фондова.

Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број субјеката који су добили статус друштвених предузећа	0	Најмање 50	Најмање 80
	– Број друштвених предузећа која су добила подршку	0	Најмање 60%	Најмање 80%
Процена средстава	Износ: 100.000 на годишњем нивоу Извор: буџет РС, донатори			
Период спровођења	Континуирано			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, остала надлежна министарства, Савјет за друштвено предузетништво (када се формира)			

Назив мјере	2.1.1. Олакшавање приступа финансијама за растућа и нова МСП			
Кратак опис мјере	Мјера олакшавања приступа финансијама је посебно важна за МСП. Прва група активности би се усмјерила на унапређење финансијске писмености у МСП, промоцију финансијских услуга и производа прилагођених за МСП (банке, МКО, даваоци лизинга, гарантни и кредитно гарантни фондови, факторинг и сл.). Неопходно је организовати обуке фокусиране на унапређење финансијске писмености у МСП (власници, менаџери). Друга група активности била би усмјерена на анализу потребе увођења нових модела финансирања, фокусираних на МСП у почетним фазама развоја (пословни анђели, <i>crowdfunding</i> финансирање и платформе, фондови ризичног капитала, пореске и друге олакшице и подстицаји, активирање средстава из дијаспоре и остали нови инструменти подршке). Трећа група активности би се усмјерила на унапређење постојећих и креирање нових шема подршке за МСП као корисницима финансијских услуга, првенствено банака, али и микрокредитних организација, затим на финансијски и оперативни лизинг давалаца лизинга и банке, те друштва за факторинг и банке. Производе ИРБ РС и Гарантног фонда је потребно континуирано прилагођавати и учинити их још ефикаснијим и прихватљивијим за МСП, првенствено кроз поједностављење процедура, смањење укупних трошкова пласмана и гаранција, увођење посебних линија за реализацију основних циљева развоја МСП дефинисаних стратешких праваца развоја привреде Републике Српске и слично.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027) ³⁹
	– Број нових модела финансирања	0 (2020)	1 10%	3 15% у односу на

³⁹ Процена.

	– Раст кредита за привредне дјелатности ⁴⁰	2,507 милијарди КМ (2019)		2024. годину
Процјена средстава	Износ: годишња докапитализација ГФ РС од 5.000.000 КМ и средства осталих финансијских институција Извор: Гарантни фонд РС, банке, донатори			
Период спровођења	2021–2027. године			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство финансија РС, Развојна агенција РС, Инвестиционо-развојна банка РС, Гарантни фонд РС, Привредна комора РС, Унија удружења послодаваца РС, Занатско-предузетника комора РС, локалне развојне агенције			

Назив мјере	2.1.2. Стално унапређење доступности дигиталних услуга за МСП
Кратак опис мјере	Мјера је усмјерена ка максимизирању степена доступности и квалитета јавних услуга намијењених МСП. Посебно је значајан ниво дигиталних услуга јавног сектора за МСП, посматран кроз интеракцију МСП са јавним сектором кроз дигиталне технологије у процесу регистрације и пословног лиценцирања, као и извршења пореских обавеза. Прва група активности унапређења дигиталних процеса односи се на онлајн регистрацију пословних субјеката. Електронска регистрација пословних субјеката биће успостављена током 2021. године. Ова услуга биће омогућена стављањем у употребу портала за електронску регистрацију пословних субјеката и самосталних предузетника. Поред тога, реализација овог пројекта допринијеће и унапређењу постојећег регистра пословних субјеката. Циљ је да буде омогућена прва „заокружена“ електронска услуга за пословне субјекте – дигитализован процес регистрације предузећа и предузетника, до нивоа „кликом до регистрације“. Такође, планирано је успостављање првог квалификованог сертификационог тијела у оквиру Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, које ће свим пословним субјектима омогућити издавање квалификованих електронских сертификата за електронски потпис и електронски печат, а што треба да омогући добру основу за бржу дигиталну трансформацију пословних субјеката у Републици Српској. Друга група активности у оквиру мјере се односи на дигитализацију статистичких истраживања и извјештаја и увођење нових редовних истраживања о МСП. Трећа група активности фокусираће се на стављање у пуну функцију већ формиране јединствене контактне тачке (<i>Single Point of Contact – SPOC</i>), те дигиталних услуга везаних за катастар и извршење пореских обавеза.

⁴⁰ Збир кредита банака са сједиштем у РС пласираних правним лицима (осим Влади – јавној управи и категорији осталих) и становништву за обављање дјелатности, те кредита МКО са сједиштем у РС пласираних правним лицима за све намјене, те физичким лицима за све намјене, осим за стамбене потребе и остало – извор Годишњи извјештај АБРС о стању банкарског сектора Републике Српске.

Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Број нових дигиталних јавних услуга за МСП	0	10	20
Процјена средстава	Износ: у складу са пројектним активностима из којих се финансира дигитализација Извор: донатори, пројекти, Пореска управа РС, катастар			
Период спровођења	2021–2025. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство за наунотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, Министарство финансија РС, Пореска управа РС, Републички завод за статистику РС, Привредна комора РС, Развојна агенција РС, Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге			

Назив мјере	2.1.3. Јачање административних капацитета и законодавног оквира у области предузетништва на републичком нивоу		
Кратак опис мјере	У претходном периоду успостављен је административни оквир у овој области, који чине: Министарство привреде и предузетништва, Развојна агенција Републике Српске, локалне развојне агенције, Савјет за развој МСП и предузетништва Републике Српске, заједно са партнерским институцијама и организацијама. У наредном периоду неопходно је јачати капацитете ових институција и тијела. Осим административног дијела, потребно је континуирано јачати законодавни оквир у области МСП и предузетништва, али и у областима као што су спровођење процјене утицаја прописа, гиљотина прописа, смањења баријере за пословање, као и у другим областима које се односе на пословно окружење.		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2027)
	– Број одржаних обука – Број реализованих препорука Савјета – Број смањених накнада за приватни сектор		Најмање 5 годишње Најмање 3 годишње Најмање 5 годишње
Процјена средстава	Износ: редовна средства буџета Извор: буџет РС и буџети ЈЛС		
Период спровођења	Континуирано		
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Развојна агенција РС, Савјет за развој МСП РС		

Назив мјере	2.1.4. Јачање капацитета за подршку предузетништву на локалном нивоу			
Кратак опис мјере	Нови локални развојни смјер залаже се за подстицање локалних иницијатива, што свакако захтијева сарадњу институција на републичком и локалном нивоу уз разумијевање и сарадњу. Ово је посебно важно јер се развојни проблеми у глобалној економији морају утврђивати према захтјевима локалне заједнице („приступ одоздо“), која најбоље познаје проблеме предузетника који послују на њеном подручју. С тим у вези, неопходна је стална размјена информација, те заједнички рад и консултације на изради кључних стратешких докумената и прописа. У важећој Стратегији локалне самоуправе Републике Српске за период 2017–2021. година посебна пажња је посвећена локалном економском развоју, што је веома значајно са становишта стварања оквира за подршку на локалном нивоу. Главне активности за реализацију мјере су следеће: – израда и подршка спровођењу нове Стратегије развоја локалне самоуправе у Републици Српској; – наставак активности сертификације повољног пословног окружења; – јачање капацитета локалних развојних агенција и општинских одјељења за привреду кроз организацију обука за припрему и спровођење развојних пројеката и побољшања услуга за МСП; – јачање сарадње између РАРС и локалних развојних агенција кроз припрему и спровођење заједничких пројеката; – успостављање и подршка моделима међуопштинске сарадње.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Раст % ЈЛС које су реализовале финансијску подршку за МСП	66% ⁴¹ (2019)	75%	90%
	Број општина које су прошле кроз процес сертификације	12	20	30
	Број заједничких пројеката спроведених примјеном ове мјере	0	5	10
Процена средстава	Износ: редовна средства буџета Извор: буџет РС и буџети ЈЛС			
Период спровођења	Континуирано			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство управе и локалне самоуправе РС, Развојна агенција РС, Привредна комора Републике Српске, локалне развојне агенције, Савјет за развој МСП РС			

⁴¹ Извор информација: Годишњи извјештај (% ЈЛС од ЈЛС које су доставиле податке).

Назив мјере	2.1.5. Подршка успостављању и развоју предузетничке инфраструктуре (пословних зона, инкубатора, иновационих центара, <i>coworking</i> простора)				
Кратак опис мјере	Ова мјера подразумијева даљи развој предузетничке инфраструктуре у виду унапређења и ширења постојећих, као и изградњу и стављање у функцију нових капацитета на новим локацијама. Прва група активности има аналитичко-плански карактер, што укључује и ново мапирање и категорисање локација, те припрему портала за зоне и остале облике. Такође, потребно је успостављати институције подршке као што су: лабораторије, организације за акредитацију и сертификацију, центри за дизајн и развој производа, инкубатори, <i>coworking</i> простори, <i>HUB</i> -ови и други нови облици. Планирана је и изградња првог Научно-технолошког парка у Републици Српској, који ће реализовати Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС заједно са Градом Бања Лука. Друга група активности односи се на унапређење регулаторног оквира који би, између осталог, омогућио и ефикасније рјешавање имовинско-правних односа (Закон о стварним правима, Закон о грађевинском земљишту и други закони). Трећа група активности фокусираће се на обезбјеђење средстава потребних за развој предузетничке инфраструктуре и њихову успјешну имплементацију.				
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)	
	Број нових корисника предузетничке инфраструктуре	2020. година	За 20% више	За 50% више	
Процјена средстава	Износ: 7.000.000 КМ Извор: буџет РС, буџети ЈЛС				
Период спровођења	2021–2027. година				
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС</u> , Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС, Министарство финансија РС, Развојна агенција РС, јединице локалне самоуправе, Привредна комора РС, Унија удружења послодаваца РС, локалне развојне агенције				

Назив мјере	2.1.6. Подстицаји за запошљавање у предузећима				
Кратак опис мјере	Мјера је фокусирана на повећање запошљавања у МСП кроз подстицаје. Имајући у виду значај повећања нивоа запослености у реалном сектору, Република Српска већ низ година развија и прилагођава подстицаје за запошљавање, углавном у оквиру дјелатности Министарства рада и борачко-инвалидске заштите РС и Завода за запошљавање Републике Српске. Активности у оквиру ове мјере подразумијевају анализу и евалуацију учинака досадашњих подстицаја за запошљавање, планирање нових подстицаја, усклађених са стратешким одређењима и потребама				

	незапослених лица и послодаваца, што ће бити предвиђено и годишњим акционим плановима за запошљавање које Влада РС доноси као подршку запошљавању и самозапошљавању, подршку посебним групама незапослених, подршку посебним врстама пословних подухвата који омогућавају запошљавање већег броја незапослених лица, нарочито младих, у технолошки напредном окружењу, као што се најчешће јавља код обављања издвојених пословних процеса из компанија развијене тржишне економије (<i>BPO – Business Process Outsourcing</i> ⁴²), запошљавању теже запошљивих категорија и слично.		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2019)	Циљне вриједности (2027)
	Број запослених лица у оквиру програма запошљавања код послодаваца	4.802	Раст од 5% годишње
Процена средстава	Износ: 70.000.000 КМ (2021–2027. година) (зависно од расположивих средстава из буџета и пројеката) Извор: Завод за запошљавање РС и донатори		
Период спровођења	2021–2027. година		
Носиоци мјере	Министарство рада и борачко-инвалидске заштите РС и Завод за запошљавање РС, Министарство финансија РС, Привредна комора РС, Унија удружења послодаваца РС, локалне развојне агенције		

Назив мјере	2.2.1. Олакшавање приступа стандардима и техничкој регулативи за МСП
Кратак опис мјере	Примјеном ове мјере олакшаће се извоз МСП на захтијевна страна тржишта, у складу са ЕУ прописима (новог и старог приступа), пошто је испуњавање техничких и других захтјева за производе или услуге неопходан предуслов за извоз производа на јединствено тржиште ЕУ или тржишта земаља у окружењу. Неопходно је обезбиједити подршку за МСП у примјени техничких стандарда и прописа, првенствено кроз инструменте континуиране финансијске подршке. Нови оквир за овај вид подршке је и Стратегија инфраструктуре квалитета производа и услуга РС 2019–2023, која се, између осталог, фокусира и на преузимање правне тековине ЕУ у области слободног кретања роба и услуга. У оквиру мјере потребно је планирати и активности адекватног информисања МСП и едукацију запослених у МСП о примјени стандарда, ЕУ регулативе и регулативе земаља у окружењу, затим ангажман консултаната, дефинисање и прибављање стандарда и иницирање њиховог преузимања као BAS стандарда (уз превод на српски језик), обезбјеђење услуга неопходних тијела (лабораторија, овлашћена тијела за аудит, лабораторијска испитивања, сертификација, инспекција и сл.), јер МСП морају познавати релевантне стандарде и прописе, знати

⁴² Извозно оријентисане пословне услуге, у почетку најчешће *call centres* и *help desk* услуге, али данас све више дигиталне (ИКТ) услуге (*web design, advertising, application development* итд.) и послови обраде података, финансија/рачуноводства, маркетинга, дизајна, продаје и сл.

	израдити техничку документацију за производ, пратеће документе усаглашености, означити производе итд.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Број примијењених/уведених техничких стандарда и прописа у МСП примјеном ове мјере	0	Најмање 150	Најмање 300
Процјена средстава	Износ: 2.000.000 КМ (2021–2027. година) Извор: 600.000 буџет РС; 400.000 буџети ЈЛС у РС; 1.000.000 привредни субјекти			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС</u> , Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу, Министарство финансија РС, јединице локалне самоуправе, Републички завод за стандардизацију и метрологију, Развојна агенција РС, Привредна комора РС, консултант и агенције за увођење стандарда			

Назив мјере	2.2.2. Подршка акредитовању тијела за оцјењивање усаглашености
Кратак опис мјере	Када се испуне технички и други захтјеви за производ/услугу, МСП за то морају прибавити адекватне доказе. Активност потврђивања усаглашености (испуњеност специфичних захтијева) производа, услуге, процеса, система и слично, са захтјевима дефинисаним релевантним стандардом или прописом, спроводе компетентна тијела за оцјену усаглашености (ТОУ), која своју компетенцију доказују документом о акредитацији издатог од националног тијела за акредитацију, које тиме потврђује да тијело испуњава захтјеве утврђене релевантним националним и међународним стандардима и секторским акредитационим шемама. Ако је то дефинисано релевантним прописом, тијела након акредитације пролазе и процедуру овлашћивања код надлежне институције. Активности у оквиру ове мјере подразумијевају анализу постојећег стања са фокусом на недостајућа ТОУ, нарочито за кључне извозне гране попут металопраде, дрвопраде и сл. Анализа би обухватила и идентификацију субјеката са потенцијалом и спремношћу да се акредитују као ТОУ⁴³. Такође, потребна је анализа постојећег домаћег регулаторног оквира и усаглашавање низа прописа који би омогућили интензивирање процеса активирања нових ТОУ. Кључне активности би се односиле на избор институција и организација (јавних и приватних), постојећих и/или потенцијалних ТОУ којима би се могла пружити подршка у даљем развоју, даљу подршку у њиховом опремању,

⁴³ Релевантне смјернице се могу искористити из студије: <https://edabl.org/wp-content/uploads/2020/05/Mapiranje-institucija-za-ocjenu-usagla%C5%A1enosti-proizvoda.pdf>.

	кадровском и институционалном јачању, те процесу акредитације, нарочито за сертификацијска тијела, али и за инспекцијска тијела и неопходне лабораторије.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2019)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Број акредитованих ТОУ у извозним секторима	13	17	20
Пројена средстава	Износ: 600.000 КМ; Извор: 250.000 КМ буџет РС; 250.000 КМ донатори; 100.000 КМ привредни субјекти			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство финансија РС, Координационо тијело за инфраструктуру квалитета РС, Институт за акредитацију БиХ, Завод за стандардизацију и метрологију РС, Развојна агенција РС, Универзитети у Бањој Луци и Источном Сарајеву, велики привредни субјекти са потенцијалом за акредитовање тијела за оцјену усаглашености, Привредна комора РС, Унија удружења послодаваца РС, локалне развојне агенције			

Назив мјере	2.2.3. Подршка извозу и интеграцији МСП у глобалне ланце вриједности		
Кратак опис мјере	Мјера подршке извозу и интеграцији МСП треба да се ослања на интензивније коришћење алата Европске мреже предузетништва, највеће европске мреже за пословну подршку, са сетом инструмената за подршку предузећима у ЕУ и земљама партнерима, с циљем јачања конкурентности МСП и бољег приступа информацијама и међународном тржишту, уз истовремено подстицање иновација. Осим тога, потребна је финансијска подршка за наступе на међународним сајмовима, подршка снажнијој интеграцији МСП у глобалне ланце вриједности кроз заједничке наступе на иностраним тржиштима, подршку кластеризацији и умрежавању МСП ради остваривања повољније преговарачке позиције, организовање пословних сусрета (B2B), укључивање домаћих МСП-а у ланце снабдијевања страних инвеститора у БиХ, промоцију капацитета домаћих МСП путем амбасада и представништава БиХ и РС у иностранству, подршку повезивању МСП из БиХ са МСП из региона у оквиру CEFTA-е, организовање „buying missions“ у сарадњи са удружењима привреда страних земаља у БиХ, организовање обука у области извозног маркетинга и другим мјерама.		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2019)	Циљне вриједности
	Раст учешћа МСП у оствареном извозу	59,68%	Сталан раст (2021–2027)

Процјена средстава	Износ: 1.000.000 КМ; Извор: 200.000 КМ буџет РС; 350.000 КМ буџети јединица локане самоуправе у РС; 250.000 КМ предузећа; 200.000 КМ донаторска средства
Период спровођења	2021–2027. година
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва</u> ; Европска мрежа предузетништва РС, Развојна агенција РС, Привредна комора РС, Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу, надлежне институције на нивоу БиХ, амбасаде и представништва БиХ у иностранству, Вијеће страних инвеститора у БиХ, <i>EBRD</i> , <i>GIZ</i> и други носиоци међународних пројеката

Назив мјере	3.1.1. Укључивање развоја пословних вјештина за МСП у оквир за развој образовања, паметну специјализацију и локални развој			
Кратак опис	Мјера подразумијева: – позиционирање развоја пословних вјештина према актуелним и перспективним потребама МСП као једне од кључних оријентација развоја средњошколског и високошколског образовања, укључујући и могућност увођења програма кратких студија (120 <i>ETCS</i>) према специфичним потребама послодаваца, у процесу постепеног увођења дуалног образовања и паметне специјализације, као и образовања одраслих, за период 2021–2027. година; – разраду инструмената (профила, програма) за реализацију такве оријентације, уз осигурање континуираног јавно-приватног дијалога за стална унапређења у овој области; – укључивање развоја пословних вјештина за МСП у локалне развојне стратегије, као и формирање локалних партнерстава за образовање и запошљавање. Такође, мјером се предвиђа и унапређивање практичне наставе, уз активнију улогу Привредне коморе РС, која је Законом о измјенама и допунама Закона о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“, број 92/20) добила нове надлежности које се односе на: провјеравање испуњености услова за образовање ученика код послодаваца, организовање обука за менторе (лица која су одговорна за спровођење практичне наставе у предузећима), вођење регистра уговора о образовању ученика код послодаваца.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број уведених нових занимања са пратећим програмима према потребама МСП	(2020)	За 25% више	За 50% више
	– Број послодаваца код којих се изводи практична настава	(2020)	За 50% више	За 100% више
		(2020)	Најмање 10	Најмање 25

	– Број функционалних локалних партнерстава за образовање и запошљавање			
Процјена средстава	Буџетска средства планирана за израду стратегија развоја средњег и високог образовања, образовања одраслих, паметне специјализације (буџет РС, донаторска средства) и локалног развоја (буџети општина и градова, донаторска средства)			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва</u> , Министарство просвјете и културе, Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, Завод за образовање одраслих РС, Завод за запошљавање РС (локални бирои за запошљавање), РАРС, Привредна комора Републике Српске, јединице локалне самоуправе, средње школе и универзитети, привредни савјети, локалне развојне агенције			

Назив мјере	3.1.2. Континуирано спровођење анализе потреба за вјештинама и обукама у кључним секторима			
Кратак опис мјере	Овом мјером треба да се осигура редовна (по правилу годишње) анализа потреба за вјештинама и обукама у кључним секторима, прилагођавањем и примјеном инструмената (анкета) који су до сада коришћени. Испитивањем приоритетно треба да се обухвате растући сектори, као и сектори у којима долази до застоја. Такође, приоритетно треба да се обухвате градови, а постепено укључивати и заинтересоване општине у којима функционише локално партнерство за образовање и запошљавање.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Анализа потреба за вјештинама и обуком	Ad hoc приступ	Функционалан инструмент са примјеном у свим градовима РС	Редован инструмент са укључених више од 20 ЈЛС
Процјена средстава	420.000 КМ, од тога буџет РС 140.000 КМ			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС</u> , <u>Завод за образовање одраслих РС</u> , <u>Привредна комора РС</u> , Развојна агенција Републике Српске, локални привредни савјети, локалне развојне агенције			

Назив мјере	3.1.3. Организовање менторске подршке и приоритетних обука са прелазом на е-учење
--------------------	--

Кратак опис мјере	Мјером се предвиђа континуирано пружање услуга менторинга и обука према приоритетима који се утврђују годишњом анализом потреба за вјештинама и обукама у кључним секторима (мјера 3.1.2). Садржи три основне групе активности: 1. организовање менторске подршке за МСП (наставак активности РАРС-а); 2. организовање приоритетних пословних обука за МСП у виду радионица и семинара прилагођених времену циљних група; 3. прелаз на е-учење за пословну заједницу (заснива се на новим искуствима стеченим у периоду пандемијске кризе). Мјером се предвиђа и јачање сарадње научно-истраживаче заједнице и високошколских установа са привредом у погледу трансфера знања и вјештина важних за пословање и развој МСП.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број МСП-а обухваћених услугама менторске подршке – Раст броја МСП обухваћених обукама и е-учењем	54 (2017–2020) (2020)	Најмање 70 (2021–2024) +50% (2024)	Најмање 90 (2024–2027) + 100% (2027)
Процјена средстава	1.700.000 КМ, од тога буџет РС 350.000 КМ			
Период имплемент.	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва Републике Српске</u> , Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, <u>Развојна агенција РС</u> , <u>Привредна комора РС</u> , други пружаоци услуга обуке за МСП (факултети, центри, агенције)			

Назив мјере	3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП
Кратак опис мјере	Мјера подразумијева увођење циљане финансијске подршке за увођење иновација у МСП, уз коришћење искустава одговарајућих пројеката и пилот-програма, као и добре праксе развијене у Србији. Састоји се од следећих група активности: – пилотирање ваучер-програма за увођење иновација у МСП (укључујући и енергетске иновације); – анализу искустава и научених лекција пројеката <i>EU4Business</i> и <i>C2C (Challenge to Change)</i>; – подстицање МСП на учешће у ЕУ програмима за иновације, посебно у програму <i>HORIZON Europe</i>; – формирање Фонда за науку и иновације, прилагођавањем рјешења и пракси Фонда за иновациону дјелатност Србије. Планира се да Фонд као кључни финансијски механизам буде функционалан и дјелотворан до 2024. године.

	Мјера се детаљније разрађује у Акционом плану за иновације у МСП Републике Српске за период 2021–2023. година.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Финансијски инструмент за подршку иновацијама	Подршка кроз међународне пројекте	Функционалан инструмент Владе РС	Подржано најмање 70 иновативних пројеката
Процјена средстава	20.200.000 КМ, од тога буџет РС 15.000.000 КМ			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС, Развојна агенција РС, Имплементатори пројеката (GIZ, Свјетска банка, развојне агенције и др.)			

Назив мјере	3.2.2. Умрежавање и сарадња за унапређивање иновација у МСП
Кратак опис мјере	У току ситуационе анализе констатована је слаба повезаност и сарадња, не само између МСП-а, већ и између научно-истраживачких и образовних институција, пружалаца услуга подршке, органа управе, као и развојних и невладиних организација. У основи конципирања ове мјере је тежња да се тзв. <i>Quadruple-helix</i> модел (усмјерен на јачање интеракција између академске заједнице, привреде, владиних институција и цивилног друштва) прилагоди и примијени у специфичном контексту у РС. Мјера циља на значајније јачање повезаности и сарадње између свих ових актера у функцији унапређивања иновација у МСП, првенствено стварањем и јачањем (интер)секторских и тематских мрежа. Састоји се од следећих група активности: – мапирање актера и истраживање могућности за међусобну координацију и сарадњу у погледу иновација у МСП; – пилотирање и ширење (интер)секторских мрежа оријентисаних на иновације у МСП; – пилотирање и ширење тематских мрежа за специфичне видове иновација у МСП (нпр. за развој специфичних вјештина, за енергетске иновације и сл.); – укључивање обука за нова знања неопходна за иновативна МСП (нпр. зашита интелектуалне својине, <i>Agile</i> пројект менаџмент).

	При разради мјере треба узети у обзир искуства и научене лекције до којих се дошло у оквиру пројеката <i>EU ProLocal</i> и <i>EU4Business</i> (за партнерства у извозно оријентисаним секторима), као и пројекта <i>Challenge to Change</i>. Уз побољшање програма и услуга укључених актера и стварање нових образаца понашања заснованих на међусобној сарадњи и подршци, очекује се да ове мреже допринесу креирању нових политика и инструмената подршке иновацијама у МСП за период након 2023. године. Мјера се детаљније разрађује у Акционом плану за иновације у МСП Републике Српске за период 2021–2023. година.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне Вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број функционалних мрежа за иновације	0	Најмање 3	Најмање 5
	– Број активних актера у мрежама за иновације	0	Најмање 60	Најмање 100
Процјена средстава	1.500.000 КМ, од тога буџет РС 500.000 КМ			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво РС</u>, јединице локалне самоуправе, научноистраживачки и развојни институти и центри, академска заједница, Развојна агенција РС, Удружење послодаваца РС и Привредна комора РС, иновативна МСП, Иновациони центар БЛ и иновационо оријентисани инкубатори/центри, развојне агенције и невладине организације			

Назив мјере	3.2.3. Изградња инфраструктуре за подршку иновацијама и дигитализацији у МСП
Кратак опис мјере	Овом мјером предвиђа се постепена изградња инфраструктуре неопходне за подршку иновацијама у МСП. Укључене су сљедеће главне групе активности: – пројектно пилотирање функционалних центара за развој производа у градовима РС и њихово умрежавање; – пројектно пилотирање, јачање и ширење центра за дигитализацију пословања (у сарадњи са GIZ-ом, почетна фаза кроз пројекат иновације и дигитализација МСП); – пилотирање, јачање и ширење иновационих лабораторија/центара на факултетима; – пројектовање и изградњу првог Научно-технолошког парка у РС као кључног дијела инфраструктуре за подршку иновацијама. Мјера се детаљније разрађује у Акционом плану за иновације у МСП Републике Српске за период 2021–2023. година.

	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
Индикатори за праћење резултата мјере	– Број центара за развој производа	0	3	6
	– Број иновационих центара/лабораторија на факултетима	0	3	6
	– Број научно-технолошких паркова	0	1 (оснивање)	1 (у функцији)
	– Проценат МСП обухваћених дигитализацијом	(2020)	Најмање 30%	Најмање 80%
Процјена средстава	12.000.000 КМ, од тога буџет РС и буџети ЈЛС 4.000.000 КМ (без Научно-технолошког парка); дугорочна повољна кредитна средства за изградњу првог Научно-технолошког парка			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва РС, Министарство науднотехнолошког развоја, високог образовања и информационог друштва РС</u> ; јединице локалне самоуправе, Привредна комора РС и Удружење послодаваца РС, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције, међународни пројекти (донатори)			

Назив мјере	3.2.4. Проактивно учешће у регионалним и ЕУ програмима подршке иновацијама и зеленој економији
Кратак опис мјере	Европска комисија и Европска унија најављују знатно већа средства и обимније програме подршке иновацијама и прелазу МСП на зелену економију, посебно у региону западног Балкана и Југоисточне Европе, с тим да ће и други ЕУ фондови и програми бити доступнији за наша МСП и истраживачко-развојне организације. Коришћење тих прилика тражи и значајнију промјену приступа, која укључује: - интензивније спровођење и побољшање ефеката Европске мреже предузетништва (<i>EEN</i>) у Републици Српској (<i>EUNORS</i>); - истраживање баријера и могућности за веће учешће у инструментима <i>WBIF</i> (Оквир за инвестиције за западни Балкан); - активније учешће у одговарајућим програмима и иницијативама које покрећу ЕУ, <i>EBRD</i> и <i>OECD</i>; - испитивање и коришћење могућности за заједничке истраживачко-развојне пројекте и активности са Србијом; - активно залагање за подршку иновацијама и зеленој економији у програмирању <i>IPA 3</i> (коришћење могућности које пружа Економски и инвестициони план Европске комисије за западни Балкан, као и Зелена агенда за западни Балкан).

	Мјера се детаљније разрађује Акционом плану за иновације у МСП Републике Српске за период 2021–2023. година.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број МСП-а која имају користи од ЕУ/ЕК програма за иновације – Број ИР организација које имају корист од ЕУ/ЕК програма за иновације	(2020) (2020)	два пута више два пута више	пет пута више пет пута више
Процјена средстава	Износ: 200.000 КМ Редовна средства за рад институција; донаторска и кредитна средства Европске уније, Европске комисије, EBRD-а и других; средства МСП-а и истраживачко-развојних институција (формирање Фонда за учешће у пројектима)			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	Министарство привреде и предузетништва, Министарство научнотехнолошког развоја, високог образовања и информационог друштва, јединице локалне самоуправе, Привредна комора РС и Удружење послодаваца РС, Развојна агенција РС, локалне развојне агенције, међународни пројекти (донатори)			

Назив мјере	3.3.1. Промоција енергетске ефикасности и обновљивих извора са расположивим изворима финансирања за предузећа			
Кратак опис мјере	Мјера обухвата низ међусобно повезаних група активности којима се подстиче преусмјеравање одлука, првенствено средњих предузећа која учествују у глобалним ланцима вриједности, на инвестирање у енергетски ефикаснија рјешења, у складу са глобалним трендом декарбонизације. Укључује: промоцију ЕнЕ и ОИЕ; организовање стручно-пословних догађаја о прелазу на „зелену економију“; организовање већих радионица стратешког предвиђања, са планирањем сценарија (ако–онда) и јавно-приватним дијалогом да се створи осјећај хитности и важности прелаза на енергетски ефикаснија рјешења код свих заинтересованих страна; организовање промотивних кампања за презентацију расположивих извора финансирања (гарантне и кредитне шеме, за сада углавном подржане од донатора).			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)

	Број МСП која активно учествују у промоцији ЕНЕ и ОИЕ	2020. година	Најмање три пута више	Најмање десет пута више
Процјена средстава	Износ: 100.000 КМ Извор: донаторска средства			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва</u> , Министарство енергетике и рударства, Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност, имплементатори међународних пројеката подршке			

Назив мјере	3.3.2. Осигурање финансијске подршке за „зелене“ иновације у МСП			
Кратак опис мјере	Представља саставни дио мјере 3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП у овом стратешком периоду, на начин да иновације МСП-а којима се олакшава прелаз на зелену економију, од енергетске ефикасности, обновљивих извора енергије и других „зелених иновација“, представљају саставни дио подршке ваучер-програма, а касније и Фонда за науку и иновације РС (као један од програма у оквиру Фонда, са могућности да прерасте у посебан фонд).			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	Проценат „зелених“ иновација подржаних путем ваучер-програма и Фонда	(2020)	10%	20%
Процјена средстава	Средства предвиђена за мјеру 3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва</u> , <u>Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво</u> , <u>Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност</u> , <u>Инвестиционо-развојна банка РС</u> , научноистраживачки и развојни институти и центри, Унија удружења послодаваца РС и Привредна комора РС, иновативна МСП, имплементатори међународних пројеката			

Назив мјере	3.3.3. Стварање и ширење мрежа за енергетску ефикасност
Кратак опис мјере	Ова мјера заснована је на моделу <i>LEEN (Learning Energy Efficiency Networks)</i> , који се успјешно примјењује и развија у земљама ЕУ. Укључује подршку стварању међусекторских мрежа МСП-а, извођење енергетских прегледа са проценом ефеката унапређења, одређивање и спровођење циљаних интервенција, уз међусобну размјену информација и узајамно учење.

	Препоручује се да се укључи и модел „ <i>Industrial Assessment Centers - IAC</i> “ (https://www.energy.gov/eere/amo/industrial-assessment-centers-iacs), који је развијен у САД. Односи се на укључивање техничких факултета у пружање услуга МСП у спровођењу (бесплатних) енергетских прегледа. Приликом спровођења прегледа укључени су и студенти одговарајућих факултета. На тај начин се обучавају будући инжењери који имају свијест о важности ЕНЕ и коришћења ОИЕ за властите потребе.			
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори (излазног резултата)	Полазне вриједности (2020)	Циљне вриједности (2024)	Циљне вриједности (2027)
	– Број МСП-а укључених у мреже ЕНЕ	0	Најмање 30	Најмање 90
	– Број студената укључених у извођење енергетских прегледа	0	Најмање 10	Најмање 50
Процјена средстава	1.500.000 КМ, од тога Фонд за заштиту животне средине 500.000 КМ			
Период спровођења	2021–2027. година			
Носиоци мјере	<u>Министарство привреде и предузетништва, Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво, Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност, универзитети и факултети, мала и средња предузећа, имплементатори међународних пројеката подршке.</u>			

5. Усклађеност са релевантним стратешким документима

Циљеви и приоритети су усклађени и са Оквиром за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини, путем којег БиХ, као чланица УН, спроводи Агенду 2030. Они се налазе на правцу **Паметан раст**, у оквиру акцелератора 1: **Јачање повољног окружења за предузетништво и иновације за производњу добара високе додане вриједности за извоз**. На тај начин су усклађени и са одговарајућим циљевима одрживог развоја на глобалном нивоу. Такође, усклађени су и са радном верзијом Стратешких смјерница за хармонизацију подршке развоју МСП и предузетништва у БиХ 2021–2027, водећи у потпуности рачуна о надлежностима Републике Српске у свим областима подршке развоју МСП и предузетништва.

Програмски дио, у погледу приоритета 1.2. Развој предузетништва младих и предузетништва жена и Мјере 1.2.1. Подршка развоју и интеграцији програма предузетничког учења у формално и неформално образовање и планирање каријере је усклађен са **Стратегијом развоја образовања Републике Српске за период 2016–2021**.

година у дијелу прожимајућих стратешких циљева у нивоима образовања у дијелу који се односи на стратешки циљ 5.2. Предузетничко учење и припадајуће мјере.

Приоритет 1.2. Развој предузетништва младих и предузетништва жена и Мјера 1.2.2. Системска подршка развоју и промоцији предузетништва жена усклађени су са **Стратегијом развоја предузетништва жена Републике Српске за период 2019–2023. година.**

Приоритет 2.2. Стандардизација и интернационализација и мјере у оквиру приоритета 2.2.1. Олакшавање приступа стандардима за МСП и 2.2.2. Подршка акредитовању тијела за оцјењивање усаглашености усклађени су са **Стратегијом инфраструктуре квалитета производа и услуга у Републици Српској за период 2019–2023. година – Преузимање и примјена правне тековине Европске уније у области Слободног кретања робе** у дијелу посебних стратешких циљева Републике Српске у области стандардизације, акредитације и оцјењивања усаглашености.

Приоритети су већим дијелом усклађени са Програмом економских реформи Републике Српске.

Индикативни финансијски оквир за спровођење Стратегије

Индикативним финансијским оквиром представљена су оквирна финансијска средства потребна за спровођење дефинисаних мјера, при чему се даје преглед потенцијалних извора средстава.

За спровођење Стратегије развоја малих и средњих предузећа Републике Српске за период 2021–2027. година планирано је укупно 161.930.000 КМ, од чега 119.200.000 КМ из Буџета Републике Српске и 42.730.000 КМ из осталих извора.

За спровођење првог стратешког циља „Обнављање и раст предузетничке дјелатности у РС, са тежиштем на предузетништво младих и предузетништво жена“ предвиђено је 27,08% укупних средстава, другог стратешког циља „Обнављање и јачање конкурентности МСП у глобалним ланцима вриједности“ 49,77% и трећег стратешког циља „Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП“ 23,15% укупних средстава.

МПП ће приликом даље разраде годишњих акционих планова, уважавајући трогодишњи циклус буџетског планирања Републике Српске, водити рачуна да поменути планови буду усклађени са буџетом Републике Српске за сваку годину у периоду трајања Стратегије.

ИНДИКАТИВНИ ФИНАНСИЈСКИ ОКВИР					
ЗА ПЕРИОД ВАЖЕЊА СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА					
Редни број и ознака	Структура финанс. (%)	Укупно (КМ)	Буџет (КМ)	Остали извори	
				(КМ)	Назив потенцијалног извора

Стратешки циљ 1: Обнављање и раст предузетничке дјелатности у РС, са тежиштем на предузетништво младих и предузетништво жена	27,08%	43.850.000	36.560.000	7.290.000	
Приоритет 1.1. Опоравак привреде и стварање отпорности на кризе					
Мјера 1.1.1. Ублажавање и предупредивање негативних последица кризе на привреду					Одредиће се у складу са расположивим средствима
Мјера 1.1.2. Промовисање друге прилике и брзог поновног почетка за предузетнике који нису успјели у првим покушајима		700.000	100.000	600.000	Донаторска средства
Приоритет 1.2: Развој предузетништва младих и предузетништва жена					
Мјера 1.2.1. Подршка развоју <i>start up</i> предузећа (почетницима у пословању) (финансирање из средстава Завода за запошљавање РС)		40.000.000	35.000.000	5.000.000	Донаторска средства
Мјера 1.2.2. Подршка развоју и интеграцији програма предузетничког учења у формално и неформално образовање и планирање каријере		0			Редовна буџетска средства, пројекти
Мјера 1.2.3. Системска подршка развоју и промоцији предузетништва жена (дио финансирања из средстава Завода за запошљавање РС)		1.400.000	700.000	700.000	Донаторска средства
Приоритет 1.3: Побољшање окружења за развој предузетничке дјелатности					
Мјера 1.3.1. Подршка предузетничким иницијативама за		700.000	210.000	490.000	Донаторска средства

побољшање пословног окружења					
Мјера 1.3.2. Развој услуга подршке предузетничком пословању од стране јавног и приватног сектора (управљање, финансије, иновације у пословању)		350.000	200.000	150.000	Донаторска средства и локални буџети
Мјера 1.3.3. Подстицаји за (само)запошљавање у предузетничкој дјелатности (финансирање из средстава Завода за запошљавање РС)		0			У складу са годишњим акционим плановима за запошљавање (из средства за реализацију мјере 1.2.1.)
Приоритет 1.4: Развој друштвеног и других видова предузетништва					
Мјера 1.4.1. Подршка очувању старих заната и домаће радиности		0			Редовна средства из буџета и донатори
Мјера 1.4.2. Подршка развоју друштвеног предузетништва		700.000	350.000	350.000	Донаторска средства
Стратешки циљ 2: Обнављање и јачање конкурентности МСП у глобалним ланцима вриједности	49,77%	80.600.000	64.050.000	16.550.000	
Приоритет 2.1: Побољшање пословног окружења и приступа финансијама за МСП					
Мјера 2.1.1. Олакшавање приступа финансијама за растућа и нова МСП		0			Годишња докапитализација ГФ РС од 5.000.000 КМ и средства осталих финансијских институција
Мјера 2.1.2. Стално унапређење доступности дигиталних услуга за МСП		0			У складу са пројектним активностима из којих се финансира дигитализација
Мјера 2.1.3. Јачање административних капацитета и законодавног оквира у области предузетништва на републичком нивоу		0			Редовна средства буџета

Мјера 2.1.4. Јачање капацитета за подршку предузетништву на локалном нивоу		0			Редовна средства буџета
Мјера 2.1.5. Подршка успостављању и развоју предузетничке инфраструктуре (пословних зона, инкубатора, акцелератора, иновационих центара, <i>coworking</i> простора)		7.000.000	7.000.000	0	Буџет Републике Српске, буџети ЈЛС
Мјера 2.1.6. Подстицаји за запошљавање у предузећима (финансирање из средстава Завода за запошљавање РС)		70.000.000	56.000.000	14.000.000	Зависно од расположивих средстава из буџета и пројеката
Приоритет 2.2: Стандардизација, техничка регулатива и интернационализација					
Мјера 2.2.1. Олакшавање приступа стандардима и техничкој регулативи за МСП		2.000.000	600.000	1.400.000	400.000 КМ буџети ЈЛС, 1.000.000 КМ привредни субјекти
Мјера 2.2.2. Подршка акредитовању тијела за оцјењивање усаглашености		600.000	250.000	350.000	250.000 КМ донатори, 100.000 КМ привредни субјекти
Мјера 2.2.3. Подршка извозу и интеграцији МСП у глобалне ланце вриједности		1.000.000	200.000	800.000	350.000 КМ буџети ЈЛС у РС; 250.000 КМ предузећа; 200.000 КМ донаторска средства
Стратешки циљ 3: Раст учешћа производа, услуга и сектора заснованих на знању и иновацијама у структури МСП	23,15%	37.480.000	18.590.000	18.890.000	
Приоритет 3.1: Развој пословних вјештина за МСП					

Мјера 3.1.1. Укључивање развоја пословних вјештина за МСП у оквир за развој образовања, паметну специјализацију и локални развој		0			Буџетска средства планирана за израду стратегија развоја средњег и високог образовања, образовања одраслих, паметне специјализације (буџет РС, донаторска средства) и локалног развоја (буџети ЈЛС и градова, донаторска средства)
Мјера 3.1.2. Континуирано спровођење анализе потреба за вјештинама и обукама у кључним секторима		280.000	140.000	140.000	
Мјера 3.1.3. Организовање менторске подршке и приоритетних обука са прелазом на е-учење		1.700.000	350.000	1.350.000	
Приоритет 3.2: Иновације и дигитализација пословања					
Мјера 3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП		20.200.000	15.000.000	5.200.000	Донаторска средства
Мјера 3.2.2. Умрежавање и сарадња за унапређивање иновација у МСП		1.500.000	500.000	1.000.000	Донаторска средства
Мјера 3.2.3. Изградња инфраструктуре за подршку иновацијама и дигитализацији у МСП		12.000.000	2.000.000	10.000.000	Буџети ЈЛС, дугорочна повољна кредитна средства за изградњу првог Научно-технолошког парка
Мјера 3.2.4. Проактивно учешће у регионалним и ЕУ програмима подршке иновацијама и зеленој економији		200.000	100.000	100.000	Редовна средства за рад институција; донаторска и кредитна средства Европске уније, Европске комисије, ЕБРД-а и других; средства МСП-а и истраживачко-развојних институција (формирање Фонда за учешће у пројектима)

Приоритет 3.3: Прелаз МСП-а ка зеленој економији					
Мјера 3.3.1. Промоција енергетске ефикасности и обновљивих извора са расположивим изворима финансирања за предузећа		100.000		100.000	Донаторска средства
Мјера 3.3.2. Осигурање финансијске подршке за „зелене“ иновације у МСП		0			Средства предвиђена за мјеру 3.2.1. Осигурање финансијске подршке за иновације у МСП
Мјера 3.3.3. Стварање и ширење мрежа за енергетску ефикасност		1.500.000	500.000	1.000.000	Донаторска средства
УКУПНО ИЗ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА	100%	161.930.000	119.200.000	42.730.000	

ПРЕГЛЕД ПО ИЗВОРИМА		
Укупно (КМ)	Буџет РС (КМ)	Остали извори (КМ)
161.930.000	119.200.000	42.730.000
100%	73,61%	26,39%

7. Имплементациони дио

7.1. Координација спровођења

За координацију спровођења Стратегије развоја МСП РС за период 2021–2027. година одговорно је Министарство привреде и предузетништва Републике Српске. Координација спровођења Стратегије укључује следеће активности:

- израда и редовно ажурирање трогодишњег плана за спровођење мјера, уз учешће носилаца спровођења мјера и учесника у спровођењу мјера;
- израда годишњег плана за спровођење мјера;
- укључивање трошкова за имплементацију планираних мјера у документ оквирног буџета Републике Српске и годишњег буџета Републике Српске;
- комуникација са представницима међународних пројеката, институција Републике Српске, банака и осталих организација и институција у вези са координацијом финансијске и техничке подршке за спровођење одговарајућих мјера;
- припрема и примјена система и инструмената за мониторинг и извјештавање о Стратегији, у координацији са носиоцима мјера;
- израда и укључивање дијела који се односи на реализацију Стратегије у годишњи извјештај за област МСП;
- израда Извјештаја о реализацији Стратегије (трогодишње);

- покретање процеса средњорочне и коначне евалуације спровођења Стратегије;
- ревизија Стратегије у складу са резултатима средњорочне евалуације;
- покретање и вођење процеса израде Стратегије за период након 2027. године.

Поред МПП, истакнута је и улога осталих институција Републике Српске у спровођењу Стратегије. Министарство за научнотехнолошки развој, високо образовање и информационо друштво је, уз МПП, носилац спровођења мјера дефинисаних у оквиру приоритета 3.2.2. Иновације и дигитализација пословања, као и мјера које се односе на дигитализацију и иновације у оквиру осталих приоритета.

Такође, потребно је нагласити улогу РАРС-а и Привредне коморе Републике Српске, који су кључни учесници у спровођењу већине мјера.

Савјет за развој МСП РС, у чијем саставу су представници готово свих институција Републике Српске који су носиоци мјера и/или главни учесници у спровођењу мјера и представници МСП, такође има значајну улогу у спровођењу Стратегије. Савјет за развој МСП РС је савјетодавно тијело Владе које прати стање у области МСП с циљем унапређивања њиховог развоја. Важно је да Савјет за развој МСП РС има активно учешће у припреми планова и извјештаја о Стратегији, као и мониторингу и евалуацији спровођења Стратегије.

7.2. Финансирање спровођења

Поред редовних средстава из буџета Републике Српске и буџета локалних заједница, финансирање спровођења мјера из Стратегије вршиће се и из сљедећих извора:

- средствима из међународних пројеката, донаторских програма и разних облика финансијске и техничке подршке,
- средстава привредних субјеката и истраживачко-развојних институција,
- директних страних улагања и
- других доступних извора средстава.

Треба нагласити да за реализацију одређених активности нису потребна додатна финансијска средства јер се спроводе у оквиру обављања редовних активности надлежних институција Републике Српске.

Средства за реализацију појединих мјера нису прецизно дефинисана, с обзиром на то да вриједности зависе од расположивих средстава из буџета Републике Српске и/или вриједности и облика подршке (техничка и финансијска подршка), која ће бити обезбијеђена кроз реализацију домаћих и међународних пројеката.

7.3. Мониторинг, евалуација и извјештавање о напретку и спровођењу Стратегије развоја МСП Републике Српске

Мониторинг служи за систематично и континуирано прикупљање, анализирање и коришћење података и индикатора ради мјерења напретка спровођења мјера, приоритета и циљева у сврху извјештавања о спровођењу Стратегије и предузимања одговарајућих мјера ради евентуалних корекција.

План мониторинга

Активност	Временски оквир	Носилац активности	Резултат активности
Прецизирање почетне вриједности индикатора за 2020. годину	2021. година и прва половина 2022. године	Министарство привреде и предузетништва	Одређене почетне вриједности индикатора за 2020. годину и евентуално редефинисање циљних вриједности
Праћење спровођења и утицаја појединачних пројеката у оквиру мјера и приоритета	Полугодишње и у оквиру састанака носилаца спровођења мјера са носиоцима пројеката	Носиоци спровођења мјера са носиоцима пројеката	Извјештаји о спровођењу појединачних пројеката (у унапријед договореној форми)
Праћење спровођења приоритета и мјера	Годишње	Носиоци спровођења мјера и Министарство за привреду и предузетништво	Припремљени улазни елементи за извјештај о реализацији Стратегије
Праћење спровођења стратешких циљева	Годишње	Министарство за привреду и предузетништво	Припремљен Извјештај о реализацији Стратегије

Посебан изазов могу представљати информације о спровођењу пројеката који су финансирани из различитих извора и имплементирани од организација које нису директно ангазоване по основу спровођења Стратегије, али чије активности утичу на стратешке циљеве. Због тога је потребна редовна размјена информација о спровођењу пројеката са ширим кругом субјеката.

Евалуација се ради с циљем утврђивања степена спровођења Стратегије, те ефективности и ефикасности планираних мјера и приоритета према дефинисаним циљевима и индикаторима, као и сумирање резултата и обезбјеђење улазних елемената за стратешки документ за наредни плански период.

Препоручује се да се средњорочна и коначна евалуација Стратегије повеже са процесом процјене и извјештавања о имплементацији *SBA*, који се одвија у трогодишњим циклусима.

Систем мониторинга и евалуације који ће обухватити све циљеве, приоритете и мјере ће се постепено изградити, на основу чега ће бити извршена средњорочна и коначна евалуација.

Систем ће обухватити следеће инструменте и алате који олакшавају и убрзавају процес мониторинга и евалуације:

- Развој и израда интерактивне базе података за мониторинг и евалуацију Стратегије;
- Развој и израда базе података за мониторинг и евалуацију и извјештавање о имплементацији *SBA*;
- Развој инструмената за мониторинг и евалуацију за изабране мјере;
- Изградња капацитета Министарства привреде и предузетништва и носилаца спровођења мјера за примјену система и инструмената мониторинга и евалуације и припрему извјештаја о реализацији Стратегије.

План евалуације

Активности	Временски оквир
Средњорочна евалуација	Друга половина 2024. године и/или прва половина 2025. године
Коначна евалуација	2027/2028. година